

18148

MĂNUNCHIU NOU DE POVESTIRI POPULARE

59969

CU PRIVIRE LA

ȘTEFAN CEL MARE

STRÂNSE DE

TUDOR PAMFILE

127290

1919

CHIȘINĂU

TIPOGRAFIA „GLASUL ȚĂRII”, STR. PUȘCHIN, 48

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII

BUCUREȘTI

COPIA 59969

87181

MANUSCRISURI DE EDOARDO POPARIU

EDICȚIA I

59969

STEFAN CEL MARE

TRADUCERE

EDICȚIA I

3

1938

B.C.U. Bucuresti

C147290

Re 233/02

1938

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII

*Osteneala închinată bunului și
duiosului meu frate,*

VASILE,

*mort în anul 1917, apărând cinstea
neamului și pământul copiilor săi.*

Tudor Pamfile

P R E F A Ț A

Că după moartea lui 'până astăzi
fi zic **Sfântul Ștefan-Vodă**, nu pen-
tru suflet, ce este în mâna lui Dum-
nezeu, că el încă au fost om cu pă-
cate, ci pentru lucrurile lui cele vite-
jești, carele nime din Domni, nici mai
nainte, nici după aceia, l-au ajuns.
(**Letopisețul Țării Moldovei, până
la Aron-Vodă**, ed. C. Giurescu Bucu-
rești, 1916, p. 91).

La 2 Iulie 1904, românimea de pretutindeni a prăznuit cu
toată cuviința împlinirea celui de al IV-lea veac dela moartea
lui Ștefan cel Mare. S'au înălțat rugăciuni în toate bisericile,
începând cu Mănăstirea Putna, locașul său de veșnică odihnă, și
încheind cea mai umilă bisericuță de sat; s'a căutat să se
intruchipeze la Iași, la București și la Borzești copilariei sale,
vremurile și oamenii de pe-atunci; s'au ascultat cuvântări; s'au
bătut medalii comemorative, — dar ceea ce s'a făcut mai mult și
cu mai mare folos pentru viitorimea ce își cere necurmat izvo-
rul care să nu sece și lumina care să nu pălpăe numai o zi, —
s'a scris.

«Poporul» a cetit epopeia anilor de închegare și-a zilelor
de bărbăție moldovenească, — **Istoria lui Ștefan cel Mare** de
N. Iorga 1, o «strălucită» carte, cum o numește St. O. Iosif,
însuși el scriind poemul istoric **Din zile mari** 2. Povestirii
lungi, povestiri mai mărunte, închinări și cântări de mă-
rire, a dat apoi fiecare, după cât a crezut că trebuie și
după cât a putut. Ca rod al unei osteneți începute atunci, abia

1. București, 1904, inst. „Miherva“.

2. Tot acolo, 1905. †

În 1913 apar, cu o desăvârșită îngrijire, **Documentele lui Ștefan cel Mare**¹, publicate de I. Bogdan. E păcat că alături de aceste învederate legături dintre popor și marele Domn, nu s'au strâns și acele multe pizanii, săpate în zidurile bisericilor Moldovei și pe-aiurea, în lespezile cetăților ca și cele turnate în doagele clopotelor, bătute 'n vase sfinte, țesute în prapure și odăjdii, ca să avem astfel în atât cât s'a putut păstra print'atâtea vifore, toate mărturiile rămase dela acest Voevod neîntârzlelnic recunoscător al milei lui Dumnezeu și grabnic răsplătitor al vredniciei poporului său de țărani și boeri.

Colindând Moldova dela un capăt la altul, fie pentru a întâmpina îndată pe dușman, fie pentru a-l urmări după bătaie, fie pentru a întări din vreme hotarele, — ori făcând dreptatea care o cerea nesfârșitul lanț de osteneți și de jertfe, — nu se putea ca în sufletul poporului să nu se sape adânc și temeinic numele lui Ștefan cel Mare, pentru ca după patru veacuri să nu-i aflăm amintirea însă puternică. Ea se găsește în mulțimea de povestiri cu privire la bătăliile, citoriile și dăniile sale, în marele număr de legende, pe cari numai închipuirea le poate îndreptăți, ca și în simplele pomeniri ale numelui de «Ștefan-Vodă» până la care, depărtarea în vreme, nu are nevoie să fie cea adevărată.

Din toate acestea, prăznuitorii anului 1904 au putut ceti chiar atunci ploasa culegere a învățătorului S. Teodorescu-Kirileanu, **Ștefan-Vodă cel Mare și Sfânt**², în care de bună samă, din pricina lipsei de mijloace, autorul a fost silit să dea pe scurt aceea ce uneori este cu totul trebuincios să se reproducă. Puțini apoi, foarte puțini, au putut ceti al doilea mănunchiu de amintiri, datorit unui alt învățător, acesta din părțile-bistrițene ale Ardealului, Teodor A. Bogdan³, cel care a trebuit să îndure, ca răsplată, prigoana vechilor dușmani ai neamului nostru⁴.

În anii aceia, am ajutat după putere culegerea d-lui Ki-

1. Două volume, în edit. Comisiei Istorice a României.

2. Focșani, 1904, 238 pp.

3. **Ștefan cel Mare**, tradiții, legende, balade ș. a., culese din gura poporului, Brassó, 1904, 72 pp.

4. N. Iorga, „Pomenirea lui Ștefan cel Mare”, București, 1904 p. 92-3.

rileanu, când într'o ediție a Ministerului de instrucție ¹, a re-
 părut, cu bucăți mai puține, și având, ca lucruri noi, numai șase
 bucăți trimise de mine, și alte vre-o două, aflate în alte locuri.

De atunci a trecut destul, și acele cărți, — una tipărită
 în sărăcie, alta împiedicată și nimicită, — nu se mai întâlnesc.
 Dacă a le socoti folositoare este de sigur adevărat, a le cere
 dela cei ce le-au întocmit, ar fi o necuviință; de asemeni ar fi
 o trudă zadarnică dacă ne-am îndrepta cu acest gând în ori-
 care altă parte. Astfel, în împrejurări ca ale noastre — de
 demult și de azi, fără unitate în vederi și fără perseverență în
 cele începute, când ceea ce trebuie să se facă rămâne la ceea
 ce fiecare în parte crede că trebuie, — în astfel de împrejurări
 apare acest mănunchiu, cu un cuprins care nu se află în cele-
 lalte două culegeri pomenite. Povestirile și pomenirile ce ur-
 mează s'ar fi putut înmulți, așteptând; n'am crezut însă că
 pot trece peste anul când pentru întâia dată ne-a fost îngăduit
 să ingenunchem la mormântul desrobit al Voevodului dela Putna,
 și de-aceea, ele apar așa cum sunt și câte sunt.

Inșirarea lor s'a făcut luând ca fir de curgere, după cât
 s'a putut, însăși vieța Voevodului, lăsându-se tocmai la urmă
 simplele pomeniri, pentru cari așezarea în timp, este cu ne-
 putință.

Socotind orice bucată ca un document care poate cuprinde
 în afară de ceea ce ne interesează aici, încă și alte lumini, m'am
 ferit de rezumate sau de adausuri: din acest punct de privire,
 rostul meu este cu totul neînsemnat.

În sfârșit, cei ce vor crede, — cum se și cade — ca acest
 fel de culegeri trebuiesc necurmat ținute la curent, se vor putea
 sluji de indicele care încheie aceste pagini.

Chișinău, 2 Iulie 1919

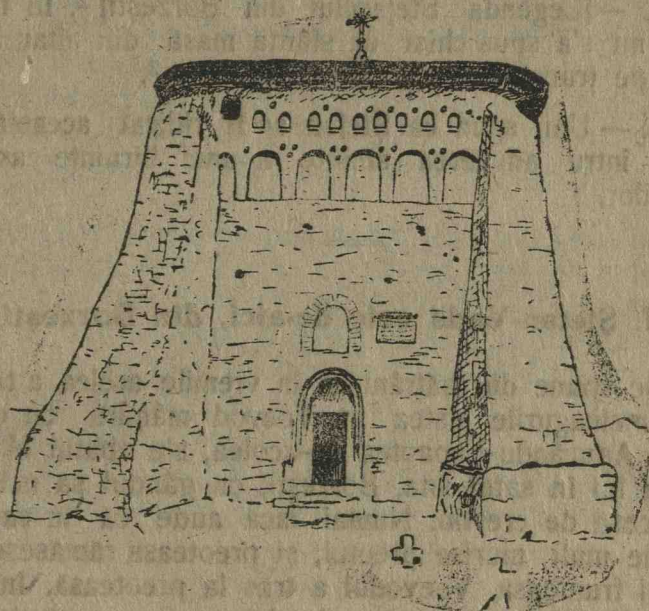
Tudor Pamfile

---

1. Amintiri ale poporului despre Ștefan cel Mare, București
 1904, 186 pp.

I. Biserica din Borzești ¹

1. — ...Ștefan, ca copil, se juca odată cu alți băieți de-a resbelul. Pe Ștefan îl aleseseră craiu. Băieții formaseră două tabere: tabăra românească și cea inamică. După bătaie, — se înțelege, după victoria armatei române, — a-

Biserica dela Borzești, înainte de restaurare.

duseră la picioarele craiului Ștefan pe comandantul armatei inamice făcut prizonier. [Acesta] ² fu judecat și condamnat să moară prin ștreang. Pe dâmbul unde se petrecuse jocul copiilor era un nuc bătrân ce-și întindea

1. Este ridicată de Ștefan cel Mare în anul 1493. Inscricții în lorgă, Inscricții din bisericile din România, I, p. 26—7. Descriere și fotografii în Dr. Istrati, Biserica și podul din Borzești, Buc. 1904.

2. Parantezele colțurate cuprind întregiri ce lipsiau din texte. }

groasele lui crângi umbroase. De una din acele crângi băieții acățară în glumă pe camaradul lor.

Iată însă că dintr'un tufiș sare un iepure, apucând la vale. Copiii se răpăd și uită în ardoarea lor pe condamnat.

Când se întoarseră sub nuc, care le fu spaima? Camaradul le era mort.

Se zice că în urmă, Voevodul Ștefan, în amintirea aceluia epizod al tinereții sale și spre a ispăși păcatul comis, a ridicat pe acel dâmb, în locul nucului, biserica din Borzești ¹.

2. — [Legenda Stejarului din Borzești] ². În localitate mi s'a spus chiar că sfânta masă din altar ar fi pusă pe trunchiul vechiului stejar tăiat ³.

3. — Unii spun că Ștefan ar fi ridicat această biserică întru aducerea aminte a unei biruințe asupra Tătarilor.

II. Ștefan-Vodă este de-aici, din Borzești

Se spune din bătrâni că în vremile acelea a trecut prin meleagurile estea un Voevod mândru, cu oaste multă. Apucându-l noaptea pe-acolea, s'a abătut el și cu curtea lui în satul ista, Borzești, cu gândul să mână la vreo casă de creștin. Numai iacă aude că în sat, nu tare de mult, murise preotul, și preoteasa rămăsese tânără și frumoasă. Voevodul a tras la preoteasă. În zori de zi Voievodul a purces la drum spre casă, lăsând preotesei drept dar un inel de aur, cu coroana Țării și cu iscălitura lui pe el.

1. O. Racoviță, *Dicționarul geografic al jud. Bacău*, p. 168; izvorul îl arată și S. T.-Kirileanu, *op. cit.*, p. 231.

2. Nuvelizată de N. Gane, și reprod. în Kirileanu, *op. cit.*, p. 21 — 7. E ciudat însă cum Alexandri, stăpânul moșiei pe vremuri, a spus lui Gane că hramul bisericii e Sf. Gheorghe în loc de Adormirea Maicii Domnului.

3. Dr. Istrati, *Biserica și podul din Borzești*, p. 273; deci stejarul a'a fost ars. A se vedea povestirea a II-a.

De-acolea a trecut o vreme îndelungată. Preoteasa făcu un băiet și-i puse numele de Ștefan, — un băiet bălăior, avalnic și cu probe de om mare. Mă-sa, văzându-l că samănă cu tată-său, îl crescă cu mare băgare de samă, povestindu-i adesa că are să se facă împărat.

Acu, Ștefan ajunsă ca de 10 ani, voinic și frumos cum rar se vede, și se jucă pe tapșanul ista, unde-i biserica acu, în preajma stejarului. Era cu mai mulți băieți, mai mari și mai mițitei, și se jucă de-a soldații. Luptându-se așa, numai ce prind un vrăjmaș. Il legă burduf, îl acăță de-o creangă a stejarului, și-l spânzură. Lupta a mers înainte, și până să se întoarcă, băietul muri. Oamenii satului au bănuit că Ștefan l-a omorît, că doar el fusese împăratul soldaților, că el îl judecase. Numai că mi-l ieau pe Ștefan, cu mă-sa cu tot, și cu oamenii din sat, și purced spre Suceava, să-l judece la Domnie.

Ajungând acolo, se pun boierii să-l judece. Numai ce vine ștafeta dela Vodă ca să se lese de judecat, și pe oameni să-i trimeată pe la vetrele lor. Preoteasa arătase lui Vodă inelul, și Vodă văzând pe fiu-său, așa de isteț încă de mic, l-a luat pe lângă el de-a crescut mare, de-a ajuns și el Vodă, de-a bătut toate liftele, de-a făcut atâtea biserici și mănăstiri ¹.

Ștefan a fost fecior de țaran de-ai noștri; de aceea a fost așa de cuminte și ne-a ajutat atât de mult ².

---

1. Cf. Herodot, ed. N. Iorga, Vălenii de munte, 1909, p. 45-9. Și copilul Mandanii, fiica lui Astiag persanul, scăpat dela moarte de Arpag medul, crește între ciobani și bate la joacă pe fiul unui „om de folos, între Midi”. Dus la judecată, copilul Chiros este recunoscut de Astiag, buinicul său.

2. Legenda e auzită dela un locuitor din Bogdana, sat vecin cu Borzești, în ziua de 2 Iulie 1904, și publicată de d. Tabacaru în Școala (1908), p. 11-2.

Varianta, Teodorescu-Kirileanu, op. cit., ed. I, p. 21-7.

III. Mănăstirea din Tazlău, Masa lui Ștefan și Mănăstirea Bociulești

Ca pecetluire [a strășniciei și vitejiei celor vechi, și pentru] mulțămirea lui Dumnezeu, [Ștefan-]Vodă înălță într'acest județ [Neamțul] cele mai multe locașuri sfinte, mai multe chiar decât în celelalte județe. Așa, în preajma localității Orbic se află două mănăstiri: una în comuna Tazlău¹ în stare bună, așezată sub coasta dealului numit **Masa lui Ștefan**, iar a doua se află în apropiere de comuna Podoleni, pe dreapta râului Bistrița, în stare de ruină și cunoscută de săteni sub numele de **Mănăstirea Bociulești** [despre ale cărei pătămiri îngrozitoare, se povestește și astăzi: năvăliri de ape și prădăciuni de haiduci]².

IV. Ștefan-Vodă și fata lui Călin

Una din cele mai frumoase ape ale bătrânilor Carpați este Bistrița. Această fata frumoasă a Carpaților noștri pletosi, nu samănă de loc cu celelalte surori ale ei. Cursul ei sălbatec, mai cu samă după ce atinge granița [care a fost] între Bucovina și România, murmură ca un uriaș mândru, blăstămând pe cine a despărțit acest pământ în două părți.

Locul cel mai pitoresc pe valea Bistriței este dela cătunul Călinești [din] Bucovina și până la Broșteni, [în] România [veche]. Această fată frumoasă căreia îi putem zice că-i cu părul de aur, a trebuit să aibă mult de luptat până ce și-a deschis drum prin livezile tatălui său Carpat. Tot a învins, nu i-a păsat, nici nu-i pasă de

1. Cf. S. T. Kirileanu, *op. cit.*, ed. I, p. 203. Inscriptia în N. Iorga, *Inscriptii*, II, p. 220—1; cf. și *Ist. Bis. rom.*, de acelaș, I, p. 96.

2. A. Molisei în *Ion Creangă*, IX, p. 172.

stâncele uriașe cari o păziseră pe de-amândouă părțile, cari se pare că vor gata să se arunce asupra ei.

În acest loc, unde sunt astăzi cătunele Călinești, Ciril și Cojoci, trăia acum câteva sute de ani un moldovan cu numele Calin. Ca toți muntenii, atât cât în timpurile de demult, ca și în timpurile de acum, și Calin trăia din ținerea vitelor, dar mai cu samă oi și capre. El avea o fată și un fecior. El păzia oile și fecioru-său caprele pentru că era mai iute de picior. Fata ședea în târlă (stână), spăla, mătura, — mai pe scurt ținea târla în rânduială.

Într'o zi spre seară, iată că ies doi oameni tineri, călări pe cai, de credeai că-s niște crai, dar unul din ei avea un cal de nu-ți puteai închipui de frumos ce era; era năzdrăvan, nu cal. După ce s'au apropiat de stână, s'au dat jos de pe cai, lăsându-i pe lângă **nimăt** (ocol) să pască. Fata ședea și cosea la niște altită cu ceiță (găurele), și când a pus ochii pe cei doi vânători, a trăsărit, — acul din mână i-a sărit. Unul din cei doi tineri

De frumos ce era
Mințile îi le fura;

s'a oprit în pragul stânei și a întrebat pe fată, dacă nu poate rămânea la ea de mas. Fata le-a spus să aștepte până ce va veni tată-său cu oile, și poate i-a primi.

A venit Calin cu oile, dar când a văzut cei doi cai pe lângă nimăt pascănd, s'a cam speriat, gândind că iară a mai venit cineva să-și iee bir fără să-l întrebe pe dânsul. Acel bir era un berbeciu care era mai gras, caș și urdă cât puteau duce doi oameni în spate.

A intrat în stână, și când a dat cu ochii de cei doi vânători, a văzut că nu-s niște oameni de rând. Unul din ei era frumos îmbrăcat, de credeai că-i în aur scaldat, dar de zece ori mai frumoasă îi era fața decât îmbrăcămintea. Când vorbea ceva cu tovarășul său, acela îi zicea „Maria ta“.

S'a primit Calin de mas, i-a ospătat cum a socotit el mai bine, ca să fie mulțumiți. A venit și feciorul lui Calin cu caprelă, — un fecior înalt și spătos, ca un brad care-i mai frumos.

A trecut noaptea. Cei doi tineri vânători s'au sculat disdimineață, au încălecat pe cai luându-se

Pe-o potec' aleasă,
Prin pădurea deasă.

Unul din cei doi vânători era Ștefan-Vodă, iar celălalt, unul din cei buni tovarăși ai săi de arme. Vodă-Ștefan, în timp de pace, se ducea prin țară ca s'o cunoască mai de-aprope; dar vânătoarea era pentru el sufletul lui...

După ce a pornit Ștefan din stâna lui Călin, i s'a părut că o parte din inimă a rămas acolo. A umblat dealuri și munți, a vânat cerbi și căprioare, dar fata lui Călin nu-i ieși din gând. S'a hotărât atunci, când s'a înturna spre casă, să meargă pe la ea s'o mai vadă. Așa a și făcut. Incărcat de vânat, dimpreună cu tovarășul său, s'au luat pe apa Bistriței în jos. Când a fost aproape de stâna lui Călin, a auzit pe cineva cântând. Fata ședea pe pragul stânei și cânta un viers de dor:

Frunză verde de pe fag,
De-a veni cine mi-i drag,
Păr negruț aș pieptăna,
Față alb'aș desmerda,
Ochi negruți aș mângâia!

Ștefan-Vodă, auzind fata cântând, a început și el a cânta tot cu acelaș viers:

Foiliță de cicoare,
Al tău puiu vine călare
Cu ploscuța la oblânc,—
Vin drăguță să te strâng;
Să te strâng la pieptul meu,
Să m' ating de sânul tău!

După ce-a cântat Ștefan-Vodă acest cântec, s'a dat jos de pe cal, a strâns pe fată în brațe, i-a dat un sărut mai dulce decât mierea și mai fierbinte decât focul.

Când a venit Călin seara cu oile dela păscut, iară a aflat pe ce-i doi vânători la stână; unul îi ținea fata pe brațe și unul cânta dintr'un fluier de văile răsunau, codrii vechi îi desmerda.

Vânătorul cel tânăr, pe care-l știm cine era, ar fi voit ziua ceea să nu se mai sfârșească, dar ce-i folos că totdeauna ce-i dulce și plăcut, nu durează mult.

Cei doi vânători iară au mas la stâna lui Calin. S'au sculat iară de dimineață, și când au fost să plece, cel frumos, ce-a ținut fata în brațe, când a încalcat pe cal, a chemat fata la el și i-a dat o pungă de galbeni. Fata a rămas înlemnită și cei doi vânători s'au îndepărtat, cântând, pe coasta muntelui Rarău.

A trecut mult timp, și Ștefan-Vodă n'a mai venit prin munți la vânătoare, că nevoile ce veniseră peste Țară, nu l-au lăsat.

Având o dată o hărțuială cu Ungurii, cari năvăliseră în Țară, Ștefan-Vodă i-a bătut, și bătându-i, i-a alungat până departe, în țara Ardealului, ca să le treacă pofa de a mai năvăli în Moldova.

Inturnându-se Ștefan-Vodă înapoi, după ce a bătut bine pe Unguri, nu s'a dus pe drumul Câmpulungului, ci a luat apa Bistriții în jos, însoțit numai de doi căpitani ai săi. Gândul lui a fost să meargă pe la Calin și să vadă dacă mai este frumoasa fată de odinioară.

Timpul era cam în toamnă și Calin nu ședea la stână cu oile; își făcuse o casă bună, grajduri și corle (târle pentru vite), așa că Ștefan-Vodă, puțin mai cunoștea din ceea ce știuse.

A intrat în casă. Calin era mult mai bătrân, fata lui Calin nu mai era fată, ci era mamă a doi copii. Un băiețel frumos de vre-o patru ani, frumușel ca un trandafir, ședea în brațe la moșu-său și se juca cu mânuța prin barba în doi peri a lui Calin.

Uitându-se bătrânul Calin la Ștefan-Vodă și la băiețelul pe care îl ținea în brațe, a zis:

—Doamne, da cum îi samănă!

Și într'adevăr, băetul, bucată-bucațică era tot Ștefan-Vodă!

[Aceasta este toată povestirea] rămasă din strămoși la moși, și din moș la tată, și din tată la fiu, până ce a ajuns la mine care scriu!

V. Păstorîța și Ștefan-Vodă

...„Că el încă au fost om cu păcate“.

Grigore Ureche |

Turma de mioare paște, și prin flori în mersul ei,
Pare-o ceată luminoasă de nori albi și mărunței,
Iar talangei lor urmează pacea unei lungi tăceri,
Ca și când pe plaiu ar trece înșiși norii de pe ceriu.

Printre ierburi înflorite păstorîța după oi,
Cu obrajii arși și rumeni, cu ochi limpezi și vioi,
Singură pe plaiu se 'ndeamnă și culege flori doinind,
Iară ochi săi cei limpezi, când se stâng, când se aprind...

Trece fata 'n urma turmei, oile pășesc de-abia,
Dar acuma înainte, cine, Doamne, îi stătea?
— Cine ești și ce te-duce pe la noi, voinic străin,
Unde dușmani sau prieteni niciodată nu ve vin?

— Floare mândră dela munte, fie-ne 'ntâlnișul bun!
Cine sunt, n'aș vrea de'ndată să te speriiu și să-ți spun,
Însă află că pornisem după urși și căprioare,
Dar acum doresc atâta: să mă 'ntorn de-aici c'o floare!>

Rumenindu-se copila zice:—Lesne e ce vrei;
Pleacă-te și ia oricâte, că-s destule flori pe plaiu,
Iea-le singur, însă pleacă; n' am putea să stăm mai mult;
Bine nu-i, mi-a spus ea mama, pe drumeți așa s'ascult!

— Să ieau flori, dar, floare mândră, cea mai dragă îmi ești tu,
Mult slăvit să fie ceasul ce pe-aici mă abātu;
Teamă n'ai, vorbesc din suflet... lată-mi mâna, dă-mi pe-a ta
Și 'nsoțiți pe totdeauna, lumii ne vom arăta.

Zice fata 'mbujorată: —Nu-s, voinice, cum îți par;
Ursitoarele-mi dădură un noroc cu mult mai rar...
O lupoaică peste mine, a sărit și m'a cruțat,
Și-mi tot spun c'o să mă ceară un fecior de împărat!

Astfel povestiră mamei vrăjitori și vechi tălmaci...
Tu ieă-ți florile și du-te că n'ai soartei ce să-l faci!...

.....

— Bine cuvântată soartă! Ea trimise-această zi,
Când norocul pân'la tine pașii îmi călăuzi...
Vracii și talmacii, mândro, au cetit ca 'ntr'un izvod,
Mâna lui și-o dă'n credință însuș Ștefan-Voevod!...

— Ștefan-Vodă zici? Și umbli după urși și căprioare?
Altele să-ți creadă, bade, vorbele înșelătoare...
Sate, țarini, turme, oameni, prunji la sânuri și soții
Pradă-s liftelor păgâne și tu Domn pe-aici te ții?

La o altă vânătoare știam eu voinicii azi;
Acolo ar fi în frunte, locul unui Domn viteaz...
Însă tu, uitându-ți frații, lepezi flintă și băltag,
Și ai vrea să-ți cred cuvântul, și-ai dori să te am drag?...

Zice fata și pornește,—dar e tot adevărat,—
Voevodul însuș pleacă cu obrazu 'mpurpurat,
Și coboară coasta 'n fugă de-i sar pletele-i în vânt,
Iar în gând și 'nchină Țării traiu 'ntreg, cu jurământ! 1

VI. Rarița de la Hârlău

[În Târgul Frumos],—Târgul [care] cu multă vreme
mai înainte avea o poziție foarte frumoasă, fiind în-
cunjurat cu păduri mari și dealuri acoperite cu tot so-
iul de flori, de unde i-a și rămas numele de **Târgul-
frumos**, — aici se întâlnea Ștefan cel Mare, cu mama
lui Petru Rareș² care era o negustoreasă frumoasă din
Hârlău³.

1. O. Carp în *Sămănătorul*, V (1906), p. 565—6; subtitlu: „*Legendă din Ardeal*”. — Cf. T. Bogdan, *op. cit.*, p. 12—5.

2. În *Pomelnicul Mănăstirii Bisericiani*, din Iorga, *Stud. și doc.*, XVI, p. 235; „o femeie, *Rălesoaie* ce o luase el [*Ștefan Voevod cel Bun*], mai înainte, până a nu fi Domn”.

3. Ic. N. Dărăngă, *Monografia Comunii Târgul-frumos*, Iași 1916, p. 6. — Cf. Teodorescu-Kirileanu, *op. cit.*, ed. I, p. 152.

VII. Ștefan-Vodă la petrecerile norodului

Ștefan-Vodă cununa, boteza și petrecea la cumătrii alături cu țaranii [nu ca azi, când, dacă se vâra boierii în joc și joacă laolaltă cu țaranii], îi ieau alții în răs, pe toți laolaltă, și strigă, ca pe sub Cetatea Neamțului:

Gioacă nură!
Lângă burcă 2
Și papuc lângă opincă 3

VIII. Mai mare decât Vodă

S'a fost războit Ștefan-Vodă de-avalma cu oștenii mai multe zile, numai să scape Țara de urgia păgânului. Și nu i-a fost munca în zadar, căci dușmanul, rășbit de oastea moldovenească, și-a luat talpășița, și pe-aici ți-e drumul. Vorbă ceea: fuga-i rușinoasă, dar e sănătoasă.

După atâta trudă ar fi vrut și Vodă să aibă o noapte de tihnă, sub un acoperemânt creștinesc, și de aceea a chemat pe-un boier de credință și l-a trimis într'un sat din apropiere, să-i caute o gazdă.

— Dar vezi, să fiu eu mai mare în casa aceea! a adăugat la urmă Ștefan-Vodă, surâzând pe sub mustața-i groasă.

— Așa voi face, Măria ta! zise boierul plecându-se cu umilință.

Nu târzie vreme, boierul porni în goana calului, așa că îndată se pierdu în zare. Dar, cu cât se depărta

1. „Blană a cuconelor“
2. „Un straiu țărănesc ca ținundra, care e un fel de sarică fără mâneci, cu ghițe pe marginea de jos“
3. Gh. T.-Kirileanu, în *Convorbiri literare*, XLIV, p. 661.

de tabără, cu atât contenia din mers, până se calu-
abia mai pășia pe cărarușa îngustă și cotită.

Trebuia să îndeplinească porunca lui Vodă, și încă
fără greș, căci cu Măria sa nu era de șăguit. Ferit-a Sfân-
tul să-l fi mâniat, că apoi foc și pară!

Și de aceea a contenit, lăsându-se în voia gândurilor :
„Gazdă mai bună ca la boierul de sat, nici că se
mai poate... Dar dă, știu eu !... Dacă el o fi umblând
cu gânduri ascunse asupra Domniei?... Și numai asta
trebuie să fie, căci ce-a putut să înțeleagă Măria sa,
când a zis : Să fiu eu mai mare !...»

O întorcea în felurite chipuri, doar l-a tăia capul
ce să facă, să fie bine.

Calul lăsat în voie, apuca din când în când câte o
gură de iarbă, că se găsia, slavă Domnului, cu îmbiel-
șugare pe marginea drumului.

A mers așa o bucată bună, când de-o dată, fața
boierului se însenină, dovadă că-i venise în gând ce avea
de făcut. Struni calul, dându-i pinteni, și apucă în goană,
să ajungă mai degrabă în sat, căci acum nu era departe.

Cât ai scăpăra, a și fost la marginea satului.

Soarele era pe la toacă.

La cea dintâi casă, boierul strigă la poartă. A ieșit
femeia.

— Acasă ți-e gospodarul, nevastă ?

— Acasă ! răspunse femeia îngânând vorba.

— Spune-i să vie o leacă afară, că are să vorbească
cu mine !

În vremea asta, omul auzind că-l chiamă, n'a mai
așteptat poftă, și a ieșit.

— Plecăciune, boierule ! Cum e porunca ?

— Porunca e asta : să te pregătești, căci Ștefan-
Vodă, mândrul nostru Domn, vra să găzduiască în asta
noapte la tine.

— Se poate una ca asta ? au zis de-odată băr-
batul și femeia, de oarece nu le venia a crede.

— N'am venit să mă joc de-a pământul.

— Dar iar m'oiu întoarce și-oiu zice : se prea poate,
bărbate ; ce, nu vezi că Măria sa Vodă-Ștefan mai mult

spre norod se abate? Hai să ne pregătim; ce stai, parcă ești de piatră!

— Apoi, spune Măriei sale să vie sănătos!

Boierul, după aceea, întoarse calul și porni înapoi spre tabără.

Ce mai pregătire la casa omului! Și n'avea dreptate? Doar stăpânul Țării trebuia să vie la el. În scurt, toate erau rânduite; ograda măturată iar dela ușă până la poartă, așternute lăicere nouă nouțe, scoase atunci pentru întâia oară din **clidul** de pe ladă. D'apoi în casă! Adevărat: sfântă-i femeia și bine cuvântată-i mâna ei! Intr'o mică de ceas schimbase totul, de nici să mai cunoști: scuturat, de să nu găsești un fir de colb, iar pe pereți stau bătute scoarțe cu fel de fel de alesături, **chimpoșate** de dânsa încă de când era fată mare. De jur împrejurul casei, **păretarii** în felurite fețe se întreceau cu lăicurile și pernișoarele de pe laiță.

După ce-au mântuit cu dereticatul, gospodarii s'au apucat să înjghebe și de ale gurii.

Vestea că vine Vodă, se răspândi ca fulgerul în sat. Lumea a început a curge care încotro. Vedeai moșnegi și babe, gârboviți de povoaara anilor ce-i purtau în spate, cu nepoței de mână, grăbind pasul ca și cei mai tineri, ca să fie și ei de față la venirea Măriei sale.

Cei ce veniau de la muncă, uitau de casă și se opriau și ei. Mai mare dragul să privești: mulțime multă de oameni, iar pe de-asupra capetelor, străluciau coasele în bătaia soarelui.

Puteai să juri că e o oaste ce așteaptă să-i vie căpitanul.

Soarele sta mai să scapete după dealuri, când iată că se arată în zare mare alaiu. Fie care ar fi vrut să vadă mai bine ce-i; copiii se înălțau în vârful degetelor, bătrânii puneau mâna dreaptă streășină la ochi.

— E Vodă!

— E Ștefan-Vodă!

— Viteazul nostru Domnitor!

— Vodă!

— Vodă!

Sbucni mulțimea. Pornesc cu toții înainte.

Încet, încet, alaiul s'a apropiat.

Odată, ca un singur glas, răsună :

— Ura! ura! Trăiască Ștefan, viteazul nostru
Domnitor! Ura! ura!

În depărtare, văile și pădurile răspund : ura! ura!..
de par'că și firea se bucură de venirea Domnului.

Soarele asfințise. Sătenii s'au împrăștiat pe la casele lor; doar câțiva copii mai stau cățărați pe gard, înălțându-se să vadă pe Vodă.

Oamenii din casă nu știau cum ar umbla mai repede, să pregătească cele trebuitoare pentru oaspeți.

Vodă, în casă, sta de vorbă cu boierii tot despre treburi de-ale Țării.

Când vorba era mai în toiul ei, de odată se aude un țipet de copil mic...

Tiii! uitasem să vă spun că gazda avea un băiețel. Să fi fost de vre'un an, dar arăta de doi, așa era de răsărit și grăsuț și rumân.

Mă-sa îl acioase mai de cu vreme în albiuță, colo pe cuptior.

Plodanul, auzind vorbă, se trezise și o ținea a lui înainte : țipa cât îi lua gura.

Femeia, vrând să-l liniștească mai de grabă, i-a pus mâna la gură.

— Ce faci, nevastă? zice Ștefan-Vodă; lasă-l în pace!

— Mă iartă, Maria ta, dar din pricina lui nu te-ai putea stăvi în casă.

— Trebuie să-l sufăr, căci **copilul e mai mare în casă!** a adăugat Vodă, privind o clipă pe boierul ce-l trimisese să-i caute gazdă.

Apoi, uitându-se cu drag la băiețel, adăugă :

— Viteaz oștean al Țării! !

1) D. V. Ștefănescu, în rev. **Făt-frumos**, I (1904), p. 120—3, cu însemnarea : „povestită de tata”. — Variante, cari nu cuprind numele Voevodului, în **Ion Creangă**, I, p. 141—3; una din acestea e reprodusă în **Pamfile, Firișoare de aur**, p. 9-11 și **Ion Creangă**, VI, p. 176. — D. Furtună, **Vremuri înțelepte**, p. 68—9.

IX. Ștefan-Voevodă, pârălabul Gangură și satul Gangura din Basarabia

Pe valea Bâcului¹ în sus, spre satul Răzeni, cale de un ceas de la satul Căinari, închis în semicerc de movile mărunte de pământ, se află satul Gangura² ... Până la intrare în satul Gangura, la vre-o jumătate de vârstă, pe un bot de deal, sunt risipite câteva case — Alexandrovca-nouă, îi zice — locuite astăzi în mare parte de Bulgari și Ruși și numai de câțiva Moldoveni.

[P vestește moșul:]

Apoi din aistea cărți, cari sunt amu, nu gândesc eu c'a hi așa scris; ia'n hrisoavele cele vechi și cu bucvă bisericească, poate hi așa cievai [că Gangur pârălabul ar fi fost pus aici de Ște an-Vodă³]. Când nu era stăpânire rusească pe aiste locuri și când Vadul Turcului era pâr la moghilile cele mari a lui Traian, cam pe la Sălcuța și Taraclia⁴, satul era așezat pe botul ceta de deal unde este amu satul Alexandrovca-nouă. Tot stricându-se gospodăriile de [cătră] Turețchii⁵ ceia, când dădeau năvală printre sate, norodul s'a scârbit de atâta nevoie și-a prins a grămădi gospodăriile în ceea parte, și-a pus temelie satului unde este și-amu.

1. In text: a Botnei, ceea ce este greșit.

2. Intreaga bucată fiind un dialog între autor și „moș Alecu Ursu din Gangura”, nu s'a păstrat de cât ceva din descriere și răspunsurile bătrânului.

3. N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București 1904, p. 124 — 5: „In urma dușmanilor, — Tătării, — Ștefan luă măsuri nouă de asigurare. Încă din Octomvrie — 1469 — era un Pârălab, un păzitor de margine la Orhei, o cetate care fusese anume clădită pe țârmul Răutului, nu departe de vărsarea apei în Nistru, că să impiedice altă dată trecerea Tatarilor jefuitori. Acest pârălab se chema Gangur; el fusese printre cei dintâi boieri a lui Ștefan; mamă-sa, „Gânguroaia cea bătrână” avea moșie lângă Puhoiul, în ținutul Lăpușii, tot peste Prut”.

4. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I. p. 287 — 8: Malușcă, Neicea, Cozma Răzan și Draguș erau ostași din ceata lui Gangur, pârălab de Orhei și lor le da Vodă la 8 Iunie 1484 dreptul să-și facă sat în loc pustiu pe Vișnovăț, unde-s azi Răzeni.

5. Este vorba de Valul lui Traian ce pornește de pe la Leova și merge prin Căușani, spre Tighina.

6. Rusism: Turcii.

[Că Ștefan-Vodă a trecut cu oastea prin locurile acestea], da... de atâta vreme, cine mai gândește și la asta? Grăesc și-amu oamenii de un Ștefan-Voevodă. Mă tem că el a hi, și că s'a rupt o șaică¹ din oastea lui și s'a abătut pe Bâcu², așezându-se aici la noi. De aiasta treabă încă se mai pomenește și-amu. Dar cum spun, nici satul acela n'a durat multă vreme, că din pricina Tureșchilor, l-au părăsit și s'au cam tot dus mai în sus, iacă colo, spre Răzeni, — la Saliște, îi zice.

De-amu, a rămas acolo multă vreme și a fost sat mare, că și țintirim era, dar că oamenilor le venia tot mai ghine să se tragă pe dealul aista. Și așa au prins a cărăbani gospodăriile lor pe hatul aista. Dar multă vreme nu trecea și se pomeniau creștinii iară cu navală în sat, și iară ei făceau bejenie.

Și iacă așa s'a tot mutat satul aista, Gangura, de acolo-colo de vre-o 5, 6 ori, și din bejenie în bejenie a dus-o pân'amu... De satul Saliște nu se mai pomenește; pe-acolo este toloacă, de pasc vitele Gângurenilor. Au mai rămas semne de țintirim numai. Nu da Doamne, — așa nevoi erau pe-acele vremuri, spun bătrânii noștri...

Dela Gangură s'a început împărțeala moșiilor. De la el a rămas și o biserică, dar care amu nu mai este; a irosit-o vremea. Stă scris cu slovă veche, prin hârțiile pământenilor de veci, că boierul cela Gangură a dat moșiile lui Beni, iar aista a dat altui boer, Baloș, — îi zicea și Paloș; aista a dat lui Moruz, iar aist Moruz a dat lui Crupenschi, cari amu nu mai știu cui o mai hi dat...

Ia'n vezi colo; peste dealul cela, este și amu o Iocniță; acolo a tăbărit oastea lui Sultan-pașa și aista avea un fecior: **Baiazide** îi zicea. A stăut ei multă vreme sub Gangură dar n'a intrat în sat. Ce-i veni lui Baiazide aista că s'a adăpostit în sat, la o casă de gospodar, dar când l-au simțit moscalii³ creștini, l-au

1. Parte.

2. Iarăși greșelă recunoscută: Botna.

3. Ostași.

pus pe goană. Iar el din fugă încalecă pe cal cu spinărea spre botul calului și el n'a știut unde-l duce. Creștinii îndată l-au prins și l-au ucis. Dar ca să nu se mânie **Sultan-pașa** pe norodul din sat, a prins a se grămădi gospodarii, și preotul a început a bate mătăni de iertare, și fiind și la grea nevoie, a scris și-o hârtie, și a pus-o într'o prăjină mare, și a mers așa la pașă ca cum să arate că iacă cum s'a 'ntâmplat pricina aia. Dar pașa, om drept, nu le-a făcut niic lor, și nici satul nu l-a stricat, dar strașnic s'a mâniat de atâta scârbă. Ba le-a spus că bine i-au facut creștinii, că așa i-a și trebuit după a lui purtare. L-a îngropat în locnița cea mare, în marginea satului, unde și-amu este ¹.

X. Ștefan-Vodă și Turcii ²

Bucovina, înainte, era a Turcului, și Maria Terezia a scos-o dela el. Turcii erau înainte cei mai puternici pe locurile acestea; de dânsii toți se temeau. [Alții spun însă altfel]. Nu Maria Terezia i-a alungat, căci ea într'una îi bătea pe mare și pe uscat și nu-i putea birui, dar era la Suceava un călugăr, un craiu tânăr. El a mers la bărbatul Mariei Tereziei, care era bătrân, și i-a spus:

— Ce fel de bărbat ești tu, că femeia se bate pentru tine? Ce-mi dai mie, să scot eu Bucovina dela Turci și dela Muscali?

Apoi s'a luat cu oastea lui și-a bătut pe Turci și pe Muscali. Dar Muscalul i-a zis:

1. V. Dumitrescu, în ziarul „Sfatul Țării”, Chișinău, no. din 9 Maiu 1919.

2. Alungarea Turcilor și Muscalilor, cum se va vedea, o face un călugăr. De sigur că autorul a scăpat din vedere să spună că el este Ștefan însuși, căci pune titlu: „Ștefan Vodă și Turcii”; îi zice mai departe: „un călugăr, un craiu tânăr” și încheie cu însemnarea: „Călugărul, în. închipuirea [povestitorului] lui, e un sfânt”. — Cf. titlul lui Ștefan: „cel sfânt”.

— Eu îți dau Bucovina de bună voie, numai dă-mi pe Sf. Ion [dela Suceava]!

Sf. Ion a fost și la Cernăuți, — dacă n'a vrut să șadă! I-a zis [Sf. Ion] călugărului:

— Eu dela tine nu mă duc!

Atunci el i-a făcut mânăstire în Suceava și șede acolo până astăzi.

Și acela a alungat de pe locurile acestea pe Turci ¹.

XI. Cetățuia Stăncuții

Supt aripa de'ntuneric a amurgului, Valea Siretului ațipise de mult. Trudită de drum lung, oastea moldovenească poposise în desișul de luncă ce se făcea în sus de vărsarea Trotușului, iar Vodă-Ștefan cel Sfânt, neobosit ca totdeauna, trecu supt ochi toată orândueala taberii.

Dădu în toate părțile porunci strașnice de liniște și pază, și-și alese apoi o mână de voinici, cari să-l însoțească peste dealuri în iscoadă.

Intr'o clipă călăreții erau la poruncă. De-o parte și de alta lângă Voevod iau loc cumnatu-său, bătrânul și nedespărțitul tovarăș de lupte, Șendrea, și Radu, odrasla cea mai tânără a acestuia, iar în spate, se'nșira o mână de voinici călări pe cai odihniți, cari în fiorii neastâmpărului sforăiau, frământând pământul cu copitele...

Vodă-Ștefan mai aruncă o privire asupra taberii în liniște, își iea seara bună dela ostașii de pază și-apoi porcede în galop spre soare-apune.

I se dăduse veste la timp despre navala Ungurului în Tară, dar până aici nu-l întâlnise în cale. Și ca să se încredințeze de starea lucrurilor, iscusitul Voevod plecă să iscodească singur pe plaiurile despre Trotuș.

¹ El. Voronca, *Datinele și credințele poporului român*, Cernăuți, 190 p. 709 — 10.

După o goană voinicească făcută prin codrii plini de întunec, se pomenește de-asupra Făurelului, în luminiș de poiană.

Spre răsărit luna se ridicase de câteva suliți... Plină și curată ca un taler de argint, se oglindește în unda tremurătoare a Siretului din vale.

Vodă, cu-ai săi, poposesc o clipă ca să răsufle fugarii. În jur, cât cuprindeau cu ochii, valuri mirositoare de iarbă se plecau în adiere de vânt, iar pe de margini, departe, se ridica umbra codrilor străvechi...

Pe vale, în tabără, și în preajma lor e liniște... Spre apus însă, în marginea poienii, două umbre se strecoară spre poala codrului. Ochii Voievodului scânteie, aruncând priviri cercetătoare... și pintenii se'nfig în coastele armăsarului...

Într'o clipă ajunseră cu toții la locul de bănat... Nici urmă de om; dar în codri departe, răsună tropot de cai.

Nemerind o potecă, întrară în desiș. După puțin mers în trap, începu coborîșul pe coasta ce se lăsa în valea Făurelului. Pădurea rarindu-se, în jurul lor se lumina din ce în ce mai mult.

Jos, pe prundul mărunț, părăiașul veșnic neobosit își frânge trupul de cristal, iar de-o parte și de alta, pe coastele împodobite cu bielșug de fâneaț, se'nalță falnici mesteacănii cu trupurile lor îmbrăcate în alb.

De ceea parte, pe zarea dealului, fugarii abia se zăresc. Biciuesc caii de foc, dar suie cu greu prin iarbă înaltă ce bate în pieptul cailor. Is prea departe de Moldoveni; totuș, Vodă-Ștefan se oprește în clinul de coastă și pregătește arcul să tragă în tichiile ungurești, dar n'apucă a-l încorda, și de cealaltă parte a văii șuieră o săgeată doborînd un fugar. O altă scânteie în bătaia de lună, și celalt cade.

— I-a chitit vre-un voinic de Moldovan! îngână Vodă răsufliând ușurat.

— Vreun puiu de Buzdugan, de bună samă! răspunse bătrânul Șendrea de-alături. Pe cât mi-aduc a-minte, prin meleagurile acestea stăpânesc Buzdugăneștii.

Mărite Voevod ¹. Din neamul lor au ieșit ostași vrednici. De-o fi să dăm de cuibul lor pe aici, ei ne vor fi de folos în iscoada din noaptea asta!

N'apucă să isprăvească vorba bătrânul războinic, și de pe vale răsuna fluierări păsărești. Tovarășii lui Vodă le'nțelese și răspuse în aceeași limbă.

S'au înțeles degrabă.

Voinicul Moldovan îi chema la vale.

Când aproape să scoboare în albia Făurelului, din umbra unui tufiș s'auzi un glas:

— De sunteți oameni buni, opriți-vă și spuneți ce căutați în vremea asta pe aici, iar de-ți fi oameni răi, luați înapoi potecile codrilor, căci altfel nu-i bine de voi!...

— Oameni buni, voinicule, oameni buni! Cel cu care vorbești e Voevodul Moldovii, Ștefan, care cu ceata lui de ostași cere găzduire.

— Să trăiești, Mărite Doamne; să fii binevenit la noi! răspuse atunci un tânăr voinic, care ieși călare în poiana scaldată de lună.

Ajuns în fața Voevodului, descălecă armăsarul chipeș, și-i aruncă frâul după gâtul încordat. Prinse arcul în oblânc, și apoi se apropiă de Vodă, îngenunchind, sprijinindu-se în sineață.

— Ertăți-mă, mărite Doamne, că v'am bănuț de oameni cu gând rău! Suntem calcați pe fiecare clipă de dușmani, și m'am temut!..

— Nu te iert, voinice, ci te binecuvânteț. Așa trebuie că se poarte orice Moldovan. Incalecă-ți dar negrul și prinde-te tovarăș cu noi!

Tânărul, voinic și frumos, se aruncă într'o clipă pe cal și se alipi cu fugarul neastâmpărat lângă tânărul Radu Șendrea:

— Sunt la porunca Măriei voastre!

— De când v'au călcat Ungurii, flăcăule?

— De cât s'a desprimăvărat, mărite Doamne, am stat numai într'o hartă. Nu trec două zile bune la nijloc,

1. Nu pot ști dacă scriitorului i s'a spus despre Buzdugănești; astăzi alde Buzdugan stăpânesc la Scurta, Orbeni și Satu-nou, pe valea Siretului, între Adjud și Bacău, la mijloc.

și ne pomenim cu cete de dușmani cari ne pradă turmele și tot avutul. Am fugit din sat aici în inima codrilor, cu gând că doar om scăpa măcar cu ceva din vite, dar se vede că ne-a fost scrisă soartă rea! Din patru voinici ai casei, am rămas numai eu, urma. Alde taica și trei frați mai mari au pierit rînd pe rînd, luptându-se cu dușmanii. Toată Valea Trotușului au pustiit-o, stăpâne; mai mare jalea!

— Le vom răsplăti, voinice, cu vârf și'ndesat! răspunse Vodă-Ștefan, care ieși cu calul din rîndul tovarășilor, și s'apropiă de tânărul Moldovan.

Bătându-l apoi prietenește cu mîna pe umăr, îi zise:

— Până să ne fii de-ajutor. În răsplata vrășmașului, ai putea să ne dai adăpost de odihnă în preț de cât ar pași luna de câteva sulii pe cer?

— Cum să nu, mărite Ștefan! Casa mi-i la câteva bătaii de arc și acolo veți găsi loc de odihnă și chiar ceva de gustat. Voiu trece dar eu înainte ca drept călăuză, iar Măria voastră cu voinicii ceilalți mă veți urma.

Tânărul dadu apoi pinteni calului și ceilalți înșirându-se după el, pieriră în umbra aninilor de pe albia pâraiașului.

Buzdugănăștii, neam de vechi răzăși de prin satele Scurta și Orbeni, pe tot timpul de năvăliri dușmane se ascundeau departe de sate, în desișul codrilor, pe unde își aveau gospodării întemeiate chiar cum se cade. Unul din ei, Manea Buzdugan, scoborise cu turmele hăt la vale de satele lor până pe culmea Făurelului. Venit de tânăr prin partea aceasta de loc, copiii aici îi fusese născuți și crescuți. Dintr'un bielșug de vîlăstare ce-i dăruise Dumnezeu, abia rămăsese în urmă cu trei feciori și o fată, care le venise tocmai la urmă ca mîngâiere batrînețelor. Dar în timpul din urmă au pierit de mîna dușmanilor unul după altul, părinții și cei trei feciori.

Singură Stăncuța, fată frumoasă și voinică, scăpată ca prin minune, rămăsese să stăpânească gospodăria părintească, cu plăcurile ce-o 'ncunjurau. Imbrăcată băr-

bătește ca un îndrăsneț flăcău, scobora din când în când din cuibul ei de vultur pentru a săgeta dușmanii cari-i călcau moșia, răsplătindu-le cu așa măsura, moartea alor săi.

În seara aceea tocmai simțise o ceată de Unguri cari treceau un cârd de vaci peste dealuri, spre Trotuș. I-a vânat unul câte unul din ascunzișul desigurilor și înainte de a se întâlni cu Vodă și ostașii lui, trimise pe lumea cealaltă pe alți doi, cari îndrăznise a rătăci până la miez de noapte prin codri.

Acum, bucuroasă că mai dăduse ochii cu voinicii Moldoveni, nu știa cum să-i primească mai bine, ales că în fruntea lor era Vodă-Ștefan, acel stăpân al Moldovei, despre care tatăl lor le povestise atâtea minuni.

După un trap bunicel făcut pe poteca cotită a părăului, frumoasa voinică, ascunsă în haine de flăcău, își opri calul la piciorul unui deal cu coastele repezi, de să nu le poată urca nici fiarele sălbatece.

Aici descălecând, luă calul de dârlogi și purcese în urcușul coastei pe o tăietură îngustă și primejdioasă. Vodă-Ștefan și tovarășii făcură la fel, înșirându-se unul după altul pe cărărușa care până să ajungă în vârful înalt, încingea dealul de mai multe ori.

Câțiva câni simțiseră oameni străini și începură să latre pe creastă de-asupra-le, făcând să răsune văile. Un șuerat ușor al stăpânului îi făcu s'amuțească.

Ridicați de-asupra, o vedere minunată li se înfățișă dinaintea ochilor. Vârful unde se găseau era cel mai înalt din toate împrejurimile. La poale, văi adânci, iar în depărtări, dealurile scoboară din ce în ce mai mult, până se zărește spre soare-răsare, lunca de argint a Siretului. Așezătura pe care călcau acum era destul de întinsă, umbrită de tei frunzoși și acoperită cu iarbă crescută din bielșug, iar pe margini, spre coastele repezi, e înconjurată de tufani deși de aluni. În fund, spre soare-apune, se zărește, sclipind în bătaie de lună, albul curat al căsuții pe care o ascund teii în brațele lor stufoase.

— Adevărat cuib de șoimi! Îngână Voevodul Ștefan.

— O cetate minunată ! repetară ceilalți voinici, cari, lăsând caii să pască, nu se mai saturau privind în toate părțile spre coastele prăvalite, cari, în vremuri grele, ar fi adăpostit aici sute de oameni.

În timpul acesta, cât Voda-Ștefan cu ceata-i de tovarași cerceta piscul cu deamănuntul, voinica stăpână a cuibului de șoimi intra în casuța, în guduratul și chelălăitul cânilor credincioși, Scoase repede afară o frumoașă scoartă aleasă de lână și-o așternu pe prispa curată de lut, iar pe bățatura de iarbă mirositoare din fața casei, întinse o față de masă pe care împărția din bielșug merinde ce se puteau găsi la așa vreme : pâne de săcară, bujanița de caprioara, lapte și vin.

Apoi, c'o grijă parcă de-a nu fi cunoscută că-i fecioară, cum se găsia singură și în umbră, își mai ridică sub căciula țurcanească bogăția de par negru care cuteza să se coboare mult în jos de umeri, iar pe spate își aruncă un straiu de lână mai lung și destul de larg, spre a putea ascunde cu ușurință sănii tineri cari se ridicau îndrăzneți sub pieptarul de oaie înflorit.

La urmă își atârnă la un șold tolba de săgeți și la altul arcul, încrucișând cele două curele astfel de-a-supra hainelor, încât cu greu s'ar mai fi desfăcut spre a da de bănuir înalțiilor săi oaspeți, iar în mâni își luă sineața, pe care o atârname în teiul din față, și astfel gătită ca un voinic ostaș de luptă, se prezintă plecându-se până la pământ în fața lui Voda-Ștefan :

— Masa v'așteaptă întinsă, Mărite Domn ; veniți și gustați !

— A, bine că ne aduseși aminte, voinice. Noi, minunându-ne de măreția cuibului vostru, iutasem de odihnă și ospățare. Dar fie ! Cât ai săgeta un dușman, ospățul e gata ; odihnă, preț de-un vis de isbândă, și apoi goană pe poteci, spre Trotuș !.. Așa-i, flăcău frumos ? Ce zici ?

— Cum va fi voia Măriei tale ! răspunse vlăstarul Buzdugăneștilor, luând înaintea Domnului o adevărată chipesie de ostaș.

Și cum stătea drept în lumina curată a lunei pline,

fața ei tânără s'arată de o fîmuseță rară. În umbra părului negru ce se lăsa în creți până la umeri, și supt sprincenile mari și bine arcuite, ochii scânteiau ca două lumini momitoare.

Vodă privi o clipă din tălpi și până'n creștet trupul voinicului și apoi apropiindu-se, îl bătui prietenește pe umăr :

— Și cum ți-i numele, puiu de șoim ?

— Stancu, să-mi ziceți, Mărite Doamne, c'asa mă chiamă din botez.

— Să trăești, voinice Stancule, dar bine ți-ar fi prins să te cheme Stăncuța ! zise Vodă răsând, și îndreptându-se cu tovarășii spre masă.

Tânăra fată nu mai zise nici o vorbă. Plecă capul în jos, se'ndreptă gânditoare și cu pași domoli pe urma oaspeților săi. Prin mintea ei treceau fel de fel de gânduri. Nu-și putea da samă ce-l făcuse pe Domn să bănuască că-i chip femeiesc ! Și la urma urmei, chiar de le-or spune că ea-i Stăncuța, vlăstarul din urmă al lui Manea Buzdugan, ce rău poate să-i cășuneze purtarea ei ? Ea-i urmașa aceluia Buzdugan care a pierit cu feciorii apărându-și moșia, iar ei sunt frați Moloveni în frunte cu Domnul Țării și oaspeți ai casei unei fiice de oștean.

Și tot gândind fel și chip, ajunse în preajma oaspeților cari începuseră a gusta din bucate.

Un mârâit vrăjmășesc al cânilor pitiți în tufele de pe marginea coastelor o făcură să-și întoarcă pașii spre tufișul dinspre soare-apune. La apropierea stăpâniilor, animalele credincioase tăcură, dar ochii le erau ațintiți tot jos în vale. Privi cu luare aminte în toate părțile, nu zări însă nimic. Vroi să se'ntoarcă la oaspeți spre a nu-i lăsa să ducă lipsă de ceva, dar câinii se mișcară nerăbdători, și'ncepură a mârâi și mai întărâtați. Li ținu de rău, de teamă să nu înceapă a lătra și se răsîmă în sineață ascultând cu băgare de samă.

Câinii nu se înșelaseră. Din valea adâncă s'auziau șoapte neînțelese și strănut de cai.

Se sui repede în teiul înalt din coastă și căută cu

privirea de-amăruntul. Intr'un desiș de plopi găsește o ceată de vrăjmași cari poposiseră în preajma unei ci-rede de vite. Cobori repede din copac și duse veste oaspeților.

Vodă-Ștefan, care tocmai se sculase dela masă și se lăsase într'un cot, sări drept în picioare. Făcându-și semnul crucii, îngână :

● — Is mulți, voinice ?

— Poate mai mulți decât îndoitul voinicilor Măriei tale !

— Pe ei, flăcăi voinici ! In prețul odihnei ce era să facem, să-i trimetem pe cealaltă lume !

— Ba poate chiar mai degrabă le-om face răvașele ! îngânarea ostașii cari cu caii de dârlogi se'ndreptară spre poteca de scoboriș în urma Domnului.

Călăuziți de Stancu, care nu s'arata mai puțin îndrăzneț, ajunse în preajma dușmanilor mai în grabă de cum și-ar fi închipuit.

Opriți o clipă pe loc, Vodă grăi în șoapte către ai săi :

— Ei, voinicilor ; care s'apropie s'aducă vești de statul taberii dușmane ?

Din ceata Domnului ieșiră mulți ostași cari să facă slujba cerută, dar călăuza și tânărul Șendrea rugară pe stăpânul Moldoviei să nu trimită pe alții, căci vor da ei dovadă de iscusiți cercetași.

La un semn al Voevodului, amândoi tinerii se furisară pe supt poala de codru.

Nu după lungă zăbavă, cercetașii se'ntoarseră.

— Ce vești, flăcăilor ?

— Is mulți, stăpâne ! răspunse Radu. Mă tem de n'or trece chiar de împătritul nostru.

— Cum, numai atâți ? — sopti Vodă. Și ce fac ? Au prăzi cu ei ?

— Prăzi multe, pe cât am putut zări, dar afară de străjeri, grosul taberii doarme fără grijă !

— Apoi, dacă-i așa, pregătiți-vă săbiile și rânduiți-vă în două aripi de-o parte și de alta a mijlocului, care l-oiu bate eu cu Șendrea ; iar tu, Buciumaș, să suni cu foc

năvala, pe dată ce ne-om fi apropiat de ei. N'aș voi la urma urmei să se jăluască Sfântului Petru că i-am trimis fără veste în raiu! Și acum, cu Dumnezeu înaintea, voinicilor!

N'apucă Vodă să isprăvească cuvântul însoțit de semnul crucei, și gonacii împunși în coastă de pintenii călăreților, sburară ca nălucele. Codrii răsunară o clipă de ropotele cailor, clocotiră în buciumatul ostașului și țâncănitul încrucișărilor de săbii... Pocniturele de sânețe și urletele de moarte înfiorară codrii, de-asupra cărora nu stăpânia decât ochiul blând de lună plină.

Indrăznețul Voevod și ceata-i de voinici trecură ca fulgeri de moarte prin tabăra dușmanului. N'a rămas nici suflare de Ungur, dar și ceata lui Ștefan se știrbise.

Buciumașul căzuse mort, iar călauza eră rănită greu.

Șendrea, feciorul, prinzind dragoste de voinicul lăstar al Buzduganilor, luptase alături, luându-se parcă la întrecere. Dar tocmai în toiul luptei, văzu cu groază cum tovarășul se clatină gata să cadă. Sări atunci în grabă de pe cal, îl prinse în brațe și fugi în desis.

Sfârșindu-se lupta, Vodă cu Moldovenii s'adunară în jurul celor doi căzuți. Buciumașul murise, călauza însă tot mai sufla. Cum stătea întinsă pe iarbă, cu fața în bătaea lunii, bătrânul Șendrea se plecă de-asupra-i, ca să-i caute rana. Bonda care-i acoperia pieptul era străpunsă de sabie și plină de sânge.

— Pare să fie lovit de moarte! îngână bătrânul, care îngenunchiă lângă trupul rănit. Ii desfăcu încetișor cojocelul din noduri pe la subsiori și îi dădu pieptarul la o parte.

Sânii ei tineri de față voinică s'arătară atunci tuturora, aburind de bielsugul sângelui cald care gălgâia din două împunsături de sable. Rănile erau adânci și făcute în partea dreaptă a pieptului. Cercă să le astupe cu scamă de călți, dar fu în zadar, căci își dădu sufletul curând.

— Dumnezeu să-i odihnească sufletul cu bine! — îngână Vodă-Ștefan, făcând semnul crucii. A fost fecioară! Ochii mei nu mă'nșelau! Dar fie, a luptat pie-

rind ca un viteaz! I se cuvine dar, voinicilor, să-i facem înmormântare cu cinste vitejească, colo sus, în cuibul lor de șoimi!

A doua zi, armata moldovenească, trecând spre Trotuș peste dealuri, se opri și la piciorul Făurelului. A făcut mare cinste de îngropare Stăncuții, iar de atunci și până azi, piscul acesta poartă numele de **Ce-tatea Stăncuții**!

XII. Ștefan-Vodă și Ungurii

Ștefan-Vodă umbla prin Țară să vadă cum trăesc oamenii, cum se poartă bogații cu săracii, cum țin popii slujba la biserică, mai pe scurt, voia să știe tot ce se petrece în Țară; și pentru aceea îl iubia poporul, pentru că nu[-l] lasa să fie jăfuit de boieri, după cum se întâmpla sub alți Domnitori, înaintea lui și după el. Când năvăliau păgânii în Țară, toți săriau la luptă, fără să aștepte poruncă dela Vodă, că pentru țărani, Ștefan-Vodă era al doilea după Dumnezeu, căci ca Dumnezeu era bun și drept.

Odată au năvălit Ungurii în Țara de sus, ca să prede și să jăfuească Țara, și după ce se vor încărca cu prăzi, să se întoarcă înapoi în țara lor. Tocmai în timpul acela, după cum am spus, Ștefan-Vodă umbla prin Țară, își schimbase hainele de Domn în haine de țaran, și venise pe valea Bistriței în sus, să vadă cum trăesc țărani în părțile muntelui. A venit până în satul Cruci, pe-o zi frumoasă de vară, când pe nimeni nu-l mai prinde vremea să mai stee în casă.

Pe la amiază, iacă vine un călăreț de pe vale în sus, cu calul numai spune, și din capul satului începe a striga:

— Vin Ungurii!

1. I. Ciocărlan, în *Făt-frumos*, I (1904) p. 130—3 și 146—50° cu subtitlul: „din spusa poporului”. S'a reprodus de autor și în una din cărțile sale de nuvele.

Tot satul s'a spăriet; fiecare căuta încotro să fugă, temându-se de sabia tâlharilor de Unguri. Ștefan-Vodă tocmai atunci era în casa unui gospodar, pe care îi ruga să-i dea ceva de mâncare, că-i călător, dar auzind vestea că vin Ungurii, a lăsat mâncarea, a ieșit afară, văzând oamenii fugind în toate părțile.

Înțelegând frica oamenilor, aleargă repede în calea lor, și nu-i lăasă să fugă, zicându-le:

— Ce va zice Ștefan-Vodă, când va auzi că voi muntenii, înalți ca brazii și tari ca smei fugiți de niște tâlhari Unguri?

Atunci oamenii s'au rușinat când nu auzit vorbele astea din gura unui străin, și-au luat toți, cari ce-au putut: topoare, furci, coase, măciuci, — și-au ieșit înaintea Ungurilor, pe muntele Rarăului.

Cum s'au întâlnit cu Ungurii, au și început lupta, care cu ce avea în mână. Și după o luptă crâncină, i-au învins, luându-le toate prăzile ce le aveau cu ei.

După ce au învins pe Unguri, Ștefan-vodă a spus că cine-i, și tot odată a pus de s'a făcut o bisericuță în locul unde-a fost lupta cu Ungurii, și din bisericuță s'a făcut mai pe urma mănăstire, care e și în ziua de astăzi: Mănăstirea Rarăului.

Așa spun bătrânii ¹.

XIII. Ștefan-Vodă și Țiganii.

Zice că înaintea luptei lui Ștefan cel Mare cu Ungurii la Baia, hotarul Țării Moldovei era la Vamă, comună rurală din jos de Câmpulung, și ca la orice vamă, acolo se vânduiau mărfurile dintre Moldova și Ardeal.

După învingerea [Ungurilor de oastea] lui Ștefan-Vodă, bătând pe Unguri și alungându-i până departe

1. Teofil Bizom, în *Ion Creangă*, VI, p. 14. — În „tradițiile“ publicate „dintr'o condică ce se află la schit“ de d-l M. Lupescu, în *Șezătoarea*, XVI, p. 16 — 22, nu se spune nimic.

În țara ungurească, hotarul Țării Moldovei s'a urcat în sus până la Bistrita și Răchita-albă, în Maramures. Așa spun cei dedemult, că hotarul cel vechiu al Moldovei iară se va înnoi vreodată până acolo unde l-a așezat Ștefan-Vodă.

După ce s'a făcut pace între Unguri și Moldoveni, dând Ungurii partea de țară de mai sus numită Moldovenilor, fiecare nație a aflat de cuviință să ducă ceva plocon lui Ștefan-Vodă, Domnul Moldovenilor. Românii i-au dăruit un cal năzdrăvan, un arc și o sulită de corn împodobită cu argint. Sașii, felurite farfurii și tacâmuri, iar Țiganii din Bistrița¹ au aflat și ei de cuviință, să ducă și ei ceva. Au făcut ei sfat că ce să-i ducă lui Vodă? Unu spunea una, unu alta, dar un Țigan bătrân a zis:

— Știți ce? Noi să-i ducem o bărbântă de lapte acru lui Vodă, un purcel fript Doamnei, și lui Vodă hăl mâțățal, un câțel, să se joace cu el.

— Bun sfat! strigară ceilalți Țigani; și hai la drum cu ploconul.

Când au ajuns aproape de curte, au început a se sfătui care cum să între; nu știau ei cum ar fi mai potrivit: să între toți odată, ori pe rând? Iar tot cel mai bătrân a zis:

— Nu! Pe rând, ca să arătam lui Vodă că cu noi n'a mers nimeni. Întâi am să întru eu cu laptele; și oi striga: «să trăiască domnu' Vodă!», iar tu cu purcelul, să strigi: «trăiască doamna vodeasa!» iar tu, cel cu câțelul, să strigi cât ți-a lua capul: «trăiască vodă hăl mâțățal».

Cum au zis, așa cu și făcut. Se înfățișă aprozilor domnești și îi roagă să-i lese, că și ei ar duce ceva plocon lui Vodă; au spus [apoi] că de unde vin și cine sunt. Aprozii atunci i-au lăsat să între.

---

1. „Țiganii din Bistrița (Ardeal) sunt cei mai șarlatani de[n] toți Țiganii iar ca număr sunt mulți; de aceea se și zice: Bistița e târg ți-gănesc. Mai înainte erau un fel de robi, cum erau în Moldova, cei mănăstirești”.

Intră mai întâi cel cu bărbânța cu lapte ; și cum mergea întins în spre tron, se împiedecă de un covor, pică jos și vărsă laptele. Atunci Țiganul supărat zice :

— Fire-ai al dracului, să fii !

Intră pe ușă cel cu purcelul. Strigă :

— Și doamna vodeasă !

Iar cel cu cățelul :

— Și Vodă hăl mititel !

Iaca, aceste plocoane le-a avut Ștefan-Vodă de la Țiganii din Bistrița. S'a plinit proorocia Țiganului cel bătrân, că, cum or intra ei la Vodă, să nu intre nime !

XIV. Satul Viltotești

Despre satul Viltotești dela ținutul Falciului se spune din moși-strămoși că se trage de pe vremea lui Ștefan cel Mare. Prin părțile acelea s'a dat pe atunci o bătălie mare, unde printre alți viteji, s'a ales cu nume bun Viltot cu frații lui cei doi, Samson și Soare. De aceea, când Dumnezeu a îngăduit o leacă de răgaz lui Ștefan-Vodă, a miluit pe cei trei voinici, cu pământul care se vede azi în preajma satului. Unde-i azi satul, pe atunci era poiană, și acolo s'au asezat cei trei frați, cu turmele lor mari și frumoase, că pe semne erau mocani și crescători de vite.

Acolo a dat Dumnezeu și le-a mers bine, turmele lor s'au înmulțit, dâșii s'au îmbogățit, s'au însurat cu fete din satele vecine și așa numărul le-a crescut ; din bordeie, s'au ridicat case, și așa s'a făcut satul. Acu, n'a fi fost el așa de mare ca azi, dar oricum, or fi fost oamenii mai altfel ?

1. Teofil Bizom, in *Ion Creangă*, VI, p. 303—4. — Varianta, pomenind însă numai pe „Vodă”, in N. A. Bogdan, *Povești și anecdote*, Iași, p. 48 — 9.

2. Culeasă din Viltotești. — De fapt, I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, p. 344 : „Ștefan confirmă lui Ivenco și Gavril satul Viltotești dela gura Bujorului, de amândouă părțile Ialanului, cumpărat dela One și sora acestuia Crăstina, copiii lui Jurj, cu 105 zloți tătărești”.

XV. Ștefan-Vodă [boier, mântuitor de Tătari]

Ștefan-Vodă a fost de mult, de mult tare, poate aproape de vremea lui Dumnezeu și a lui Sâncetru ¹, — pe lângă Domnia Moldovii la lași, ca dvorian, adică boier cinstit și față strălucită și scumpă.

Pentru că tot veniau și prădau Tătarii Țara fără de astâmpăr, el a cerut de la Domn să-i deie lui sub mână pe toți hoții din ostroave (lemnite), și el a hotărât că alungă pe Tătari.

Și s'a ținut de cuvânt și drept că i-a alungat și i-a svântat în bătaie.

Norodul, ca drept răsplată a strigat să le fie Domnitor; și a fost bună bucată de vreme; și multe mânăstiri a durat și răsboaie a purtat cu voinicie ².

XVI. Poiana Tătarilor

Se spune că în vremurile de demult, pe când trăia Ștefan-Vodă, navălisera Tătarii în Țară.

Tot jăfuind în dreapta și în stânga, o parte a navăltorilor ajunse cu jaful până în valea Bicazului. Niște plăeși de-ai lui Ștefan le sintiră apropierea. Ei se frământară ca să găsească un mijloc spre a-i face să se întoarcă îndărăt. Planul le fu gata. Câțiva se așezară în dosul unor copaci uriași, cu săgețile la arcuri, având

1. Sân-Petru.

2. Culegere din Basarabia, publ. în, Vasile D. Moisiu, **Știri din Basarabia de artăzi**, București, 1915, p. 178. Acelaș la p. 79 scrie: „Amintirea marelui și sfântului **Domnitor, craiu, vodă, împărat, voinic**, se păstrează încă la răzășii orheeni, bălteni, — din fostul ținut al lașilor (iaschii uezd), — hotineni, etc., ca unul ce le-a dat pământ. [Ei zic:] Noi avem nadeluri, da pământul ni-i dat dela Ștefan-Vodă; de pe vremea aceea îi și datina asta printre noi că ne zicem unul la altul „**că-pitane**“; și alții să ne zică tot așa, că-i **ocaz** strașnic pentru asta.

cu ei și vre-o trei buciumași, iar ceilalți trecură apa Bistriței pitulându-se și ei în dosul unor copaci tot cam cu atâția buciumași. Când se apropiară Tătarii de ascunzătoarea Moldovenilor, o ploare de săgeți porni asupra liftelor, iar buciumași, începură a răscoli măruntaele codrilor cu huetul buciunilor. Tătarii, crezând că au dat piept cu oastea lui Ștefan, se îngroziră. Cum nu vedeau pe nimeni, și neîndrăznind să meargă înainte, o croiră de fugă pe unde veniseră, urmăriți de săgețile Moldovenilor. Cum dădură [cu] ochii de grosul celorlalți Tătari, le spuseră că Ștefan e pe urmele lor, și cu toții o porniră îngroziți, înapoi spre țara lor.

Prăzile și robii luați au rămas în voia Domnului. Toți se grăbiau să iasă mai degrabă din culcușul ghiaurului de Ștefan, despre a cărui vitejie mersese fama peste nouă țări și nouă mări.

Așa scapă Țara de Tătari.

Locului unde s'a întâmplat ciocnirea între Tătari și săgețile moldovenești i-a rămas numele de **Poiana Tătarilor**¹.

XVII. Satul Vadu-lui-Vodă

1. — Pe Nistru, în ținutul Chișinăului, este satul Vadu-lui-Vodă, care, după tradiția bătrânilor din aceste locuri, este din vremea lui Ștefan-Vodă cel Mare.

Moș Ambrozie Danu din Căușani-Tighinea mi-a povestit legenda satului astfel:

Ci-că odată Ștefan-Vodă se întorcea acasă dela o luptă cu Tătarii de peste Nistru. Tătarii îl fugăriau din urmă, căci aflaseră că el are iapă și nu cal, și Vodă-Ștefan a trecut apa Nistrului deadreptul, de ceea parte, unde era vad. Acolo s'a odihnit puțin.

1. I. Popescu - Băjenaru, *Prin codrii Ceahlăului*, București [f. a.], p. 54.

De-atunci vadul acela se numește Vadu-lui-Vodă, și s'a făcut acolo sat.

Moș Dumitru din Goian, județul Chișinăului, mi-a povestit-o cu acest adaos :

Ștefan-Vodă gonise cu oastea lui pe Tătari până departe peste Nistru. La întors acasă, după ce a trecut apa de-a călare, s'a oprit la vadul din spre apus al Nistrului, ca să răsuflă iapa o leacă. Iapa Domnului s'a pișat, și din pricina oboselii, a murit.

Tătarii se țineau scaiu de urma lui și stau gata să treacă Nistru ; Vodă-Ștefan luă alt cal și-și urmă drumul spre casă cu oștenii lui.

De-atunci se chiamă locul acela de trecere : Vadu-lui Vodă, și Domnul a zis să așeze acolo sat de pomenire, ca a scăpat cu viață.

Satul de acolo se chiamă și azi tot Vadu-lui-Vodă ¹.

2. — O urgie mare s'a lăsat pe Țară ;

Vine tătărimea ca să prăde iară.

Foc și jale-amară e pe urma lor :

Oameni, femei, fete și copii omor.

Gemetele grele prin văzduh străbat,

Pân'la Vodă-Ștefan, până la palat —

Atunci cu mânie Ștefan a strigat :

— O să-și iea răsplata, vecin blăstămat !

Și pe cal s'aruncă, din trâmbița sună,

Intr'o clipă 'ndată oastea lui s'adună ;

Spre hoțoș el pleacă cu multă grăbire,

Pe Tatar s'ajungă și să-i dea lovire.

Și-aproape de Nistru, într'o luncă mare

Îi ajunge Ștefan și îi bate tare ;

Mulți s'aruncă 'n apă, puțini la mal scap

Cu calul lui trece, al Nistrului vad,

Urmă de o ceată de oșteni, ce cad

Ca trăsnet din ceruri peste tătărime,

Omorînd dintr'înșii o mare mulțime.

Și de-atunci Tătarii îngroziți prea tare,

N'au călcat Moldova lui Ștefan cel Mare.

1. A[postol] C[culea], în Școala Basarabiei ; I, No, 6, p. 44—5, după ziarul „Statul Țării“, II, (1919), No. 285.

Oștenilor cari aici au luptat,
Răzășie, Vodă, pământuri le-a dat;
Sat frumos acolo au întemeiat,
Și Vadul-lui-Vodă¹ satul s'a chemat².

XVIII. Chilia de piatră dela Mănăstirea Putnii

Nu departe de locul unde se răvarsă pârăul Vișeu în pârăul Putna, se află pe o coastă de deal, în dreptul Vișeuului, o stâncă mare de piatră. În ea este scobită cu dalta o bisericuță cu trei despărțituri și anume: pronaos, naos și altar. Lungimea întregului loc scobit în piatră este de 9,25 m. iar lățimea de 2 m. Sub stâncă se află alt loc deșert, și acesta scobit în piatră, care se pare că a fost locuința sihastrului Daniil, despre care zice tradiția că el a săpat aici în piatră bisericuța cât și chiliuța de desuptul ei, în care să fi locuit mai mulți ani.

Despre Daniil tradiția locală din Vicovul-de-sus istorisește că el a locuit mai întâi în mănăstirea Sf. Laurentie care se afla în vechime pe teritoriul Laurei de astăzi, adică a cătunei din Vicovul-de-sus. Fiind el osândit de starețul mănăstirii sale pentru o întârziere avută în Siret, să nu iasă din mănăstire vreme mai îndelungată, se retrase, după ce-și îndeplini canonul, în codrul cu acea stâncă de lângă pârăul Vișeu și scobi în vârtoasă piatră, cu multă trudă și răbdare, o bisericuță pentru rugăciune și o chiliuță ca locuință pentru sine. Pe lângă această stâncă să se fi rătăcit odată Ștefan cel Mare, și să fi mas la sihastrul Daniil, în chiliuța-i din stâncă. În acea noapte se zice că sihastrul să fi înduplecat pe Domnul Țării să ridice în aceste locuri un falnic locaș lui Dumnezeu, promițându-i că

1. „Sat mare pe dreapta Nistrului, ținutul Chișinăului. Legenda am cules-o din gura bătrânilor.”

2. Grigore Gh. Soltuzu, în ziarul *România nouă*, II, p. 65 (7 Apr. 1918) cu neînsemnate schimbări la cele din urmă 4 versuri.

Dumnezeu bine va primi osteneala și râvna lui creștinească și-l va ajuta întru toate întreprinderile lui.

Mai departe, spune tradiția, că zidind Ștefan cel Mare falnica mănăstire din Putna, unde se adunase mulțime de călugări, și devenind locurile de pe lângă chilia, prin înmulțirea oamenilor, cercetate și nu izolate și nepătrunse ca mai înainte, Daniil să fi părăsit chilia, și locul lui de rugăciune din stânca de aici, și să se fi retras într'o pustietate și mai mare, adică într'un loc pustiu pe pâraul Voronețului, numit și apa Corbului ¹.

XIX. Dealul Crucii

Ștefan-cel-Mare, când a mers să aleagă locul unde să zidească mănăstirea [Putna], și-a luat arcu cel mare care se încoarda cu vârtej și trei alți săgetători vestiți, adică pe vâtavul de copii și doi copii de casă, și s'a dus cu o mare mulțime de popor pe un deal depărtat de locul unde avea să zidească mănăstirea. De acolo și-a slobozit săgeata mai întâi vâtavul de copii și unde a căzut săgeata lui, s'a făcut poarta mănăstirii; unde a căzut săgeata întâiului copil de casă, a făcut clopotnița, iar săgeata copilului al doilea de casă a mers foarte departe și a căzut pe Dealul Sion, unde era atunci o bisericuță de lemn; iar unde a căzut săgeata lui Ștefan-Vodă, într'un paltin vechiu, s'a zidit altarul bisericei.

Se spune că al doilea copil de casă întrecuse pe Ștefan-Vodă cu săgetătura, și poporul vorbea acum că el ar fi mai meșter decât Vodă; de aceea se spune că Ștefan ar fi pus să-i taie capul, dar nu se știe de sigur.

Acest arc cu vârtej al lui Ștefan cel Mare, lăsat de însuș Vodă în amintire la Mănăstirea Putna, s'a

1. D. Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, Buc., 1905, p. 113-4, reproducă și în O. Densușeanu, *Tradiții și legende românești* (No. 600 din *Biblioteca pentru toți*, p. 6-7. — Despre chilia lui Daniil Sihuștriu și despre aceasta, cf. *România Nouă*, an. I (1907), No. 6-7, p. 240-2.

păstrat acolo până la anul 1686, când regele Poloniei, Ioan Sobieschi, ocupă Moldova, și între alte prădăciuni, răpiră Polonii și acest arc al lui Ștefan-Vodă¹.

XX. Ștefan-Vodă, Pusnicul Daniil și Mănăstirea Putna

Și a fost² acea sfântă biserică [de lemn, făcută de Dragoș-Vodă, la venirea sa din Țara-ungurească, la locul numit Volovăț] acolo³ ani, până în zilele blagocestivului și de Hristos iubitorului, prea viteazului Domn al Moldovii, Io Ștefan Voevod. Atunci, în zilele acestui viteaz Domn, a fost aici în ținutul Sucevii, în ocolul Vicovilor, aproape de apa Putnii, un prea cuvios părinte anume Daniil Sihaștru, care trăia într'o chilie săpată în piatră, întru care era și sfânta biserică, după cum se vede și până astăzi⁴. Și ne-au spus părinții [din mănăstirea Putna] că acest părinte Daniil, de-asupra locului unde este acum zidită mănăstirea Putna, de multe ori ar fi văzând mulțime de îngeri luminați, cântând, fiind în mâni făclii aprinse, de care lucru acel fericit părinte mult s'a mirat. Și rugându-se lui Dumnezeu ca să-i descopere de această minune ce văzuse, i s'a arătat îngerul Domnului în vedenie zicându-i: «Bine să știi, că întru acest loc unde ai văzut îngeri luminați, robul lui Dumnezeu, Ștefan-Voevod, fără zăbavă va să facă o sfântă mănăstire foarte iscusită, întru numele Prea curatei de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioară Măriei, și va așeza întru acea mănăstire mulțime de călugări, ca să proslăvească pe Dumnezeu și pe Prea curata lui Maică». Și după aceasta fu nevăzut.

1. Vi. Mironescu, *Note de călătorii prin Bucovina*, publ. în *Arhiva*, Iași, XX (1909), p. 213—4. — Variantă, S. Teodorescu-Kirileanu, *op. cit.*, ed. I, p. 38—40.

2. În text: „a stat“.

3. Loc alb în text.

4. 1761.

Iară fericitul Daniil foarte s'a bucurat și-a mulțămît lui Dumnezeu și Prea curatei lui Maice ¹.

Și după acea vedenie ce văzuse sfântul Daniil, milostivul Dumnezeu a pus cuget bun la inima prea viteazului Domn Ștefan-Voevod întru al zecelea an al Domniei sale, că să facă o mănăstire mare întru numele Prea curatei de Dumnezeu născătoare și pururei fecioare Maria, pentru a sa veșnică pomenire ².

Și s'a rugat lui Dumnezeu, ca să-i arăte loc ca acela bun, și a purces cercând multe locuri, iară mai pe urmă s'a suit și pe apa Putnii, ce este în ținutul Sucevii, în ocolul Vicovelor. Și văzând între munți loc neted și frumos, și depărtat de târguri și de sate, precum se cade vieții călugărești, foarte i-a plăcut. Și întru acel loc, aproape de apa Putnii, află și pe fericitul Daniil Sahastrul, într'o chilie săpată în stâncă de piatră. Și dacă l-a văzut, foarte s'a bucurat. Și după multă suflătească vorbă ce-au avut amândoi, a spus fericitului Daniil și cugetul său cel bun, cum că va să facă o sfântă mănăstire mare, întru numele Preacuratei de Dumnezeu născătoare și pururea fecioarei Maria, a cinstitei sale Adormiri, pentru ca să lăcuiască mulțime de călugări într'însa, și să o înzestreze cu odoare scumpe. Și cum că a cercat câteva locuri, iară ca aicea, nicăeri nu i-a plăcut. Auzind de aceasta fericitul Daniil, foarte mult s'a bucurat, și îndată începu a-i spune vedenia ce o văzuse peste acel loc, și în ce chip i-a fost descoperit Dumnezeu prin înger. Și pentru ca și mai mult să se încredințeze acest fericit Domn, s'a rugat fericitul Daniil milostivului Dumnezeu, ca să se arăte acești sfinți îngeri și înaintea acestui fericit Domn. Și Dumnezeu a ascultat ruga robului, și îndată în locul acesta, unde este acum sfânta mănăstire Putna, s'a pogorit mulțime de îngeri luminați, cu făclii aprinse prin mâni, și cântând cântări dumnezeiești. Și fericitul Domn Ștefan-Voevod s'a învrednicit a-i vedea, și din tot sufletul s'a bucurat. Și îndată a purces cu fericitul Daniil, și

1. Se arată că până aici s'a scris „din spusele părinților“.

2. Se arată că aceste rânduri s'au scris „din letopiseșul Moldovii“.

viind la acel loc, unde văzuse pe sfinții îngeri, a însemnat locul și luând blagoslovenie de la fericitul Daniil, s'a întors cu bucurie în scaunul său, în Suceavă.

Chipul lui Ștefan cel Mare, pe evanghelia din biserica
dela Voronet, Bucovina.

[Incepe zidirea la 6974 Iulie 10, după letopiset]. Și fiind că un lucru-mare ca acesta, în scurtă vreme nu se putea face, până ce se va isprăvi această sfântă mă-

năstire mare, a socotit să aducă cea mai sus numită biserică Vovedenia de la Volovăț, aici la Putna, să-și strângă părinți și să facă sfânta rugă. Și îndată a poruncit de aduseră acea sfântă biserică de lemn din Volovăț în Putna și-a așezat-o aproape de mănăstirea cea mare ce se lucra. Și făcând împrejurul acelei sfinte biserici câteva chilii, a așezat călugări ca să facă sfânta rugă. Și a numit-o **Mănăstirea veche**, ce și aceasta s'a făcut tot din pronia lui Dumnezeu, după cum anume este arătat mai înainte pre amănuntul.

[După letopiseț, urmează stiri privitoare la gătirea și sfințirea mănăstirii cu cei 64 de preoți]. După acestea toate, a voit acest blagocestiv Domn ca să cinstească această sfântă mănăstire cu cinstea cea mai înaltă decât toate mănăstirile ce sunt în Moldova. Și a arătat dorința sa preasfințiților arhieriei și tuturor părinților și tuturor senaturilor săi și celorlalți părinți arhimandriți și igumeni de pre la alte mănăstiri mai vechi. Cari dacă au auzit de aceasta, au arătat Măriei sale cum că nu este cu cuviință să se facă un lucru ca acesta, de una vreme că ale lor mănăstiri sunt mai de mult zidite; și cu cuvință este, care mănăstire este mai veche, aceea să aibă și cinstea cea dintâi. Măria sa încă au arătat cum că pe dreptate au socotit părinții și așa se cădea să fie, însă întâi să-i adevereze Măriei sale de este mai veche biserică în toată Moldova decât cea de lemn ce a fost în Volovăț, iară acum este în Putna.

Și știind toți, că acea biserică este făcută întâiaș dată de întâiul Domn Ion Dragoș Voevod, numai ei s'au mirat de înălțata minte a Măriei sale. Și îndată au primit cu toți. Și întru acest chip s'a hotărît acest lucru, de este mănăstirea Putna mai înaltă cu cinstea decât toate mănăstirile din Moldova.

Iar fericitul Domn Ștefan Voevod de toate a dat laudă lui Dumnezeu și Preacuratei lui Maice, și s'a întors cu mare bucurie în scaunul său în Suceavă¹.

1. Toate acestea cu lămurirea: „din spusul părinților“.
Scoateră din „Istorie pentru sfânta mănăstire Putna“ scrisă de Vartolomei Măzăreanu, și publ. în **Analele Academiei Române**, IX, ist., p. 57—9, de V. A. Ureche.

XXI. Dealul Crucii și Izvorul lui Ștefan cel Mare

Dealul Crucii [din vecinătatea Putnii bucovinene] a fost numit așa pentru că pe vârful lui se află o cruce, pe locul de unde Ștefan-Vodă a tras cu arcul spre a hotări locul pentru altarul mănăstirii.

La poalele acestui deal curge un limpede izvor. Despre împrejurimea lui și despre dânsul, poporul din Putna istorisește că Ștefan-Vodă când venia, mai ales vara, cu familia sa și cu curtenii săi, să petreacă câțva timp departe de grijile lumii, în singurătatea romantică a mănăstirii Putna, avea obiceiul că punea să-i întindă masa pe iarba verde de pe un dâmbuț, alături de izvorul amintit. Aici sedea el cu ai săi și ospăta sub cerul senin și albastru, și apoi bea cu mare plăcere apă rece și curată ca lacrima, din acest izvor. De aceea, acest izvor și astăzi se numește „Izvorul lui Ștefan cel Mare”. Aici, zelesul ieromonah din Putna, Dorimedont Nichitovici, a ridicat o cruce de piatră cu o inscripție, care pe trecători îi lămurește că Ștefan-Vodă obișnuia să bea apă din acest izvor ¹.

XXII. Ulmul cu Săgeata lui Ștefan-cel-Mare

În altarul mănăstirii Putna se păstrează într'un postament de marmură vânăta o bucată de trunchiu de ulm în care săgeata lui Ștefan cel Mare s'ar fi înfipt. În trunchiul găurit la mijloc stă înfiptă o înaltă cruce profesională ².

1. D. Dan, *Comuna și mănăstirea Putna*, p. 9—10

2. *Ibidem*, p. 13, notă 6.

XXIII. Paharnicul Negrilă

În cotuna Porcăreții [f. Vasluiu], pe șes, în apropiere de moară și iaz, se zice că acolo a fost așezarea paharnicului Negrilă, unul din boerii lui Ștefan cel Mare. Acest Negrilă a avut aici și târgușor, numit Negrileștii. Se cunosc și astăzi movile, și când ară țărani, scot cărăminzi de format mare. Acest Negrilă a avut capul tăiat de Ștefan cel Mare la Vasluiu, la anul 1471 la-nuarie 16¹.

XXIV. Focșanii

Numele de Focșani se trage dela familia Focșa, Moldoveni drepți și vechi, încă din vremea lui Ștefan cel Mare. Căci după statornicia hotarului Țării prin gârla ce au tras-o prin Focșani² la întâlnirea Domnului acolo, au făcut masă mare și la sfârșitul mesei au ales doi oșteni, unul muntean și altul moldovean și i-au pus la luptă cu paharele. Și a biruit moldoveanul. Și pentru lauda lui au dat nume târgului ce atuncea au hotărît să-l înființeze la hotar, Focșani, că oșteanul acela se numia Focșa³.

XXV. Podul și via lui Ștefan cel Mare dela Căntălărești

1. — Din sus de orașul Vasluiu, la o departare de una oră și jumătate cu trăsura, se află [pe șoseaua ce

1. S. Hrisoscoleu, în **Buciumul român**, III (1882), p. 212. — **Letopiseți**, I, p. 156: „În anul 6979 Ghenarie 16 au tăiat Ștefan-Vodă pe Negrilă Paharnicul și pe Alecsa Stolnicul și pe Isaia Vornicul, în târgul Vasluiului” — pentru înțelegere cu vrăjmașul Domn muntean.

2. **Letopisețe** I, p. 162; după luptele cu Domnul Țării-românești.

3. Pahar. C. Sion, **Arhondologia Moldovei**, p. 339.

duce pe valea Bârladului] un pod de piatră pe care locuitorii îl numesc **Podul de piatră al lui Ștefan cel Mare**¹, și se numește și astăzi tot așa².

2. — În cotuna Cântălăreștii se află podul de piatră construit de Ștefan cel Mare, și de-asupra lui se afla până mai anii trecuți o vie sădită asemenea de acest Domn³.

XXVI. Postul lui Ștefan cel Mare și sfânt

Din sus de târgul Vasluiului, la Podul Înalt, cei mai zice și al lui Ștefan-Vodă, tăbărise oștile turcești, multe ca frunza și iarba...

Ștefan cu puținii lui oșteni, le aține calea... Dar cum să se încumeteze el, să sfarme o oaste atât de înfricoșătoare, când unui moldovan era să i se împotrivească trei Turci?

— Doar o minune dumnezeiască mă va mântui! grăi Ștefan inimoșilor săi oșteni din jurul lui.

Sultanul turcesc, avea la îndemână călăreți neîntrecuți, pe cai arabești iuți ca sageata, tunuri îndămănatice, căroro cele mai mari cetăți nu le stătuse în cale, ieniceri plini de îngâmfare, obișnuiți cu războiul și cu biruința...

Ștefan se încumetă să ducă în fata unei oștiri atât de puternice, mai mult muncitorii pământului strămoșesc: oameni de sapă și de plug, cari aveau drept podoabă minteanul și sumanul zilelor de sărbătoare.

1. Lucrul acesta l-am auzit și eu în 1916, fiind în gara Bărzești.

2. T. T. Burada, în **Revista pentru istorie, arheologie și filologie**, an. I, vol. II, p. 428—30. De fapt, podul este făcut în 7144 pe hatmanul Gavriil, fratele lui Vasile-Vodă Lupu, și soția lui Liliana; cf. și Melchisedec, **Notițe istorice și arheologie**, București 1885, p. 135. — D-l Burada identifică acest pod cu „podul înalt” din sus de Vasluiu, legat de bătălia din 6983, pomenit de cronică, pe care l-ar fi putut face însuș Ștefan-Vodă, cu „podul înalt, pe Bârlad”, pomenit în Călătoria lui Vasile Lupu și ginerile său Timuș, spre Țara românească, și cu marele pod de piatră, pomenit de Paul de Alepo. — Gavriil Hatmanul fereca o cruce în 7147 ce se află la Mân. Putna (D. Dan, **Mănăstirea și com. Putna**, p. 50).

3. G. Hrisoscoleu, în **Bucimul român**, III (1882), p. 213.

— Cu Dumnezeu înainte, dragii mei oșteni, căci dela Dânsul numai, va putea să ne vină mântuirea! strigă Ștefan voinicilor săi.

Și iute și neastâmpărat cum era, sări cel dintai în mijlocul Turcilor.

S'atunci minune!

S'au clătinat ienicerii nebiruiți, s'au înfricoșat călăreții oțeliți și au amețit tunurile, — iar Sultanul a luat-o la fugă în josul Țării către Dunărea bătrână, pe unde venise.

Iar Ștefan s'a întors fără mândrie în târgul Vasluiului, tot așa cum pornise, și a'ngenunchiat înaintea altarului, aducând lui Dumnezeu laudă pentru aceea biruință.

A chemat apoi în jurul său pe toți vitejii dela Podul Înalt, le-a dat ranguri mari în oștire, făcând boeri pe plugarii săi. Le-a poruncit să postească toții cum va face și el timp de 4 zile, numai cu pâne și cu apă. A dat veste în toată țara, ca nimeni să nu-i dea lui biruința aceea, ci numai lui Dumnezeu, că el, Ștefan, nu poate să se mândrească cu așa minune.

A postit Moldova toată după porunca lui Ștefan-Vodă, și l-a numit poporul său drept credincios „Sfântul Ștefan“, așa cum i se cădea¹.

XXVII. Mintea Moldovanului cea de pe urmă

Stăpânia Țara Moldovii într'un rând un Domn mare întru toate, și numele lui era Ștefan-Vodă. Și neamul nostru o ducea bine, și de aceea sămânța pismei încolțise în inima liftelor străine. Sculatu-s'au Leșii și Tătarii, și la urmă au purces și Turcii mulți ca frunza codrilor și pe atâta încă mai mulți, și au intrat în Țară

1. Povestiri vitejești (No. 9 din publicațiile cercului „Deșteptarea sâtenilor“) ed. II, Fălticeni, p. 29—31; culegerea este a d-lui. S. T. Kirileanu.

pustiind și pârjolind, iar mai apoi, prinzându-ne și oastea noastră, o sfărâmară și-o împrăștiară.

Și se făcea prin locurile acelea o pădure deasă, și'n fața pădurii o gârlă lată și plină de stuhăriș. Ștefan-Vodă își adună puținele rămășiți în dosul lor, făcu sfat, și din sfat ieși poruncă să meargă mai înainte câțiva surlași și să deie bucium de strângere. Surlașii începură chemarea, iar Vodă-Ștefan cu ostașii lui începură să chiuie, ca și cum ar fi fost de-o mie de ori mai mulți.

Turcii pe dată crezură că acolo-i gloata cea mare a norodului de oaste, și dădură năvală peste gârlă, unde rămaseră înămolite o mulțime de tunuri și rânduiri de oaste.

Moldovenii atâta așteptau. Repede sar ca niște lei-paralei, peste capul păgânului, și-l strivesc, și-l buchisesc, și pe urmă îl lasă să se'ntoarcă în țara lui, pe drumuri scurte, cu ce mai rămăsese neatins.

Turcii s'au întors cu nespusă mânie în suflet, și mânioși au rămas împotriva noastră până astăzi. Spun cei ce știu că de câte ori se închină Turcii, în loc de **amin**, zic, până'n ziua de astăzi:

— Dă-mi, Doamne, mintea Moldovanului cea de pe urmă !¹

XXVIII. Cetatea de la Grăjdeni, Ț. Tutova

Mai la Răsărit de Mănăstirea Grăjdenilor, pe culmea dealurilor cari din ținutul Tutovii merg până pe sub Iași, se află urmele unei cetăți de la Ștefan cel Mare².

---

1. T. Pamfile, **Firișoare de aur**, p. 35—6.

2. Culegere dela un bătrân din Grăjdeni, Ț. Tutovei în Iulie 1919.

XXIX. Cetățuia de pe Chetroșu

În apropiere de satele Chetroșu și Corodești, pe coama dealului care desparte ținutul Tutovii de al Vasluiului este un loc numit **Cetățuia**. Este o movilă acolo pe care harta o arată că are 488 de metri înălțime de asupra mării și de pe care se vede toată Valea Râhovii.

De-aici a privit și-a poruncit Ștefan-Vodă, când cu batalia de pe valea aceea. O parte de oștire se afla pe dealul Hârșovenilor, iar alta, cu dânsul, pe Chetroșu, în pădure, de unde s'a repezit asupra Turcilor cari intraseră în strâmtoarea văii.

Lângă movilă este o **groapă**: acolo se zice că și-ar fi păstrat Vodă-Ștefan bucatele pentru armată.

Și **comori** sunt în groapa aceea, dar peste ele a pus **diavolul** stăpânire. Și nimeni nu se poate apropia de dânsele fără anumită jertfă.

Intr'un rând, stăpânul moșiei a săpat pân'ce-a ajuns la o ușă de fier unde s'a ntâlnit c'un călugăr.

— Ce-i Străjescule? — c'așa-i ziceau stăpânului moșiei. De geaba te trudești, că de-aici nu-i putea lua nimic. Dacă ți-i gust de avere, dă-mi mie copilul tău cel mai mic, și slobod ești!

N'a săpat apoi fără folos și învățat totul de la Poeni?

Mai spun oamenii că după ce i-a biruit aici, s'a n-tors și le-a ieșit înainte pe valea Bârladului!

XXX. Cetatea lui Ștefan-Vodă din Poenești

1. Pe înălțimea de de-asupra cătunului Valea-caselor din comuna Poenești, jud. Vaslui, [este un loc] numit **Cetatea lui Ștefan-Vodă** ².

1. Culegerea d-lui V. C. Nicolau din Bârlad.

2. Ec. I. Antonovici, *Istoria Comunei Bogdana*, Bârlad 1906, p. CXXIII.

2. In această comună [Poenesti, ț. Vasluiului] se văd niște întărituri de pământ din timpul lui Ștefan cel Mare ¹.

XXXI. Cetatea de la Paiu, ț. Vasluiu

La Paiu se află urmele unei Cetăți din timpul lui Ștefan cel mare ².

XXXII. Valea Oanei

Se ținea bătălia pe Rahova, înainte de a-i fugări pe Turci pân' pe la Siret, la Ionăsești, la Vadul-Turcului, când au trecut apa Dumnezeu știe cum. Se ținea bătălia, și Ștefan-Vodă era lângă satul Miceștii de la ținutul Tutovii, pe-o vale. Atunci, i-a fost venit vestea că s'a născut, dintr'o dragoste lăturașă, fata lui, Oanea. Și de atunci a rămas că valea se chiamă și până'n ziua de astăzi: Valea Oanii.

Și satul Valea Oanei, tot dela Ștefan cel Mare se ține că este.

XXXIII. Drumul lui Ștefan-Vodă

Pe muchea sau zarea cea ascuțită a acestui deal [coama Porcului, comuna Bogdana, ținutul Tutovii] se află și astăzi urmele adânci ale unui drum vechiu, căruia oamenii îi zic **drumul lui Ștefan-Vodă** și spun că pe acest drum au umblat mai de mult poștele! ⁴.

1. G. Hrisoscoleu, in **Buciumul român**, III (1882), p. 213.

2. *Ibidem*, p. 218.

3. Culegerea d-lui V. C. Nicolau.

4. Ec. I. Antonovici, **Istoria Comunei Bogdana**, Bârlad 1906, p. V.

XXXIV. Ștefan-Vodă pe Dealul Taberii

La Râpa-Buftii de pe Dealul Taberii [comuna Bogdana, județul Tutova], s'a ascuns odată Ștefan-Vodă.

În poienile pădurilor de pe aici, — Florești, acelaș județ, — și-au păscut caii odată oștenii lui Ștefan-Vodă !.

XXXV. Podul Arapului

Spre Pușcași [f. Vaslui] se află Podul Arapului, unde se zice că a fost ucis un arap, în bătaia de la 1475.

XXXVI. Dragomireștii și Vindereii de la f. Tutovii

Și despre aceștia se spune că-s întemeiați de Ștefan-Vodă. Se știe și veleatul. La 1477 Ștefan a fost la Vaslui la sfințirea bisericii cu hramul Sfântului Ion. După sfințire, a luat-o pe Valea Rahovii până la Trohan, dincolo de Pungești, și-apoi a trecut dealul în Valea Lipovii, unde a pus început Dragomireștilor. De-aici a mers mai departe și-a făcut satul Vindereii 3.

1. Ec. I. Antonovici, în *Făt-frumos*, I (1904), p. 104: se dau împrejurările istorice ale anului 1476, Iulie 16—18, când Ștefan-Vodă s'ar fi putut afla prin acele două localități vecine. — Reproducere și în *Is-terea com. Bogdana* de acelaș, p. LVI.

2. G. Hrisoscolean, în *Buciumul român*, III (1882), p. 214.

3. Culegerea d-lui V. C. Nicolau.

XXXVII. Bătălia de la Rahova.

Localitatea aceea [Pungeștii, de pe Valea Rahovii, 1. Vaskiului] se cheamă «la țintirim» și se crede că acolo sunt îngropați cei căzuți la bătea de la Rahova, de la anul 1475.

XXXVIII. Stâlpul Rotărașului

Se spune că spre miazănoapte și apus de **biserica veche** de pe hotarul moșiei Țăpu, a picat într'o luptă un vornic de frunte al lui Ștefan-cel-Mare, anume Rotărașu, căruia i-a ridicat Domnul, după bătălie, o cruce de lemn în chip de stâlp, cu slove săpate pe dânsa, ca să-i veșnicească numele. Stâlpul a putrezit cu vremea, dar locului i-a rămas numele așa: **la stâlpul Rotărașului**. Și de uitat tot nu s'a uitat numele aceluia viteaz ostaș al lui Vodă-Ștefan ².

XXXIX. Avram Huiban

Sub Domnia lui Ștefan-Vodă, un anume Avram Huiban, ce locuia la munți, fiind rânduit ca soldat daraban să caute nuele de corn pentru coarde de arcuri, nemerește cu o ceată de voinici tocmai pe valea unde astăzi sunt Avrămeștii ³ și găsește corniș îndestul. Locurile acestea, acoperite de păduri și nestăpânite de nimeni, i-au plăcut prea mult și s'a hotărât a le cere

1. G. Hrisoscolev, in **Buciumul român**, III (1882), p. 211.

2. Culează din Tepu-Tecuciu.

3. Din jud. Tutova.

dela Ștefan-Vodă ca răsplata de vitejie, dacă norocul îl va ajuta în lupta ce avea să se dea cu Turcii.

Dându-se bătălia de la Rahova, și Turcii fiind învinși, după bătălie, Ștefan-Vodă, la cererea soldatului Avram Huiban, recunoscându-i vitejia, l-a făcut călăraș și i-a dat drept răsplată ca răzașie, Valea-mărului cu megeșile ei.

Venind el aici, s'a asezat la poiana dealului unde este astăzi biserica Sfântul Neculai, poiană înconjurată de teiu și acoperită cu iarba numită **avrămeasă**. S'a căsătorit cu Ileana Mărăscu din satul Bogdănești, județul Bacău; fetele le-a măritat după păstorii vitelor lui, iar băeții după fete din sate depărtate de la munte, ce-i erau cunoscute lui. Așa, satul lui Avram s'a tot mărit, averile i-au crescut; prisaca lui număra 5000 de matce și vitele umblau șase luni de vară până la hotarele moșiilor lui, iar urmașii lui, împărțindu-și moșia, au alcătuit cu timpul noi sate și anume: **Mărișești**, numele ginerelui său Gheorghe Mărăscu, după care măritase pe fiica cea mare, Ileana; **Cristeștii**, după numele de botez al fiului său Cristea Avram Huiban, pe care l-a căsătorit după Safta Ionașcu din Suceava; **Rădenii**, după numele ginerelui său Ion Rădeanu, după care măritase pe Sanda; **Dealul Mafteștilor**, după numele fiului său Mafteu Avram Huiban, pe care îl căsătorise cu Vasilca din Hărlău; **Găneștii** după numele lui Vasile Ganea, ginerele său, căruia îi dăduse în căsătorie pe Vochița, fiica sa mai mică, și **Avrămeștii**, după numele lui și al fiului său mai mic, Avram Avram Huiban, pe care îl căsătorise cu Nastasia Sion¹.

---

1. Din C. Solomon, **Monografia Comunei rurale Avrămești, din jud. Tutova**, București 1904, p. 3—4. Cartea fusese lucrată, firește, ceva mai înainte, adică tot pe când autorul trimetia d-lui S. T. Kirileanu, o legendă asupra aceluiaș Avram Huiban, însă cu deosebiri mari, față de o trecere de vreme prea mică, de la scrisul unui text, la scrisul celuilalt. În cealaltă legentă (ed. S. T. Kirileanu, p. 175—7, se pomenește de-un aprod hotarnic, care ar fi asezat ca semn despățitor o icoană într'un stejar bătrân. Pe nevesta lui Avram o chema Safta iar pe fiul său Gheorghe. Despre ginerii de mai înainte, acolo nu se scrie nimic.

Mai de mirare însă este altceva. Astăzi răposat, învățătorul C.

XL. Bătălia din presajma Tețcanilor

Prin părțile de miază noapte a Tețcanilor din ținutul Bacăului, a avut Ștefan cel Mare o bătălie: morții cari au rămas după dânsa se află îngropați supt o movilă, care se vede și astăzi. În movilă se află și un stejar ¹.

XLI. Piciorul Dragolii

Turcii veniseră la noi câtă puzderie, da Dômnitorul de pe atunci, Ștefan-Vodă, i-a bătut și dus din Țară.

La oamenii cari au fost în oastea lui, le-a dăruit pământ, de și-au făcut case pe el. De atunci se zice că-i sat pe aici, pe unde-i satul nostru ²; bătrânii spun că au apucat satul mai la răsărit pe unde-i azi lutăria.

Și pân' să-i bată Vodă pe păgâni, păgânii și pră-

Solomon dă în monografia sa și un suret de pe vechiut uric domnesc arătându-l a fi fost scos în 1610 de un Stăvărâche Huiban și pe care l-a „cetit și talmăcit“ locuitorul Niculai Dobraniș! Iată acel „uric domnesc“ care poate fi cuprins într'un mănunchiu de povestiri populare ca acesta:

„Eu Ștefan Voevod, bozie, Domn moldavschi: Cu mila lui Dumnezeu, Eu Ștefan Voevod, Domnul Țării Moldovii, înștiințăm cu această carte a noastră pe oricine o vedea sau auzi, cum că acestui adevărat Avram Huiban i-am dat în susul Bârladului, la Apa-mărului, Valea-cornilor-de-arce, pe unde este judele Sion, i-am dat lui acest uric cu dreptul de răzășie, însă atârănare de la curtea noastră domnească din Vasluiu, pentru vitejia lui în bătălia cu Turcii, din susul Vasluiului; cunosându-l daraban de munte, l-am făcut călăraș, să nu plătească nici un bir; această moșie să fie pentru el, copiii lui, frații lui, nepoții lui, strănepoții lui, până unde ajunge vita în șase luni de vară, și pentru tot neamul lui, neclintit în veci. Amin“.

În sfârșit talmăcitorul Dobraniș a văzut pecetea cu capul de bou și veleatul, 12 Maiu, 1475!

1. Dela d-l căpitan Cojan, șeful ocolului silvic din Scorțeni, ț. Bacău. — Peste câteva sate, spre miază-noapte, se află satul Cetățuia.

2. Este vorba de satul Căndești „intemeiat de Ștefan cel Mare după lupta dela Orbic“.

daseră și omoriseră pe cei cari n'avuseră vreme să se ascundă. O cucoană se vede că n'avuse vreme să se ascundă. Nu-i vorbă că a fugit ea din calea lor, dar tot au prins-o. Cucoana s'a ascuns în pădure, și ca să n'o găsească Turcii, s'a suit într'un copac. Cum s'a făcut, că un Turc a trecut pe sub copacul în care se suise cucoana; se uită în sus, și-o zărește. Turcul iute scoate paloșul și-i taie un picior cu paloșul.

De-atunci dealului istuia îi zice **Piciorul Drago-
lii** ¹, că așa o chema pe cucoană: **Dragoalea**².

XLII. Doamna lui Ștefan-Vodă în peștera din preajma Ștefăneștilor

Năvăliseră odată Turcii în Moldova, cu oaste multă, puzderie, hotărâți că de rândul ăsta, să răpuie capul lui Ștefan-Vodă.

Și fiind că Vodă nu era acasă, Doamna a rupt-o la fugă încotro o vedea cu ochii, să-și caute loc de ascuns; dar a fost aflată de Turci.

Au fugărit-o prin munți, pe dealuri și prin păduri, până ce, biata de ea, și-a găsit refugiul într'un loc pe malul Prutului. Acolo, cu puterea lui Dumnezeu, s'a urcat și s'a ascuns într'o peșteră de pe malul apei, la vreo treizeci de stânjini înălțime, aproape de Ștefănești.

Se pot vedea și astăzi urmele scării pe care s'a urcat Doamna, acolo unde azi nu se poate sui nimeni.

În peștera aceea a stat Doamna vreme lungă, până a vrut Sfântulețul de s'a potolit răsmirița în Țară. Se pregătia și ea de plecare spre casă, când iată că se întâlnește cu Ștefan-Vodă care venia cu oaste multă, s'o-ia de unde se ascunsese. Era vesel peste măsură Dom-

1. În apropiere este **Cetatea lui Dragoș-Vodă**: se văd șanțuri; apoi este **podul lui Dragoș** și **pârâul Dragoș**.

2. A. Moisei, în **Ion Creangă**, VIII, p. 111 și, cu neluarea în seamă schim-bări, în **vol. XII**, p. 24 — 5.

nul, că bătuse pe Turci, și povestește și Doamnei isprăvile lui. Apoi o iea și o duce acasă la Hârlău.

Târziu, târziu de tot dela ieșirea Doamnei din peșteră, cu mare greu s'ar fi urcat unii oameni acolo sus, unde șezuse Doamna Țării, și ar fi văzut uși de piatră și lăcate mari tot de piatră. Tot acolo, ci-că sunt comori ascunse, rămase până azi dela Doamna fugărită de Turci.

Iar stânca aceea, cum și satul dimprejurul ei, se chiamă d'atunci **Stânca Doamnei** ¹.

XLIII. Casa Doamnei din apropierea Ștefăneștilor

Treci prin sate așezate pe-o parte și pe alta a Bașeului, și nu-i cu puțință să nu auzi un cuvânt prin care să se aducă închinare sfântului și slăvitului stăpânitor [Ștefan-Vodă]. E un semn că ne apropiem de locul **Palatului domnesc**, din apropierea Ștefăneștilor, târg înstrăinat, dar care ține și o biserică de-a lui Vodă-Ștefan, ca și multe pomeniri despre dânsul. Măcar atât bine poți zări și pe blăstămata vale a Prutului.

Ce-o fi **Stânca Doamnei**? E o stâncă, dar deosebită de alte stânci: are tainițe în cari raza soarelui vrea, și n'ar putea răzbate; și 'n ele mulți ar căuta să-și trimeată piciorul și s'o privească înăuntru, dar acolo-s căi nepătrunse de alt ceva decât de fiori și groază.

Privește **Cetatea lui Ștefan**! Ca'n zile mari, de pe vremea viteazului «Părinte», ca'n fața unui mormânt, care ar ține sufletul și trupul său, așa se oprește mândru dar parcă și smerit totodată, piciorul călătorului în fața **Stânței** sau **Casei Doamnei**. De ce această smerenie? Apoi, aici a fost palatul **Domniței lui Vodă**; aici ședea zile 'ndelungi și 'ngândurată, aici cosea, torcea, țesea..., așteptând să răsară, în sunet de clopot și de surle ori de buciume, de pe plaiul de dinaintea zării...

1. C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice*, București 1910, p. 69 — 70. — Cf. Teodorescu-Kirileanu, *op. cit.*, I p. 171.

Ședea zile și nopți așa. Când se va fi dus ea de-acolo? Dar de ce s'ar fi dus? Ținuturile-s așa de măndre, viile așa de rodnice, râul alăturat sclipește așa de răcoros, și numai viața e împrejurul locuinței ei... Și-i vreme de vitejie. De-aceea povestea nu greșește și spune că acolo Domnița, nu numai c'a așteptat bătută de gânduri, și nu numai că Voievodul a venit, dar buciunile și strigătele de bucurie ale oștenilor vestiau petrecere la palatul domnesc. Vinul curgea, că avea de unde, și Vodă petrecea, că erau și zilele bucuriei de după isbândă. Ce vremi erau! Tinerii, zice-se, creșteau sub stăpânirea domnească, — fiii «Domnului» și nu ai altuia erau, iar bătrânii n'au murit, fără numai atunci când s'a vestit, ca un fulger ucigător, că săgeata Tatarului a țintuit drept în pieptul fraged și blajin al Domniței care ședea zile întregi și privia, de se pierdea 'n zare cu ochii... Iar zarea era îngândurată și ea, fără sfârșit... Căci Domnul de-acum n'avea să mai vie... Vodă murise, și ea de ce ar mai fi trăit?

Auzise Domnița clopotul jumătate de an trimetînd vecinătății nesfârșite lacrimi pentru Vodă-Ștefan, ca doar-doar s'ar scula... Zadarnic! Biserica, «Mănăstirea» lui, rămăsese ca un copil drept, plîngând în urmă-i... Dar el? Dar Domnița?

A plîns cât a plîns și ea împreună cu clopotul din deal, și parcă tot ar fi nădăjduit că va veni iară... Săgeata dușmanului a venit însă în locul lui. Mai bine! Dar locuitorii care se deprinseseră a-i sluji ca fii, și a-i vedea pururi strălucind alături cu ei? Se zice că tocmai târziu au aflat de moartea Domniței, cu care-și mîngăiau durerile. Cum? Să nu-i fi simțit lipsa? Da, dar ea, deși murise, ședea drept pe scaunul de aur, de pe care totdeauna își privia poporul. Ținea ochii deschiși, gata să-l plîngă pe Vodă. Din ei porniau lacrimi grele, lacrămile poporului care nu îndrăznia să-i turbure clipele de durere.

Și-a stat așa trei zile și trei nopți. Tot blînda și bună părea, ba mai iertătoare încă. Și ceva mai tristă. În colo, aceeași, Domnița Ruxandra din vremile de de-

mult, singuratecă și furată de visuri, așteptând veșnic pe Vodă.

Clopotele își urmau în deal plânsul... Iacă numai că vine către palat bătrânul preot al Mănăstirii.

— Ce-o fi cătând părintele? — zice unul.

— Dar de ce să-i turbure durerea? — zice altul.

— Ba vrea s'o mai îmbărbăteze! — face altul.

Bătrânul suia cu greu scările de piatră albă. Îi apăseau în jos anii și vederile-i rămăseseră de mult în slovele rugăciunilor. Dar iată-l înaintea Domniței... Se pleacă, își ridică încet sprincenile cu cărja bătrâneței și zice:

— Domniță! Fie-ți plânsul de ajuns; liniștește-te! Domnița nu răspunde.

— Domnul să-l aibă sub a sa blândă pază! Iată s'au împlinit săptămânile de jale. Liniștește-te!

Domnița nu răspunde.

— Domnul să vă aibă sub scutul dreptății sale... Fie-ți milă și de noi! Liniștește-te!

Domnița tot nu răspunde... Dar cuvântul bătrânului abia acum nimerise. Era așa de liniștită doar Domnița! Ochii cât de slabi ai bătrânului, descoperiră săgeata... Era de-acum nevoie de rugă fierbinte, pentru ca Domnul să-i aibă sub scutul dreptății sale! Aceasta a făcut-o poporul întreg, căci bătrânul preot, cu pletele albe și ani mulți pe umeri, a murit în acea clipă și l-au găsit cu mânele cruciș pe piept. Clopotele au plâns multă vreme și pentru Domniță și pentru dânsul. Și mult vor plânge, aducând aminte drumetului de Stânca Doamnei, cu comori și taine multe, de **Piatra popii** cea dărăpănată de Prut, care par'că n'are alta de lucru, fără decât să se năcăjească a isbi cu mânioasele-i valuri în spatele locuinței lui Vodă-Ștefan.

Turbate valuri, înstrăinate locuri, feții mei! !

XLIV. Icoana Sfântului Gheorghe, dăruită de Ștefan cel Mare mănăstirei Zogrof din Sfântul Munte

1.—Ștefan, Voevodul Moldovalahiei, precum se știe, a avut dese războaie cu Turcii. Intr'un timp se adunase împotriva lui nenumărate cete turcești cu scop hotărît¹

Prapur (steag de oaste) de la Ștefan cel Mare, cu chipul Sf. mucenic Gheorghe, aflat în Sfântul Munte. 2.

de a-l nimici cu totul. Ștefan văzând nenumărata mulțime a necredincioșilor adunată împotriva lui, se îndoia

1. In text: **decisiv**.

2. Inscriptia slavonească de prin prejur se traduce (N. Iorga, in Ca-

și se temea. Întru durerea inimii, cu lacrimi s'a îndreptat ¹ el către Dumnezeu cu rugăciune, și-a cerut ajutorul lui asupra vrăjmașului crucii lui Hristos.

După o rugăciune osârdnică, despre aceasta el a ațipit și printr'un vis nesămuit ² i se arată marele martir Gheorghe. Din ochii lui strălucea o lumină minunată, și slava raiului îl înconjură. Un tremur de taină ³ a străbătut trupul ⁴ lui Ștefan care se mira de vedenie.

— Cutează cu Domnul! i-a zis lui marele martir ce i se arătase; nu te înspăimânta de această mulțime, ci dimineată, întrunind cetele toate, trimite-le asupra vrăjmașilor lui Hristos cu glas de trâmbiță, și solemn acum vei cunoaște puterea lui Dumnezeu care totdeauna îți ajută, căci eu de aceea sunt trimis la tine, ca să-ți arăt cine este învingătorul și să-ți arăt puterea lui cea mare, care lucrează întru tine, și să-ți ajute în lupta aceasta. Dar și tu să înoiești mânăstirea mea cea pustiită, care se cheamă Zograful ce se află la sfântul munte al Atonului și să trimiți acolo icoana mea care o ai cu tine.

Ștefan, învioșat prin arătarea Sfântului Gheorghe, purtătorul de liniște, și prin făgăduința lui de ajutorul ceresc, a adunat cetele sale și având cu sine sfânta lui icoană, cu glas de trâmbiță ⁵, ca un vifor a năvălit asupra oștilor turcești, le-a lovit fără nici o îndoială și sub înalta ⁶ comandă a Sfântului, răbdătorului de chinuri, i-a înfrânt pe [Turci] desăvârșit. Mulți dintre cei vrednici s'au învrednicit de a vedea cum Sfântul Gheor-

lendarul Regina Maria, 1918, p. 118—9: „O sfinte îndurătorule și biruitorule, mare Gheorghe, care în nenorociri și în năpăști, dai grabnic și călduros ajutor, și celor năcăjiți nespūsă bucurie, primește dela noi această rugăciune, dela smeritul rob al lui Dumnezeu, Io Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al țării Moldovii, și ține-l nevătămat în acest veac, și în veacurile viitoare, pentru rugăciunile celor ce ți se închină, ca să te slujim vesnic. Amin. În anul 7008, iar al Domnei sale, al treizeci și șaptelea”.

1. în text: adresat.

2. subtil.

3. misterios.

4. membrii.

5. Amintire din Sf. Scriptură: căderea Ierihonului.

6. în text: suprema.

ghe slăvit și minunat a înfrânt atunci pe vrajmașii credinții și ai crucii lui Hristos.

Ștefan, mulțămitor Sfântului și marelui martir, încurând, spre împlinirea voinței aceleia, a trimis icoana lui la Sfântul Munte, a reînviat mănăstirea Zografului și i-a făcut multe binefaceri ¹.

2. — Iar autorul **Scrisorilor din Orient**, despre această miraculoasă icoană a Sfântului Gheorghe, se exprimă așa :

În veacul al 15-lea s'a arătat binefăcător Zografului încă și Ștefan, renumitul Voevod al Moldovei, care de multe ori s'a oștit contra Turcilor și totdeauna a fost învingător. Numai odată când l-au împărșiat nenumărate cete de necredincioși, el a socotit să caute mântuirea în zidurile cetății, iar pe zid i s'a prezentat mama lui și i-a zis :

— Nu voi porunci să-ți deschidă porțile, până ce nu vei birui pe vrăjmași, pentru că dacă nu poți sta împotriva lor la câmp, puțină nădejde este dela tine, și după ziduri !

Turburatului Ștefan i s'a arătat în aceeași noapte în vis Marele martir [Gheorghe] și i-a făgăduit biruință, dar i-a poruncit ca acea sfântă icoană pe care Ștefan totdeauna o purta cu sine, să o trimită la mănăstirea Zograful și să o înoiască după pustiire.

Cum și când această mănăstire a fost pustiită, nu se arată.

Biruința în adevăr a încununat armele Voevodului și el a împlinit ordinul Marelui martir, învins cu măreție, mănăstirea lui ?

1. Traducere de Ep. Melchisedec, în *An. Acad. rom.*, Seria II, t. VII, secț. II, din cartea rusească apărută la Petersburg în 1867 : **Aco-perământul cel deasupra Atonului, sau Povestiri despre sfintele icoane făcătoare de minuni**. Icoana este dăruită de Ștefan după bătaia dela Răsboeni. Se arată că legenda este luată după un manuscris ; cf. Iorga, **Muntele Atos în legătură cu Țările noastre** (Anal. Acad. Rom. ist., t. XXXVI, p. 468. — Dela călugării din Zograf, legenda a cules-o d. T. T. Burada, publicând-o în **O călătorie la Muntele Athos**, Iași 1884 p. 36—8 ; reproducă de d. S. T. Kirileanu, în ed. I, p. 88—9 și ed. II, p. 8—4.

2. Ep. Melchisedec, **tot acolo**.

XLV. Ștefan-Vodă și chipul Sfântului Mucenic Procopie

Zic unii să se fie arătat lui Ștefan-Vodă Sfântul mucenic Procopie, umblând deasupra războiului [dela Râmnic, cu Țăpăluș-Vodă, valeatul 6989 Iulie 8^r Luni], călare și înarmat ca un viteaz, fiind într'ajutorul lui Ștefan-Vodă și dând vâlhvă oștii lui; ci este de a și crede acest cuvânt, că dacă s'a întors Ștefan-Vodă cu toată oastea sa, cu mare pohfală, ca un biruitor, la scaunul său dela Suceava, a zidit biserica pe numele Sfântului mucenic Procopie la sat la Badeuți, unde trăește și până astăzi².

XLVI. Dumbrava-roșie

Ștefan-Vodă cel Mare și Sfânt a fost apucat de Turci într'un rând negata de război, pentrucă tocmai atunci dăduse răgaz oamenilor săi să-și mai caute și de-ale gospodăriei, după ce se întorsese dintr'o întâlnire cu Leșii.

Și erau Turcii așa de mulți, că nu-i mai încăpeau văile Moldovii și Bistriții.

Și Vodă ce era să facă? A dat de veste în toate părțile numaidecât, și-a adunat în pripă câteva sute de voinici, dar poate dovedi unul pe-o mie, și mai ales la un loc întins?

Nu! Și așa, Ștefan-Vodă a fost biruit!

Unde să se ducă el acuma? Ce să facă Vodă, măcar până s'or strâge-gloatele din țară? — că Turcii, vedeți dumneavoastră, nu-i dădeau pas de loc, și-l urmăreau ca să-l piardă.

1. Ziua de Sf. mucenic Procopie.

2. Litopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă, ed. C. Giurescu, Buc. 1916, p. 65.

Se repezi la Cetatea-Neamțului, unde era maică-sa și Domnița. Și cum era într'o sară răcoroasă, bătut la poartă să-i deschidă, și zise :

— Domnița,
Domnița,
Vin'pân' la porțiță;
Vântul sufă tare,
Rana 'n trup mă doare!

Iar maica lui Vodă, auzind acest glas, grăi nurorii sale :

— Nu! Ștefan e departe, și de bunăsamă că la poartă-i vr'un străin, care vrea să ne înșele. Nu-i deschide!

Și Vodă-Ștefan iar a bătut la poartă. Atunci Maica lui a mers, și fără a-l cerceta la față, i-a răspuns :

— Ce bați? In cetate nu poate fi loc pentru tine. Locul tău, de-ai fi prieten ori de-ai fi dușman al Moldovii și al lui Vodă-Ștefan, nu-i aici, ci acolo unde oștile se bat, unde unii mor și alții rămân să lupte înainte. Du-te unde ți-or fi părtașii! Du-te!

Auzind Ștefan vorbele acestea, porni singur-singurel spre Piatra, unde și ajunsese. Și pentru că pe acolo erau o mulțime de mocani și de crescători de vite, Ștefan îi sfătui să-și amestece fiecare turmele și cirezele, și apoi să deosebească oile de o parte, berberii cu telenci de altă parte, vacile de alta, și tot așa vițeii, caii, tot, tot. Și după ce le-au osebit, cu fiecare cireadă și turmă au împănat câte o vale, iar când Vodă-Ștefan dădu veste din bucium, de-o dată începură să-i răspundă mocanii și toți cei ce erau cu cirezile. Și pe lângă larma aceea de buciume, adăugându-se behăitul oilor, vacile și vițeii cari răgeau, caii cari nechezau, strigătul oameilor cari mânau cirezele, — toate la un loc făceau să nu se mai audă nici în cer, nici în pământ¹.

Turcii tăbărisera în vremea asta pe șesul Pietrii, pe unde-s astăzi satele dela Roznov până către târg. Auzind ei mânia cea nedeslușită, și cum era și în ră-

1. Cu privire la întrebuițarea cirezilor, cf. S. Teodorescu Kirileanu, *op. cit.*, ed. II. p. 30 și 57.

vărsatul zorilor, tare s'au fost buimăcit, și-au început s'o rupă de fugă care încotro vedea cu ochii.

Oastea de strânsură sare dela răsărit și tunurile așezate pe dreapta Bistriții încep să rărească dușmanii.

În chipul acesta, dușmanii au fost răpuși. Cei cari au scăpat cu zile, au fost prinși și judecați:

— De ce nu ne lăsați în pace, — le-a fost zis Vodă-Ștefan, — să ne căutăm de treburile noastre? Că noi n'avem supuși să ne aducă toate de-agata; noi arăm, noi sămănăm, noi prășim și secerăm ca s'avem bucate. De ce nu ne lăsați în pace, vă zic vouă?

Și îndată i-a pus pe toți la jug de-au arat șesul care se vede din Piatra și până la Roznov, și încă mai departe; iar în loc de grâu și popușoi, puse Ștefan-Vodă ghindă, să crească pădure mare, că pădurea trăește mai mult și aduce tuturor aminte povestea izvodirii ei.

Și pădurea a crescut mare și frumoasă și a rămas până mai anii din coace numindu-se **Dumbrava roșie**. Dar lumea înmulțindu-se, pădurea s'a tot tăiat, și în anii din urmă nu mai rămăsese din toată fața ei decât un pâlț de stejari, unde-i astăzi sâtucul care poartă numele codrului domnesc¹.

LXVII. Ștefan-Vodă și chipul Sfântului mucenic Dimitrie

Zic unii să se fi arătat lui Ștefan-Vodă la acel războiu [cu Albert, craiul Iesesc, la codrul Cozminului, văleatul 7005] Sfântul mucenic Dimitrie, călare și întrarmat ca un viteaz, fiindu-i într'ajutoriu și dând vâlvă oștii lui; ce este de a și crede, de vreme ce [mai pe urmă] i-au zidit biserica [la scaunul său, la Suceava]².

1. T. Pamfile, *Firișoare de aur*, p. 67—9. Variante în S. Teodorescu-Kirileanu, *op. cit.*, ed. I p. 65—69.

2. *Letopisețul Țării Moldovii până la Aron-Vodă*, ed. C. Giurescu, București 1916, p. 81—2, — V. și aici, no. LXV, p. 61.

XLVIII. De Ștefan-Vodă cel Sfânt și mare ¹.

Bunicii, răsbunicii noștri, ne-au lăsat multe cuvinte de Ștefan ceal Mare, ce a fost hăt demult Domnitor peste Țara noastră, într'un timp când și Moldova era o crăie roată la un loc ². Așa am apucat, așa știm noi și ținem, așa o spunem și copechiilor noștri, și or s'o știe și ei, câtă vreme o mai ținea Ceal-bătrân ³ cu limba noastră și cu noi, și ne-a da mână de ajutor, pe cât s'o îndura.

Aist Ștefan era și el din giță ⁴ domnească, da dă ! Știut îi că Dumnezeu are scăricele și de suit și de scoborit. Așa și el : ajunsese la cădere, și era crășmar într'un sat hăt departe de-aici, aproape tocmai de munții Carpaților, dar tot din țara asta a Moldovei, că ea-i mare și trebuie să fie mulți Moldoveni de ai noștri sub soare, câți or ci cind ⁵. Era crășcare mare pe atunci. Turcii jăcmăniau cum le venia la socoteală, pentrucă Țara trebuia să trimată harac la Turc, pe fiecare an, bănărit, nu șagă.

Om bun era crășmarul Ștefan, moldovan de ai noștri, cu frica lui Dumnezeu și cu rușine de oameni ; da avea inimă de Român, nu bucluc, știi, jaratic acoperit numai cu o leacă de cenușă, de-i trebuie numai zăgneata ⁶, surcele, și vântișor. Și dacă chicase ⁷ el la cădere, tot nădejdea la Dumnezeu îi era : se ruga și se închina cu tătă inima, ca Moldovanu' cel adevărat, și Dumnezeu i-a dat mare dar și ghelșug de mărire.

Și să vezi cum : ori în ce stare ar fi omul, își arată feleșagu' și arama, după cum e și sângele și giță.

1. Transcriere precum ni s'a trimis pentru părțile de sus ale Basarabiei.

2. In întregime, la un loc.

3. Dumnezeu.

4. Viță.

5. Fi fiind.

6. Zăgneată : lemne uscate în cuptor după ce s'a scos coptura : acestea se fac mânuuchi și cu ele se aprinde focul Țșor.

7. Picase.

Așa și cu Ștefan: blajin și cu tâlc la cuvântul lui, **ne-nazarnic** și fără nici o nălucă ori sminteală, pe toată lumea o primia bine și o ospăta, mai mult, cum s'ar zice, dela dânsul. Mai ales pentru saraci era ca tătutul lor cel bun. **Musafirlâc** peste musafirlâc la **arcenia**¹ lui, și el la toți le intra în voe, pe toți îi primia tot cu cuvântul cel bun și cu plecăciune, cum le era și **scaunu**². Vezi că știa el că trebuie să se plece omul, pentrucă-i știut: capul cel plecat, nu-l ajunge **șasca**³, oricât de iute i-ar fi tăiușu'. Și ca să fie mare, trebuia să fie și mic, acu deodată.

Din sfaturi și din cuvinte adânci cu oameni cercați așa s'o **mintosef**⁴ crâsmărașu' nostru, că avea cap de bătrân, și nu-i mai trebuia să cumpere minte bătrânească, cum spune **fâlcu**⁵ nostru ceal vechiu: «Dacă n'ai bătrân, fă toate chipurile și cumpără-ți unu, că nu ti-o fi de stricăciune!».

Mersese șfară în Țară de dânsul; și **liftele** știau de bunătatea și numele omanașului nostru.

De-amu 'nainte să vezi:

Intr'un timp de vreme, cum niște Turci umblau prin Țară după strânsu' haracului, nimerise într'o sară, așa pe 'nsărate, chiar la crâșma lui Ștefănică. Erau niște lighioi de Turci, pociți cum is ei, nu ca oamenii, cu niște **iartagane** mari, cârjoiete, prinse la șold și cu **cujifane** și pistoale la brâu, de te strângeai în spete când te uitai la ei și la căutătura lor. Mai era cu dânsii și un om, un nacealnic de-al Țării, care sa-i îndrepte la drum și să le steie într'ajutor. Dau ei «buna sara», cum or fi dat în legea lor, da și Ștefan, nu prost, Doamne ferește. Putea și el lega v'o două vorbe de ale lor și chiar ci-că **slovenia**⁶ câte o leacă buchile turcești, spun. Minte de craiu, ce vrei! S'au înțeles, ce le-o fi spus: hai să-i primească în **musafirie** pentru

1. Crâșmă.

2. Cinste, boierie.

3. Sabie.

4. A prins la minte.

5. Pevestire, zicală.

6. Cetia puțin.

o noapte. Umbla **vârciog**¹ ca un titirez într'o parte și într'alta, parcă Dumnezeu îi mișca picioarele și-i îndemna inima, tot, se vede, pentru noi și pentru el. Mâncară ei vârtos și vrăjmaș, — ca dușmanii, ce mai vrei! — ba încă turcii, împotriva poruncii legei păgânești, nu s'au putut ține până n'au **horpăit**² câte o **oloaie** de cotnărel, vin, nu șagă, acela. Au rămas așa de mulțamiți haracarii noștri, că nu-i mai tăia capul ce să mai spuie lui Ștefan, și le era ciudă acu pe Dumnezeu, nebunii, că nu i-a făcut și pe dâșii oameni, să poată lega două cu Moldovanul și să facă și ei bine la **nemernici**³, cum se pricepea el. Au mai vorbit ce au putut, apoi, hai la hodină că le era capu' oboroacă de atâta vorbă și prigonire pe creștini.

Acu, ce li s'o fi luminat lor peste noapte în cap? Oare n'ar fi cu cale să treacă ei haracu' asupra lui Ștefan și el să le răspundă banii pe cât a fi? **Adouza**, din una în alta, mai treacă-meargă, încep a se plânge că-s tare **ciumurluiți**⁴ de atâta drum și ciorovăială cu creștinii și tare ar fi a cătării treabă să răspundă Ștefan galbenii, bănișorii roșii, ca pentru harac, și să iee strânsul haracului asupra lui, cât or fi și-or trăi. Mai sucește, mai cărnește, dă în sus, dă în jos, au ajuns la împăcăciune, au bătut de-amu înainte treampa, și iaca pe Moldovanu' nostru din crășmar, haracar.

Pe Turci nu-i mai ținea pământul de bucurie, că au scăpat așa de ușor și nu le-a fost vorba de haram.

De-amu înainte să-l fi văzut pe Ștefănel; drept, vorba ceea: **baș om, baș român, Moldovan adevărat**, care se gândește la Dumnezeu. S'o pornit după strâs zîmțișori, da păcat a vorbi: credea omul la nevoe; pe nevolnici și nevoieși îi pasuia, îi ajutora încă hăt și bine, și dela cei mai cu său, nu căuta să iee de multe ori pielea, ci dreptu' și dreptu'. Pe sub mânăcă toți șoptiau că n'ar fi rău ca Românașu' ista, inimos și

1. **Repede, sprinten, priceput.**

2. **Sorbit** cu lăcomie și sgomot.

3. „**Cei streini, cari nu știu unde să se ducă.**”

4. **Trudiți de nehotărâ și nesomn.**

voloneț,¹ să-și discotorosească Țara, biata, de lifta turcească și de harac. Ian, cată acu, ce om norocos Ștefan! Țara-l **pomăzuia** în taină de Domnitor împotriva ghiaurilor de Turci jacași, și, cei doi Turci haracari s'au pus pentru dânsul la împăratul Turcului de l-a făcut **așiș**² Domnitor, în scurt. Atâta i-a trebuit lui, e'apoi a sbughit-o el repede, cu agiutorința lui Dumnezeu. Bătea pe împărații și pe craii liftelor, de le mergeau petecele. Pe **Capcâni**, oameni cu capul și inima de câne, i-a șters de-a-binelea de pe fața pământului. Pe Tatari, liftă amarnică la maiurile ei, și care n'are decât un ochiu la ceafă, i-a spânzurat pe rudă, pe sămânță în codrii dela Tigheci, Orheiu și Soroca. Din Turci a făcut harcea-parcea : i-a hăcuit, știi, cum hăcui carnea pentru găluștele. Da cu Leși, a făcut **aș vârf**, chiar cum li s'o căzut. I-a pus la plug, și-i mânau de-a călare Moldovenii, și-i croiau cu oticul, pentru că, auzim, ei, cu prădăciunile lor, au golit țara de boi. Numai Muscalii pe atunci nu se iscaseră : cine știe ce-ar fi făcut și dintr'înșii.

A fost el de isbeliște mult timp de vreme, da încaltea le făcea, știi, colea, **român**³; a mai râtezat din nasu' streinilor, ca să vie aici, unde nu le ferbea oala, numai de-a gata, ba încă să taie și să spânzure ca'n eodru' lui Papuc după ce te pradă și te face de răsul cânilor.

N'a avut hodină cât a trăit în traiu și în viață; nu se dădea jos de pe cal mici la mâncare; numai când se închina cu toată oastea lui, să-l fi văzut în genuंची, cu frâul în mână, cu mâna pe șașcă, ghioagă, și cu ochii tot cătră soare-răsare, de unde știa că năboesc Turcii. Vezi că el obora pe toți, da tot cu agiutorința de la Dumnezeu : se ruga și făcea **post negru**.

Peste tot a făcut patru zeci de mânăstiri : tat' băbătălia și biserica așiș. De aceea și Dumnezeu ținea cu

1. Tarc, vârtos, voinic, bine făcut.

2. Iadată.

3. „Voinicește, bărbătește, ca un smeu“.

el. Poduri de piatră, **poduști**¹ și podețe de lemn, fără număr, ca să se poată oamenii ieși la un câșlig pentru hrană. D'apoi fântâni, câte stele - s pe cer; a desfundat amar de izvoare să le vadă soarele și să beie și creștinul o gură de apă, să-și răcorească sufletul și se fie primit cu bodaprostea care-o zice.

Și dacă i-o venit amu și lui sorocu' să se ducă sus la **direptate**², l-a iertat Dumnezeu și a fost comăndat cum se cade să se comăndeze un Domnitor care a făcut atât amar de bine la Moldoveni.

Da el acu îi sfânt. Toate sufletele oamenilor, ale Moldovenilor ce s'au închinat în bisericile făcute de dânsu' au dus știre la Dumnezeu [și Dumnezeu] i-a șters din carte toate pacatele și l-a rânduit între sfinți. Nici nu era chip altfel. Câtă **bagoslovenie**³ a făcut el între oameni! Pe câți i-a dăruit și miluit; câți au avut agiu-torință și hodină de la mâna lui și inima lui de Român, câte rugăciuni s'au făcut cătră Dumnezeu în bisericile ridicate de dânsul, podurile și fântânițele lui!, ca nici un alt om ori moldovan. Că chiar nu se mai pomenește de altul, să-i fi stat prin puțință și să-l fi tras inima la atâtea și atâtea, care mai de care mai a cătării făcute, și mai de-a mirării.

O samă din cei bătrâni, cum au apucat vorba de la răstrăbunicii lor, spun că nu era de tot năntuț, ci un bunducaș de român cam răsărițel, da colea **invălit**⁴ la trup și așezat la minte, da și desghețat: moldovan cu frică de păcat și de Dumnezeu. Spun că chiar Dumnezeu când l-a fost plămădit mămucă-sa, i-a pus chiar el cu mâna inima și i-a **bagoslovit**-o, și de aceea a fost el așa. El și acu îi **giu**⁵ ca toți **giii**, că doar nu-i sfânt de geaba. Da n'are trup, că el l-a uitat unde-i, că Dumnezeu i-a dat să bea apă, anume să-l uite, că cum îi iute, ar veni el să-l iee fără știrea lui Dumnezeu. Da el tot are să

1. Poduri pe la lezături.

2. Divanul judecâșii dumnezeiești.

3. Blagoslovenie.

4. Rotofeuia de româa, grăsuț, nu zăuș, dar făcut.

5. Via.

mai vie odată, da când s'a îndura să-l trimată Dumnezeu; că el se tot roagă să-l mai lese, să mai facă câte o leacă de burzuluială în cele lifte cu limba și inima străină. Și n'are să se îndure Dumnezeu: are să-i dele slobozenie.

Oamenii mai dinainte erau mai cu frica de Dumnezeu și cu rușine de oameni, de aceea și Dumnezeu le mai arăta câte o taină, pe care cei de amu n'o mai pot vedea. Spun că peste Prut, în ceialtă moldovenească ¹, la un loc aproape de un târg ² pe malul Prutului, într'un câmp, încungiurat de giur împregiur de ogoare și fânețe, este o stâncă mare, nantă de te'nceuri ³ când te uiți la dânsa. Acolo sus, sus de tot, este Casa Doamnei ⁴, unde-i biserica sufletului Sântului Ștefan-Vodă și comorile lui din vicață. Mai vine el pe pământ, dar numai acolo, că-i vine îndămână se vadă pește-tindene ⁵ pe toți Moldovenii lui. Necuratului nu-i place să vie Ștefan Sfântul pe pământ, că atunci îi incurcă treburile. S'a pus el luntre și punte să facă toate chipurile să n'aibă Sfântul loc de venit pe pământ și n'a fost cum. Dar dacă-i drac și-i bătrân, a făcut fel și feluri de drăcovenii și drăcării, să prăbușească Stâncile cu casa Sfântului în Prut: a scociorit dedesubt, a ros cum a ros, ca la Corabia lui Noia ⁶ și n'a fost chip. Stâncele-s apropiate una de alta de parcă-s gură la gură; ci-că chiar vorbesc tare de taina asta în limba lor; parcă se cuprind în brațe și se pleacă de durere că-s roase, iar apa Prutului se teme strașnic să treacă prin strâmtătura și mâncătura ceea, că țipă ca copiii, uitându-se parcă în sus; iar dacă scapă, ține-te de dânsa duluță; a șperlit-o ⁷ parcă nu mai poate de bu-

1. Așa numesc Basarabeni Moldova dintre Carpați și Prut.

2. E vorba de Ștefănești, ț. Botoșan.

3. Te'nflori.

4. Vezi aici p. 34-5.

5. Pretutindeni.

6. Cf. Pamfile, *Povestea lumii de demult*, București 1913, p. 149 și urm.

7. S'a dus cum se duce șperla (cenușa ușcoră), când o bate vântul.

curie; ies bulbuci și fum pe urmă-i; s'ar părea că joacă.

N'a putut Faraonu' să dea Stâncele Doamnei și ale Sfântului jos, [dar] nu s'a lăsat; el îi căpăținos ¹ și-i de cuvânt. Se ține de treabă, nu dă de sminteală pe nimeni, dar mai ales pe el! Hai să năruească pământul pe o bucată de loc, cât vezi cu ochii, doar doar s'a nărui stânca. Și ce pământ, Doamne sfinte **smochină** ²; ți-i milă când te uiți, nu alta! Tot nimic! Ce poate dracul în puterea ³ unui sfânt, care-i sfințic al lui Dumnezeu! De cât, ce zic din oameni, îi drept unde-i un sfânt, trebuie să-și bage codița și mitetelul! Aici, cum am spus, vine sfântul o dată pe an, la Paști, nu singur; da cine-i acu așa de bun la Dumnezeu ca să-l poată vedea? Cei mai de demult l-au văzut, că noi altfel n'am ști lucrurile ce-aveți se le auziți. În sara spre Paști, când toate Duhurile rele și gujuliile cele necurate se ascund prin adâncurile și **zâncile** ⁴ lor, vine un înger dumnezeesc de-al Sfântului Ștefan, — că el are mai mulți, ca slugi, — și scoate cheia de aur de la Casa Doamnei, dintr'o **bulboană** ⁵ din Prut, unde-i dată în sama unui **somn** mare, născut mai înainte de Ștefan, și deschide ușa casei. Se luminează ca vara la amiază și mai ceva încă; nici o suflare străină nu se aude atunci; tac toate. Ingerul face un semn și orice duh necurat s'a dus din văzduh și din ape pe pustiu. În casa împodobită cu icoane din cer și mândrețuri ne-spuse, se aprind lumânări, de te taie lumina de ochi. Și-i de-a mirare mulțimea mare de suflete bune de Moldoveni, buni Români, ce-s sus la Divan, dar gios în această seară. Is buni ei la Dumnezeu; și mai sunt și alți oameni de limba și legea noastră. Da au chipul de **păsăruși** ⁶ albe și frumușele, îngeri așiș, cu ochii blânzi

1. „Îndărătnic la capul lui“.

2. Pământ bun, moale ca o smochină.

3. Impotriva.

4. „Șanț mare, borbă fără fund, locașul diavolului, pe unde se duc în ceea lume.“

5. Loc adâncit în râu, unde apa se învârteste.

6. Păsăraici.

dar de foc. Apele Prutului amuțesc. El stă pe loc. Nici un larmăt. Chiar somnul iese din adânc să-și mai vadă pe Vodă odată. Deschis e cerul la miezul nopții¹. Ștefan se pogoară lin, dar în trup așa adevărat, că așa i-a dat trup de sfânt, nevăzut; da cum a fost în viața, în albe haine, la cingătoare are iartaganul, în mână buzduganul, pe cap o coroană de pietre, — da-s stele curat, — e'ncungiat de alte păsăruici, tot suflete, da știi, is de-ale lui, din viață, mai dragi, că i-a văzut Români inimoși. El vine să-și mai vadă ce-i face somnul lui, Moldovenii, și dacă ei și toți oamenii, is tot Români cu inimă, cum li-i numele, ori se corcesc și sufăr și lifte spurcate în pământul ce-i cășligat de ai lor strămoși. Se așează pe tronul de aur din casă și cu ochii spre apa Nistrului, face un semn cu mâna, și ca din senin, dealurile se pleacă, toate înălțimile pier, făcându-se una cu văile, își mișcă înapoi mâinile, face aceleași semne: își vede ca'n palmă și locul și neamul. Sboară atunci spre el tânguirile inimilor curat moldovenesti și vede ce mare-i amarul și jelea; își varsă veninul împotriva tuturor liftelor **sircimanii** Moldoveni, ca'ntr'o fântână setoasă de apă. Și cât îi de sfânt, el începe a plânge, și plânge cu lacrimi de foc. Sare ca ars de durere și uită că-i dus dintre noi, dar plânge înainte, în picioare; și plâng jalnic toate sufletele! Dar nu poate nimic să îndrepteze el, Sfântul, ci la toți le trimete o vorbă: să gândească, că mare-i Dumnezeu: aude, vede, și toate le'nsamnă la carte; și creștături pe rabuș el tot face, pân s'a umplea cartea odată și-o dată, și lemn de rabușuri în cer n'a mai fi pentru-ale noastre [nevoi]. Pe loc îngenunche el, Domnul cel mic² din cer, al Moldovii, și sufletele și îngerii is de giur împregiat, și cu el îngenunche și ele; se roagă el vajnic să-l lase în larg, să mai iasă odată. Și nu se îndură Prea-Sfântul [Dumnezeu]. Se roagă cu lacrimi ce Prutul sfințesc, și apa ușoară o fac, și plâng întarind inima celor Ro-

1. Pentru deschiderea cerului, vezi Pamfile, **Cerul și podobeabe lui**, București 1915, p. 7 — 12.

2. În cer, numai Dumnezeu este Domn mare.

mâni, a Moldovenilor necorciți; și îngeri'n ceruri și sfinții viteji, tovarăși de-ai lui, de-alde Sân-Gheorghe, Sâmendru! Și păsăriucele slabe de înger, stau gata să cadă de jale! Prutul, el încă jălește în hohot, iar Dumnezeu, ce caută la ei toți, din cer abia-și mai ține inima, că așa de scârbit îi e cerul. De-o dată însă Ștefan sare român? în picioare, fața îi e roșie ca gotca; e foc și pară în suflet; se crede iar Vodă, și buzduganul cu dreapta îl învârte, iar cu stânga el scoate iartaganul tăios. Pe loc, într'o clipală se strânge împrejuru-i poporul lui neaș, din sânge domnesc; își vede el apa: da-i tulbure la față și fund, da-s gata să sară, să lupte vrăjmaș că inimă au. Și-i pare lui bine, că-i vede pe toți ca'n ulcică.

Mai zice o vorbă, dar nu știi spre cine: «Asvârle-vor oasele afară pământul, și loc pentru suflet nici în iad voi să n'aveți! Perdutu-mi-ați neamul! Veni-voiu eu doară, — nu-s veacuri de om, — și-atunci veți cășca!»

Dumnezeu însă îl vede, nu-l lasă, și de îndată, îl cheamă, căci se umezește de ziuă³, și voia nu-i este ca ea să-l apuce aicea pe el. O sfânta umbră cu duh, — că cerul se'nchide — face un semn, și lumina cea sfântă asfinte, iar casa se'nchide cu huiet de trăsnet. Și Ștefan, cu inima fângă⁴, spre înălțime, ca fulger, ca un arhanghel cu îngeri plutește voinic spre cer; și toate aicea se'ntorc cum au fost. Somnul se cufundă în casa-i cea veche. Prutul duduie și clocotește de ciudă, că l-a făcut lenes o clipă, fără folos, că tare i-i drag să tot vadă mai pe sfânt⁵ și viteaz. El sub soare lucind, de bataie, de sânge i-i dor, că postește de mult. Ușa se'nchide fără de înger și cheia sare, — o stea parcă — în valuri, iar somnul o prinde și o pune în cămară, că are să deie samă de ea. În suflete toate, ce-s moldovene, a doua zi parcă se

1. Indușate.

2. Voinicește.

3. Se luminează de ziuă.

4. Indușata.

5. Inversinae deasă în vorbire.

sînte o putere și o învoioșare nespusa, un dor îi e în suflet, și-s mai Români de-amu înainte, că **Tata** ¹ și **Sfântul** nu uită de noi; ne vad **măișoarele** ² noastre, și ziua de mîne a noastră, e a lui. Iar Sfântul nostru de Vodă nu contenește; se roagă să-l lase în lume, că nu poate să rabde, dar Domnul Prea-sfântul, ce drag îi este de Ștefan și lui să-l știe sfetnic cuminte și aproape de el, îi zice:

— Mai este vreme! Așteaptă: are să fie și asta!

Și noi așteptăm, dă Dumnezeu; și așteptarea îi cuvânt străbun și bun. Iar cartea cea mare a noastră mai-mai e umplută; și Sfântul e gata să vie narmat întocmai ca fîrtatul lui, Șfântul-Gheorghe, din lifte să facă o movilă, țapșan, pe care flacăii nostri să joace, cantînd, ca o dată, cu noi îndeolaltă, necorci! ³.

XLIX. Ștefan-Vodă, pe la Varnița Basarabiei

[Spune un țaran de-acolo, de pe lângă Tighina:]

— Da a mai fost pe aici și un haidamac; îi zicea Ștefan-Vodă; el umbra cu alți șaptesprezece haidamaci ca și dînsul, ucidea pe jidani și pe boieri, le lua pămînturile și le împărția pe la săraci. Era vrednic om,

1. Dumnezeu.

2. Nacazurile, dorurile.

3. Povestirea este culeasă din gura unui sătean din ț. Sorocăi, și mi-a fost trimisă spre publicare în Revista „Ion Creangă” încă de prin 1910 de d-l V. Moisiu (cf. lucrarea d-sale: **Știri din Basarabia de astăzi**, București 1915, p. 99, unde i se dă un scurt rezumat), dar nu m'am putut hotărî s'o public până acuma, acolo, pentru bănuitoarea așezare a vorbelor și-a ritmului pe care ușor îl poate prinde urechia.

M. Costea în **Viață Românească**, I, no 3, p. 470: „În memoria poporului [moldovean din Basarabia] aceste vitejii [desfășurate în războiul ruso-japonez, în **divizia Dragomirov**] se confundă cu cele de altă dată, sub Ștefan-Vodă, care a construit pentru ei toate bisericile vechi și toate ruinele de cetăți; răzășii păstrează cu sfințenie niște hârjoage vechi, — cari și ele sunt toate dela Ștefan-Vodă, dar nimeni nu le mai poate ceta”.

da nu era așa de voine cum a fost Tabăltoc, Tabăltoc¹ era mai voinic decât Ștefan-Vodă².

L. Bătălia cu Catirina

[Bugiacul e promontorul dobrogean din fața Galațiilor. În partea lui de miază-noapte, în dreptul dealului cel mai înalt, **Crăcana**³] se ridică în marginea bălții un morman cu profil poligonal, de piatră de pământ, înalt cam de 10–15 metri. E **Bisericușa**. Cu acest nume au botezat Dobrogenii mai toate ruinele vechi ce se găsesc înșirate de-a lungul Dunării până la mare⁴.

Bisericușa-i făcută de **Catirina, Impărăteasa Muscalilor**, care venise prin aceste părți să se lupte cu **Ștefan-Vodă**. Catirina își trecuse soldații peste Dunăre pe la Reni și-i adusese pe un drum de-a dreptul încoace, dar dând de Ștefan-Vodă, ce-și tăbărise oastea pe **Dealul lui Vodă**, deal chiar în marginea promontorului, în spre apus de Cetățuie, — s'a oprit în marginea bălții și a ridicat și s'a întărit în Cetățuie.

S'au hărțuit ei mult timp din arce, unii aruncând de pe deal, alții răspunzând din cetate, dar nimeni nu se da biruit. Muscalii erau, ce-i dreptul, mulți, dar și Moldovenii foarte dârji. De la o vreme a scos Catirina **arme de foc, arme cu praf de pușcă**, și a început să împuște cu gloanțe pe Ștefan-Vodă și ai lui. Să știți, boieri dumneavoastră, că dela Catirina au ieșit pe aici întâi arme de foc.

Ștefan-Vodă, ne mai putând ține piept la așa luptă nedreaptă, s'a retras dincolo, în Țara-românească, pe Siret în sus.

1. Numele unui haiduc de-acum 17 ori 20 de ani.

2. Culeasă de Ap. D. Culea.

3. Se numește așa dela 1880 încoace, dela **crăcana** de ochire a topografilor cari ridicau harta Dobrogii în 1879.

4. Urmează lămuriri geologico-arheologice, și apoi legenda culeasă dela un vier.

Catirina, rămânând stăpână peste aceste locuri, peste **Baltă** și Bugiac, a croit un drum de-a dreptul la Brăila. Drumul trecea prin curmătura dintre Dealul lui Vodă și Dealul - crăcanei, eșia la vii, în marginea **Lățimii**, și o lua de-a dreptul peste baltă, la Brăila. Pe atunci nu era Lățimea baltă, ca acum, ci totul era uscat ca'n palmă; numai la **Chiose** era o groapă unde se duceau vitele să se adape.

Peste Lățimea și **Podu**, — o gărlă mai la apus, — trecea șosea pietruită de ieșia pe **Grindul-mocanului**, până în malul Dunării. Și azi se vede șoseaua la Podu; din fundul apei —, adâncă de 3 — 4 metri, — se ridică un dâmb de pietre ce nu-i nici de-un cot de la fața apei în jos. Pescarii, când trec cu dubele, trebuie să fie cu multă băgare de samă, că-și sparg duba astfel; iar toamna, năvoadele li se încurcă mai totdeauna ¹.

LI. Ștefan-Vodă și moșneagul.

Ci-că a plecat odată Vodă-Ștefan la plimbare cu boierii lui cei mari, după cum îi era obiceiul în vremuri de pace, să cutreiere țara în lung și'n lat, în drumul lui, să vadă sate d'astea d'ale noastre, să aleagă locuri pentru biserici și mănăstiri, să cerceteze păsurile creștinilor, să ajute pe cei nevoiași și să mai șeadă, când și când, la pilde și la tâlcuri cu uncheși ca d'alde mine.

Acu, după trei zile dela plecare, numai uite că se oprește la un ogor. Acolo ara un uncheaș. Era bătrân-bătrân, și n'avea pe nimeni să-i dea ajutor, decât p'un copilaș de vreo șapte ani. Unchiașul, bătrân, — copilul, copil. Ce ispravă erau să facă bieții? Se canuniau urit!

Că uitasem să vă spui: Unchiașul avusese în ti-

1. G. M. Murgoci, în *Sămănătorul*, III (1904), p. 141 — 3. Se pune ca origine a legendei, unul din mocanii veniți din Basarabia. Bucata cuprinde și considerații geologice asupra toponimiei cuprinse în legendă.

neretele lui o spuză de copii, dar când li vedea coala dănaei; venia moartea, și-i înghiția pământul care nu se mai satură. Și hăt târziu, când își luase omul nădejde dela binele lumii acesteia păcătoase și-și aștepta sfârșitul, mai dobândi o odraslă. Crește copilul, crește, până, vezi dumneata, altă năpaste la casa omului: moare mătușa, iar unchiușul o duce și mai greu. Să-și iea alta? Ferit-a Sfântul! «Ce e întâiu, nu e pe urmă».

D'aia, măi taică, s'amăra rău creștinul!

Acu, să nu uităm vorba. Vodă, cum zărește pe moșneag, mai să-l cuprindă plânsul. Era milos, nevoie mare, Măria sa. A intrat în voarbă cu el.

— Bună ziua, moșule!

— Mulțămim Măriei tale, prea luminate Doamne!

— De ce te-ai sculat târziu?

— Hei, Măria ta! Nu m'am sculat târziu; m'am sculat de dimineață, dar n'a vrut Dumnezeu cu mine!

Lui Ștefan - Vodă li place răspunsul moșneagului. Incepe să se mai gândească, și-și aruncă ochii spre holde:

— S'or face bucatele, moșule?

— Apoi de, Măria ta!; Sunt trei galioane¹ pe mare; dac'or veni pline, nu se fac bucate; dac'or veni goale, iar nu se fac. Dacă or veni însă pe jumătate, se fac!

Vodă, mirat, se pune pe gânduri:

— Mă, da isteț mai e moșneagul ăsta! Așa român mai zic și eu.

Pe urmă:

— Moșule, am doisprezece berbeci. Când le-o veni vremea, vii să mi-i tunzi?

— Viu, Măria ta! Cum nu!

Atât a vorbit, și s'a depărtat Ștefan-Vodă cu ai lui, după ce a dat moșneagului câți-va leișori acoala, să-și împace nevoia, și un argat să-i ajute la arătură până sara.

Hei, după vr'o câteva zile, Vodă vine la divan.

1. Corăbii.

Boieri dumneavoastră! — zise el celor cari îl întovărășiseră, — îți ști care să răspundeți la întrebările ce v'oiu pune?

— Apoi, cum nu! S'ar putea altfel, Măria ta? răspund boierii.

— Dacă-i așa, știți că mie-mi plac oamenii iscușiți și d'aia vă țin pe lângă mine. V'aduceți aminte când ne-am întâlnit dăunăzi cu unchiașul în țarina cutare?

— Ne aducem! răspunseră toți într'un glas.

— Ce am întreat eu și ce a vrut să zică moșul când a răspuns că s'a sculat de dimineața, dar n'a vrut Dumnezeu cu el?

Se gândesc boierii, dar, ce să răspundă? — că nu-i taia capul.

— Păi, de, Măria ta! Știm noi ce s'o fi gândit moșul? Să ne ierți, dar n'am putea răspunde!

— Dar cu bucatele? De ce galioane a vorbit unchiașul, și ce e cu ele?

— Nici la asta nu ne pricepem, Măria ta!, bătul-ar sfinții de moșneag!

— Apoi ce știți dumneavoastră, dacă nici la atât nu vă taie capul? — zice Vodă supărat.

Pe urmă iar mai întreată:

— Dar, despre ce berbeci e vorba?

Să gândesc, se gândesc, dar..

— Să ne ierți, Măria ta, nici p'asta n'o știm.

N'o știți? — zice Vodă încruntându-se și răstinduse la ei. Păi, să știți, că așa vreau eu! Până'n trei zile aștept răspunsul la câte trele întrebările, că altminteri întorc cojocul pe dos. Unde vă stă capul, v'or sta și picioarele!

Hei, acu-i acu. Boierii o sfecliră, măi taică! Cercetează ei încoa, cercetează încolo, în sus, în jos, chiamă babe și talmaci, fel și chip, — degeaba! Nimeni nu le putea da răspunsurile cerute de Vodă.

Dacă văd și văd că li s'a apropiat veleatul, hotărâsc să le dea toate pe una și să roage pe unchiaș. Așa strâng douăsprezece sute de lei¹ și trimit pe unul mai

1. Prin jud. Tecuciu și astăzi mai spun bătrânii „douăsprezece sute“ în loc de „o mie două sute“ (T. P.).

guraliv să-l ispitească ce și cum? Vodă știa tot, că aflase prin oameni de șiretlicurile lor, dar tăcea, să vadă până unde-or ajunge?

Se ducе boierul cu pricina și ispitește pe unchiaș, doar o afla ceva. Da, se vede, unchiașul i-a priceput gândul! Nu se da omul cu una, cu două.

Dacă vede că n'o scoate la cale așa, îi spune că așteaptă boierii la divan, și că mare bine o avea dela ei.

— Aș veni, dar nu pot să las plugul, boierule!

— Hei, moșule, și dumneata acum! Ține banii aștia și ți-i împăca nevoia. Numai vino!

Unchiașul, când vede banii, Doamne, Doamne! Bucuria lui.

Vine la divan să le facă pe plac.

Acu, divanul ăla avea mai multe odăi. Boierii șocotiau că Vodă-i dus departe, — dar el, care le pricepuse gândul, vine încet-încet și se furișează într'o odaie de alături, să le auză vorba și sfatul.

Din una în alta, cum ședea unchiașul pe un jet d'alea, mirat și el de cinstea ce-l găsisе, numai încep să-l ispitească:

— la spune-ne, moșule: ce-ai crezut că te întrebă Măria sa Vodă când te-a întreat de ce te-ai sculat târziu? Și ce ai vrut să zici când ai răspuns ca te-ai sculat de demineată, dar n'a vrut Dumnezeu cu dumneata?

— Hei, mă miram ce-o să fie vorba! Apoi, Măria sa m'a întreat de ce m'am însurat bătrân, și eu am răspuns că nu m'am însurat bătrân, ci tânăr, că aș fi avut acum și nepoți de sapă, dar n'a avut Dumnezeu să-mi trăiască copiii cei dintâi, și d'aia mă amărăsc așa!

Se miră boierii.

— Da cu bucatele ce ai vrut să zici?, mai întreată ei.

— Ei, ce? Am zis că sunt trei galioane pe mare: dac'or veni încărcate, nu se fac bucate; d'or veni goale, iar nu se fac; iar d'or veni pline numai până la jumătate, se fac. Adică, ori ce om pricepe: dacă o ploua în lunile de vară totdeauna, nu se fac bucate; dacă n'o

ploua și o fi secetă, iar nu se fac; iar d'o fi ploaie și soare potrivit, așa cât trebuie, s'or face bucatele!

— Ma, mă, mă! Ce unchiaș isteț! zic boierii, cari însemnau pe hârtie, ca să știe ce răspuns să dea lui Vodă.

— Da moșule, — mai zic ei, — ai doisprezece berbeci ce sunt? Și când te duci să-i tunzi? ¹

— Cine să fie? — zise unchiașul răsând. Nu sunteți dumneavoastră? Uite, se vă număr: unu, doi... tocmai doisprezece. Și, ce să vă mai tund? Nu v'am tuns când mi-ați dat douăsprezece sute de lei?

Când aud așa, rămân tare rușinați boierii, da, odată intră și Vodă din odaia lui de alături. Vedeți dumneavoastră, nu mai putea răbda. Ei rămân încremenți.

— Frumos, frumos, boieri dumneavoastră! Să vă dea învățătura un moșneag! Dela moș v'am cerut eu să aflați răspunsul?

— Iartă-ne, Măria ta! zic ei. Ne vom învăța minte de-acu. N'am fi chemat pe moșul, dar ne era de capetele noastre, de jupânese și de copii.

Vodă, suflet bun, îi muștră ce-i muștră, și-i iartă. Pe urmă încarcă pe unchiaș de bani și de scumpeturi, că se mira și moșul de ce l-a găsit, și-i spune să mai vie când și când pe la Măria sa, să se sfătuiască, — că tare mult îi plăceau, mări taică, lui Ștefan-Vodă, moșnegii isteți! ²

XLIII. Cântecul lui Ștefan cel Mare

[Scrie Mateiu Strijkowski, călător polonez prin Moldova pe la 1540—80 despre Ștefan-Vodă:]

1. Aminteste vorbele călăului lui Tomșa-Vodă, cu privire la boieri: „Doamne s'au îngrășat berbecii; buni sunt de junghiat!” (Letopis. I, 263).

2. C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, 1910, p. 66—9. Povestirea e culeasă din jud. Muscel. A se vedea Marian, *Tradiții populare române*, p. 136: Ștefan-Vodă și luga.

Moldovenii și Muntenii cântă despre el negreșit în toate banchetele lor acompaniindu-se cu muzica alautei :

Ștefan, Ștefan-Vodă,
 Ștefan, Ștefan-Vodă,
 Bătea pe Turci, bătea pe Tătari,
 Bătea pe Unguri, pe Galițieni, pe Poloni...

În cursul călătoriei mele prin țările turcești, văzuim în București, capitala și reședința Domnului muntenesc, carele ne pofti la prânz, portretul acestui Ștefan cu coroana regală și un toiag în mână, de naltă statură, aninată pe perețele iatacului princiar. Moldovenii îl numesc Cara-Bogdan Ștefan, — **cara**, românește, însemnând : **scump**¹. Din cauza nepoveștii sale bravuri, Românii îl socotesc de sfânt².

[După aceste însemnări, Alexandri compune două cântece ce se vor afla în **Poezii populare ale Românilor**³ și alte două, tuspătru variantele unuia și aceluiaș cântec ; al treilea, din ediția dela 1908⁴ este acesta :]

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
 Seamăn pe lume nu are !
 Halal de Români,
 Amar de păgâni !

Oprește hoarde tătare,
 Și Lifteni cu chica tare !
 Halal de Români,
 Amar de păgâni !

Seamăn pe lume nu are
 Decât numai mândrul soare !
 Halal de Români,
 Amar de păgâni !

Liftenii cu chica tare
 Și - Ungurii cu falamare !
 Halal de Români,
 Amar de păgâni !

El și-a pus pieptu'n hotare
 De-oprește hoarde tătare !
 Halal de Români,
 Amar de păgâni !

Ungureni cu fala mare
 Și Turcii pe smei călare !
 Halal de Români,
 Amar de păgâni !

1. De fapt, dacă Ștefan s'ar fi numit așa, **cara** ar fi o poreclă : **negru**, iar nu **scump** : cuvântul vine prin urmare din limba turcească, nu din cea latină.

2. Cronica lui Strijkowski s'a publicat de Hașdeu în *Arhiva istorică a României*, t. II, p. 6, însoțită de traducere.

3. În ediția din 1908 („Minerva”, București), p. 112 sub no. XLV, reproduse și de d. S. T. Kirileanu în ed. I la p. 137 sub no. 68 și 69 iar în ed. II; la p. 114—5 sub no. 61—62.

4. P. 113, după manuscrisul 814 al Academiei Române.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
La Suceava cuibu-și are!
Halal de Români,
Amar de păgâni!

Și din cuibul lui când sare,
Se bate 'n patru hotare!
Halal de Români,
Amar de păgâni!

La Suceava cuibu-și are
Și din cuib ades el sare!
Halal de Români,
Amar de păgâni!

Se bate 'n patru hotare
Și lumea stă la mirare,
Halal de Români,
Amar de păgâni!

[A patra variantă :]

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
Seamăn pe lume nu are,
Seamăn pe lume nu are
Decât numai mândru soare.

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
Bate oardele tătare:
Bate oardele tătare
Și Turcii pe smei călare!

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
La Suceava cuibu-și are:
La Suceava cuibu-și are
Și din el ades el sare!

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
Bate Leși fără cruțare:
Bate Leși fără cruțare
Și Unguri fără 'nțetare

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
Pune pieptul la hotare:
Pune pieptul la hotare,
Ca un zid de apărare!

Ștefan, Ștefan Domn cel mare,
Are-o țară mică, tare,
Țara-i mică, țara-i tare
De stă lumea la mirare! 1.

XLIV. Chipul lui Ștefan-Vodă dela Putna

La Putna un călugăr bătrân mi-a arătat locul înlăuntrul bisericii, în care stătea odată aninat portretul în original a lui Ștefan-Vodă. După [acel tablou] original, el a fost mic de stat dar cu umeri largi, cu fața mare și lungăreață, cu fruntea lată și ochii mari plecați în jos. Smad și îngalbenit la față, părul capului lung și negru

1. Din Hasdeu, **Ioan-Vodă cel cumplit**, ed. II, București 1894, p. 75—6, reproduș din Pencovici, **Cartea școalelor de întâiul grad**, București 1863, p. 51—2.

acoperia umerii și cădea pe spate. Căutătura era tristă și adâncă, ca și cum ar fi fost cuprins de o stranie gândire. Coroana lui avea de-asupra, în mijloc, crucea toată de aur, împodobită cu cinci pietre nestimate. Sub crucea coroanei, urma Duhul Sfânt, apoi Dumnezeu-Tatăl, cu dreapta binecuvântând, cu stânga ținând globul pământului; pe cercul de margine al coroanei, un rând de pietre scumpe de jur împrejur. Imbrăcat era Vodă într'un straiu mohorît cu guler de aur, iar pe gât îi atârna un egolpion din pietre și mărgăritare. Câmpul portretului era albăstriu; în dreapta și în stânga chipului, perdele roșii.

Am întrebat: ce s'a făcut originalul?

Călugărul a răspuns ce însuș auzise:

Intr'una din zilele anului 1777, la miezul nopții, **Buga**, clopotul cel mare, a început să sune de sine, întâiu încet, apoi tot mai tare. Călugării treziți din somn se uitară în ograda mănăstirii. În fioroasa tăcere, în sunetul clopotului ce creștea treptat, biserica se luminea de sine înăuntru de o lumină stranie și ne mai văzută. Călugării coborîră într'un șir treptele chiliilor, unul deschise ușa bisericii... În acea clipă clopotul tăcu, și în biserică era întuneric des. Candelile pe mormântul lui Vodă se stinseră de sine, de și avusese untdelemn în-destul.

A doua zi portretul Voevodul Moldovii era atât de mohorît și de stâns, încât pentru păstrarea memoriei lui, un călugăr ce nu știa zugrăvi, a făcut copia ce există astăzi.

Aprinde-se-vor candelile pe mormânt? Lumina-se-va vechiul portret? ¹.

1. M. Eminescu, **Scriseri politice și literare**, vol. I, (1870—1877), București, p. 210—1.—După cum se vede, nu se arată lămurit ce s'a întâmplat cu vechiul chip al Voevodului.—Editorul adaugă într'o notă subliniară: „Interesul lui Eminescu pentru asemenea legende romantice asupra eroului nostru celui mai iubit de el, se vede și din reproducerea în **C[urierul d[e] I[asi]**, no. 40, a unei alte povestiri de acestea (din **Telegrafulu Ro-mano**, Sibiu, 1877, no. 27 din 7 | 11 Aprilie), unde se pomenește despre desgroparea oficială a moaștelor lui Ștefan cel Mare, săvârșită la Putna în Decembrie 1855. Povestirea intitulată: „Unu incidentu din viéti'a nou-numitului Mitropolitu [al Bucovinei] Teoctistu Blajeviciu“, arată întâm-

XLV. Odoabă

Odoabă a fost o căpetenie de oaste de-a lui Ștefan cel Mare, pe care Domnul, în urma unei isbânzii frumoase, prin părțile unde se află astăzi satul **Odobești** din ținutul Bacăului, l-a răsplătit zicându-i:

— Privește, Odoabă, în preajma ta, și vezi: câte vei cuprinde cu ochii, să fie ale tale și să le stăpânești!

Și Odoabă a pus stăpânire pe locul acela și așa s'a întemeiat dela dânsul Odobeștii, pe drumul ce merge dela Bacău la Bârlad și la Vasluju, pe deasupra dealurilor din stânga Siretului ¹.

XLVI. Mănăstirea Neamțului

Ștefan-Voevod... având multe războaie și întâmplându-se a lupta și pe locul unde până astăzi se numește **Braniște** ² aproape ca un ceas de mănăstirea Neamțului, și văzând biserica [cea veche] mai de tot sfărâmată [de cutremurul dela 1742, August 29], el, după obiceiul cel blagocestiv care-l avea întru sineș pentru sfințele biserici, a pus lucrători și a dat cheltueli părintelui Teoctist și a zidit biserica aceasta mare a Înălțării Domnului Dumnezeu și Mântuitorului Isus Hristos, care se află până astăzi, pe un loc puțin mai sus de unde a fost zidită cea dintâi. Care [această nouă zididă biserică] s'a sfințit la anul 7006, ce este dela Hristos 1497, Noemvrie 14, precum pe piatra de de-asupra ușii se vede însemnat ³.

plarea minunată că un vechiu omofor de sus ar fi căzut peste capul Mitropolitului în clipa răsturnării lespezii de pe mormântul Sfântului Voevod.

Și Episcopul Melchisedec pomenește vechiul tablou al lui Ștefan (**O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina**, București, 1885, p. 47—8). Copia a aflat-o în trapezarea mănăstirii Putna; ea este făcută în Suceava la 18 Fevr. 1797 de Vasilie Popovici, „de pe alt chip foarte vechiu din zilele Măriei Sale în anii dela Hristos 1456 (sic)“.

1. Culegere din sat, în 1911.

2. Se adaugă: „după cuvântul slavon **brani** (bătălie)“.

3. [Arhierul Narcis Crețulescu în] C. D. Gheorghiu, **Revista Geografică a României**, P. - Neamț, 1904, p. 266—7.

XLVII. Biserica dela Suceava

În raionul curții domnești [din Suceava], anume în grădină, după spusele tradiționale ar fi fost o mică biserică [făcută de Ștefan cel Mare] pentru fiii Domnului¹ și domnițe, pe locul unde acuma e bisericuța Sf. Ion Botezătorul, spre răsărit dela Sf. Dimitrie².

XLVIII. Biserica din Burdujeni, Ț. Botoșani

Legenda spune că pe locul actualei biserici era încă cu 100 ani mai înainte o biserică de lemn construită de Ștefan cel Mare și că într'însa a fost dat surgun un mitropolit care se opunea la cununia [Domnului] cu fiica Domniței Maria cea răpită din Țara-muntenească. Mai spune de asemenea că locul a trecut în stăpânirea lui Ion Purice Movilă, care a adunat material pentru o biserică de piatră, dar că numai fiul său Teodor a clădit-o, de unde și supranumele de «Mănăstirea Teodorenii».

Legenda coincide cu faptele istorice³.

XLIX. Cerdacul lui Ștefan cel Mare și biserica Episcopiei din Huși

Dintre împrejurimi[le Hușului] avem a aminti aici Dealul Coșoiului, în partea sudică a târgului, deal foarte înalt și care domină vederea târgului... Se păstrează o

1. În text: beizadele.

2. Vl. Mironescu, *Mănăstirile și bisericile întemeiate de Ștefan cel Mare*, Cernăuți 1908, p. 16—7.

3. *Ibidem*.

tradițiune că acolo ar fi fost **Cerdacul lui Ștefan cel Mare**, cum și tot de pe el Ștefan-Vodă ar fi tras cu arcul să vadă unde are să facă biserica ¹, episcopia de astăzi ².

L. Biserica Domnească din Piatra-Neamț

Biserica astă roșie [din Piatra] ³ este iar de Ștefan înălțată în cinstea Mergătorului-înainte ³.

LI. Mănăstirea Florești, ț. Tutovii

Este făcută de Ștefan cel Mare la 1480 ⁴.

LII. Mănăstirea Căpriana sau Chipriani

1. — Se crede că biserica cu hramul Adormirii [din

1. Biserica este săvârșită la 7003 Noemvrie 30 (Ep. Melchisedec, **Cronica Hușilor**, p. 11).

2. Gh. Ghibănescu, **Originea Hușilor**, Bârlad, 1887, p. 11—2: se adaugă: [„tradițiunea”] e înregistrată de toți acei ce au scris ceva despre Huși“. Citează pe Melchisedec, **op. cit.**, p. 11, —care însă nu scrie decât: „[dealul] Coșoiului mai înainte se numia Cerdacul lui Ștefan-Vodă“; Gh. Aramă în **România Liberă**, 1884, August, și V. Săghinescu, **Geografia Jud. Fălciu**, p. 14; Cf. și p. 75.

3. C. Negruzzi, **Op. compl.**, I, Buc. 1905, p. 139—40; în scrisoarea din Mai 1837 către următoarele, șire: „Îndată ce [Ștefan] câștiga o isbândă asupra neprietenilor, el nu lipsia a ridica și un monument în care să se mărească Dumnezeu războaelor și a [1] îndurărilor; pentru aceasta în rar târg a [1] Moldovei nu vei găsi vreo urmă de a [le] lui; și în vreme ce pomenirea multor urmași ai săi cu sunet, a pierit, cele ale Eroului român, după trei veacuri și jumătate stau încă întregi în Moldavia ca și numele lui în inimi române“. — Cf. Melchisedec, **Notițe ist. și arheologice**, Buc. 1885, p. 74—5.

4. I. Antonovici, **Mănăstirea Florești**, București 1916, p. 111; din tradiția pe care preotul a cules-o din popor, profesori și cărturari au făcut un fapt istoric. De fapt întemeierea mănăstirii se datorește marelui vornic Crăstea Ghenovici, pe la 1590. (**Tot acolo**, p. V.).

Mănăstirea Chipriani, ț. Chișinău] a fost zidită de cătră Ștefan cel Mare și isprăvită de Alexandru-Vodă ¹.

2. — Tradiția poporană deduce numirea ei de **Căprieana** dela o căprioară pe care în acel loc ar fi vânat-o eroul prinț [Ștefan-Vodă] ².

LIII. Mănăstirea lui Ștefan-Vodă, de la Cetatea

1. — La apus de Gârbești (Roșcoaia), ținutul Vasluiului, pe vechiul drum ce merge de la Țibana la Roman, pe dealul care se vede ca fiind cel mai înalt, este locul numit **Cetatea**. Acolo a fost o mănăstire făcută de Ștefan cel Mare. Mănăstirea a fost de multe ori prădată de Tătari și de hoți, până când s'a și risipit. Cele mai de pe urmă lucruri au fost duse la biserica din Țibănești ³.

2. — În această comună [Gârbeștii], se află urmele a două cetăți: una pe deal, numită **Cetatea mică**, unde se află și un schit de călugări, și alta pe costișă, numită **Cetatea mare**: ambele se zic a fi de pe timpul lui Ștefan cel Mare ⁴.

LIV. Biserica din Târgu-Frumos

[Târgu-Frumos] a fost o dată rezidența Domnească ⁵;

1. Z. C. Arbore, **Basarabia în secolul XIX**, București 1898, p. 318.—T. Codescu, **Uricarul**, III (1853), p. 270.

2. T. Codescu, **Uricarul**, 111, p. 270; cf. S. T.-Kirileanu, **op. cit.**, ed. I, p. 104—6.

3. După spusele unui bătrân din Gârbești [(Roșcoaia). — Cf. S. T.-Kirileanu, **op. cit.**, ed. I, p. 202 și II, p. 178.

4. G. Hrisoscoileu, în **Buciumul român**, III (1883), p. 214—5.

5. N. Iorga, **Săte și mănăstiri din România**, Buc. 1895, p. 29: „Târgul-Frumos, foarte veche așezare, asupra căreia nu s'a oprit însă nici odată gloria țerii“. Biserica cu hramul Sf. Paraschiva, se numește într'adevăr „domnească“; nimic n'arată ctitoria lui Ștefan cel Mare; se pomeneste însă de Petru Rareș, Elena Doamna și fii lor (Iorga, **Inscripții din bisericile din România**, II, p. 291—4).

acum însă, nici o urmă de antichitate nu se mai vede, decât numai o biserică făcută de Ștefan-Marele ¹.

LV. Biserica din Scânteia, ț. Vaslui

1. — La Scânteia se află o biserică zidită de Ștefan cel Mare, reparată de Duca-Vodă ².

2. — [Biserica cu hramul Sfinților Voievozi din Scânteia, ț. Vaslui este] numită și până astăzi a lui Ștefan cel Mare ³.

LVI. Cetatea Neamțului și vechimea Băilor de la Oglinzi

Băile de la Oglinzi pe cari Târgu-Neamț le-a dat în folosința bolnavilor, de-acu două zeci de ani, sunt vechi. Despre ele s'a găsit o poruncă domnească, o hârtie de la Ștefan cel Mare.

Între Mănăstirea Neamțului și între cea dela Secu, se află în loc unde-i zice lumea **Grajdurile domnești**. Acolo își avea Ștefan cel Mare grajdurile lui, puse supt grija unui comis. Întâmplându-se, acu, să se strice ceva în zidul Cetății Neamțului, Ștefan Vodă a scris comisului, o hârtie și i-a zis să ia o stâncă dela Pietrile Dobreanu, să vie pe pâraul Sărata, pe la băile de puciosă și pe la băile dela Oglinzi, și să îndrepte zidul, acolo unde era stricat.

1. C. Negruzzi. **Op. compl.**, I, Buc. 1905. p. 135.

2. G. Hrisoscoleu, în **Buciumul Român**, III (1882), p. 216.

3. T. T. Burada în **Revista pentru istorie, arheologie și filologie**, II, p. 717—9; autorul crede că biserica este făcută de Vasile Lupu. — Iorga, **Istoria Bisericii românești**, I, p. 96: „La Scânteia în părțile Vasluiului, este o biserică ca poartă tot semnele epocii lui Ștefan cel Mare, a cărei inscripție s'a pierdut însă, ori a fost prinsă cumva în jidărie“.

Hârtia astă s'a găsit, și s'a dovedit că băile Oglinzi erau pe vremea aceea. De altfel, când s'au săpat băile de târgoveți, s'a găsit un fel de hrubă, pe-acolo; pământul se sprijină pe un fel de acoperiș de bârne de când lumea.

Spun oamenii că ar fi fost tainițe pe supt munte, de la Cetate până la băi, după cum se știe c'au fost de la Cetate și până în Târgu - Neamțului, pentru nevoile vremii ¹.

LVII. Curtea domnească din Vaslui

Lângă biserica Sf. Ioan [din Vaslui] se văd urmele palatului lui Ștefan cel Mare, căci acest mare Domn avea descălicătoarea aici ².

LVIII. Biserica din Oboroceni

Biserica din Oboroceni, ținutul Romanului, este dela Ștefan cel Mare ³.

LIX. Bulbucenii, ț. Tutovii

1. — Bulbucenii din Tutova, sunt înființați de Ștefan cel Mare ⁴.

2. — Satul Bulbucenii din ținutul Tutovii sunt de la Ștefan cel Mare. Asta-i știut, și numai alte împrejurări mai mărate nu se cunosc ⁵.

1. Culeoră de la păr. Celus din T.-Neamțului în Iulie 1919.

2. G. Hrisoscoleu, în **Buciumul român**, III (1882), p. 192.

3. Dela păr poroh din. Scheia, acelaș județ.

4. Culegerea d-lui V. C. Nicolau, Bârlad.

5. Culegerea din localitate.

LX. Voineștii

Voineștii, răzăși de la ținutul Tutovii, sunt de la Ștefan cel Mare. Numai numele se trage de la unul Vasile Voinescu, un boer care ci-că ar fi vândut nu știu cui cu meșteșuguri tainice, o jumătate din târgul Iașilor, dar l-a prins stăpânirea și i-a tăiat mâniile ¹.

LXI. Biserica din Fântâni, ținutul Tecuciu

Biserica din Fântâni, comuna Nicorești, este zldită de Ștefan cel Mare ².

LXII. Novacii din ținutul Chișinăului

Cine n'a auzit de Novac, ostaș de-al lui Ștefan cel Mare? De la el se izvodesc Novacii din uezdul (ținutul) Chișinăului: de la Novac. Sunt și cântece pe cari oamenii din sat le știu tare bine. Unul pomenește pe-un ficior al lui Novac, pe Gruia:

Gruia, Gruia și Novac,
Șad la umbră unii fag... ³

LXIII. Călărașii din ținutul Orheiului

Călărașii de la ținutul Orheiului, sunt tocmai de la

1. Culegerea d-lui V. C. Nicolau, din Bârlad.

2. S'a refăcut și s'a sfințit în August 1919 (ziarul **Universal** din 2 Sept. 1919). — Cf. S. T. - Kirileanu. *op. cit.*, ed. I. p. 202.

3. Culegere de la d-l V. Gavrilescu din Chișinău. De fapt, cântecele novăcene s'aud mai ales prin părțile apusene ale României.

Ștefan cel Mare. Ștefan-Vodă i-a făcut răzăși, spun unii, pe când alții adaugă :

— Nu ; noi suntem mazâli dela Ștefan-Vodă.

În Călărași a trăit moldovanul tare bine pe-atunci, pe când se cânta :

Călărașii, apă dulce,
Cin'te bea, nu se mai duce, —

da a venit după asta prea mult rachiu, prea mulți ovrei și prea 'ndelungată vreme a stăpânit pe-aici Moscalul !

LXIV. Hârlăul

Moșie[a Hârlăului] se pretinde a fi dată târgoveților de Ștefan cel Mare, printr'un hristov care-l așeză în zid, în biserica sf. Gheorghe, de-asupra amvonului ².

LXV. Iazul de lângă Sulița

Iazul sau lacul Drașani de lângă Sulița (jud. Botoșani) este domnesc. Ștefan-Vodă l-a ieșit cu lână și cu mare greutate a putut să-i oprească apele pentru multă vreme. Până mai dăunăzi se vedea talpa calcului în care Ștefan se primbla pe iaz în zile de sărbătoare, când mai răsuflea și el de atâtea războaie. Cât a năcăjit el și cu ieșetura asta ! Că era strășnicie mare cu apele prin părțile noastre ; și până n'a bătut toată ieșetura cu lână, și pâna n'a pus acolo, în gura apelor, un Țigan și un cocoș, — n'a fost chip ! ³. Lanțuri cât pum-

1. După culegerea d-lui Gh. Olaru, din Noembrie 1918.

2. Nădejde și Țitu, *Dict. geografic al jud. Botoșani*, București 1895, p. 130. — Cf. și S. T.-Kirileanu, *op. cit.*, p. 197.

3. Despre asemenea lucruri se pomenește și pe la Româncăuții din Hotin (T. P.).

nul de groase țineau piept cu șuvoaele. În miezul nopții, când e bine și frumos, Țiganul iese și azi și scapără din cremene și din amnar, iar cucușul cântă de se răsună toată valea până departe și bate din aripi la opust.

Tot Ștefan cel Mare a pus în iaz o știucă și un crap, cu câte un cercel de aur în urechi. Crapul s'a dus degrabă — semn rău pentru dânsul! dar știuca s'a găsit nu de mult, mare, mare, cu cercelul în urechi — așa cum o azvârlese 'n apă Vodă, atunci când petrecea pe caie cu lăutarii. Azi iezetura s'a rupt, pescarii au cutezat să sfârșească de zile și știuca domnească — semn de vremuri rele... Căci și iazul când se mânie, dar mai cu samă la Iordan, când preoții sfințesc apele, face uuu... arătând că cere om! ¹.

LXVI. Movilele și satele dintre Borolea și Ștefănești

Cât vezi șirul movilelor, începând dela satul Borolea, până la Ștefănești, toate se zice că sunt făcute de oștenii lui Ștefan-Vodă. El a dăruit locuri cât vezi cu ochii unui strămoș din satul acela, împodobit și astăzi cu atâtea rămășițe de păduri. Și Borolea e sat de răzăși, și-l pomenesc mereu, cu multă mândrie pe marele Voevod care «i-a boierit». Mergând mai în jos, cum treci de Păun, jud. Botoșani, alt sat care ține amintiri despre dânsul, dai de **Podul lui Ștefan-Vodă**, de și e o iezătură numai, despre care toți zic că e iezită de el, cu lână ², ca să ție pentru veacuri veșnice ³.

LXVII. Clopotul lui Vodă-Ștefan

Mare era Moldova pe vremea celui Vodă, fără samân

1. D. Furtună, **Cuvinte scumpe**, București 1914, p. 33.

2. Cf. „Iazul de lângă Sulița”.

3. D. Furtună, **Firicele de iarbă** (no. 808 din „Biblioteca pentru toți”), p. 22 — 3,

de mare, și crainici atâta de mulți, ca să vestească în tot cuprinsul ei ceasurile de primejdie, nu s'ar fi putut afla. De aceea puse Domnul meșteri în Țarigrad, să-i toarne un clopot mare, pe care mai de-apoi să-l atârne în stâncă de piatră pe malul mării.

Și l-au făcut meșterii, și l-au asezat la locul cuvenit.

Acolo a stat toată viața lui Ștefan-Vodă, trezind mulțimea norodului cu glasul lui răsunător de câte ori sta nevoia grabnică să se strângă oștile.

Mult bine a prins Moldovii acel clopot sfințit de Vlădica Țarigradului, și limba lui pornia cu încredințare că era ascultată cu sfințenie; dar după moartea Stăpânitorului cel Mare, când nimeni nu mai băgă de samă chemarea de pe malul mării, de jale adâncă clopotul a crăpat, și desprindu-se de unde stătea atârnat, s'apărăbușit și s'a pierdut în funduri ascunse de ape.

De-acolo vuesește și azi amar, și cine vuesește să-l audă, îl poate asculta, din locul acela de pe malul mării ! 1.

LXVIII. Podul de lângă Cotnari

[Despre un pod de lângă Cotnari, se spune că este făcut de Ștefan cel Mare] 2.

LXIX. Podul lui Ștefan cel Mare de lângă apa Trotușului

[Este pe șoseaua ce merge dela Adjud, spre munte, pe malul Trotușului, la jumătatea drumului dintre Caiuț și Gârbovana. Hartă Marelui Stat Major îl înseamnă:]

1. T. Pamfile. **Firișoare de aur**, p. 74 — 5.

2. Dr. C. I. Istrate, **Biserica și podul din Borzești**, Anal. Acad. Rom., XXVI ist., p. 298).

Podul lui Ștefan cel Mare [arătând că trece peste] P[ârăul] - podului, [aproape de gura acestuia și prin urmare foarte aproape de Troțuș. Acest pârâu care taie șoseaua la km. 24+810 se mai numește și] Pârăul lui Ștefan cel Mare ¹.

[De fapt, podul acesta este făcut pe urmele altuia, mai vechiu, din vremea domniei lui Mihail Sturză care] făcuse să se ridice un stâlp de cărămidă cu acoperământ șindrilit spre a comemora această reconstrucție... Răducanu Rosetti, ...pe la 1847, însoțit de Costachi Negri și de Manolache Costache, a dat foc acoperământului șindrilit al stâlpului. . căci le era ciudă la toți că «Mihalache Sturza până și gloria lui Ștefan cel Mare voește să o fure»...

Rămășițele vechiului și adevăratului **Pod a lui Ștefan** [se văd] mai jos de acest pod... cari rămășițe... au fost într'adevăr clădite de Ștefan cel Mare sau de alt domn sau boier cu numele de Ștefan ².

LXX. Calul lui Vodă-Ștefan

He, he, he! Săracul Ștefan-Vodă! Să'nvie el, altă făină s'ar măcina ³. Și când a fi, la vremea vremii, crezi că n'are să'nvie?

1. Dr. C. I. Istrati, **Biserica și podul dela Borzești**, p. 298. I se dă și o fotografie înainte de restaurare, planșa XIII.—Curios ni se pare cum răposatul Istrati îl numește „Podul dela Borzești” când el se află la 10 km. spre miazăzi și răsărit de această localitate, și când între pod și Borzești se mai află satele Gârbovana și Negoștii. — Între Borzești și Negoștii se mai varsă în Troțuș apa care trece prin satele Bogdana și Valea-seacă. Dela izvor și până să ieasă din Bogdana, se numește **Pârăul Bogdaniei**, după harta Institutului Geografic; alt nume nu-l mai arată. Totuși, O. Racoviță, **Dictionarul geografic al jud. Bacău**, p. 585, și după acest izvor: Kirileanu, op. cit., I, 203,—serie: „Valea-rea, pârâu ce curge spre vest de satul Gârbovana (sic) și se varsă de-a dreapta Troțușului. Podul de pe linia Adjud-Ocna, tocmai pe acest pârâu, are legendă care pretinde că ar fi fost făcut de pe timpul lui Ștefan cel Mare”. E greșită și descrierea geografică, și probabil, și localizarea legendei.

2. Radu Rosetti, în **Convorbiri literare**, XL (1906), p. 89—90.

3. Altfel ar merge întocmirile dintre oameni.

Calul lui îi cal, nu smârtoagă ca a mea. De una
paște prin pădure, da cine-l poate prinde! ².

LXXI. Stejarul lui Ștefan-Vodă

La granița Ardealului [de către Bucovina] se află
un stejar răsădit de Ștefan-Vodă, după ce a sfărmat
o cetate ³.

LXXII. Stâlpul lui Ștefan-Vodă dela Vama

[Petru-Rareș, fiind în Suceava, a ieșit înaintea
Doamnei și-a fiilor săi, cari veniau acolo] la satul Vama,
unde se află stâlpul dintr'o piatră, al lui Ștefan-Vodă...
și de-acolo se vede foarte bine muntele Rarău... ⁴.

LXXIII. Plopul lui Ștefan-Vodă

În satul Plopu, comuna Dărmănești, județul Bacău,
era un plop bătrân [care] a căzut astă vară ⁵ de bătrâ-
nețe, [și] pe care se zice că l-a sădit Ștefan cel Mare,
cu însăși mâna sa. Despre acel falnic copaciu, de la
care s'ar fi trăgând și numele satului, se spun multe lu-
cruri. Așa se zice că l-a fost blăstămat Ștefan-Vodă, ca să

1. Totdeauna.

2. I. Candrea, O. Densușianu, T. Speranță, **Graiul nostru**, I, p. 542

3. Voronca, **op. cit.**, p. 712.

4. **Șezătoarea**, vol. XVI, p. 17. — Unii îl numesc numai **Stâlpul lui Vodă**; „ridicat la capătul satului Vama, la mâna dreaptă, 40 — 50 de pași depărtat de șoseaua ce duce dela Suceava și Humor spre Câmpulung și Vatra Dornei”. De fapt e un stâlp ridicat de Mihaiu Racoviță Voevod, „când au fost cu Tatarii în Țara-ungurească, de au prădat, întru al treile Domnie, la 7224”. Vezi T. V. Stefanelli, **Stâlpul lui Mihaiu Racoviță Vv. în Bucovina** (Anal. Acad. Rom. XXXV ist.), p. 1027 — 42.

5. Prin urmare în 1912, scrisul fiind din 1913.

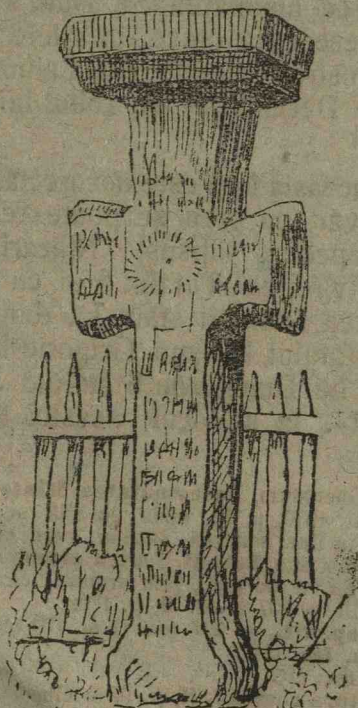
nu-l taie nimeni; nici topor ori beșchie, să nu se atingă de el.

Intr'un rând, se zice, au încercat doi oameni din sat să-l râteze cu beșchia, și cum s'au apucat, au și rămas înlemniți, morți. Jurământul venia de acolo că ar fi avut ascunsă sus o comoară. Se spune că era și o porțiță care dădea'n scobitura cu aur.

Acum nu se mai înalță falnic uncheșul care făcea cinstea [locurilor], purtând peste 400 de ani povară în spate. Negura vremurilor l-a răpus¹.

LXXIV. Crucea de Piatră

Crucea de Piatră, al cărui chip îl dăm după o

fotografie, are o înălțime de-aproape 2 metri și este și

1. C. Vartolomeiu, în *Ion Creangă*, VI, p. 303; se adaugă: „Livada și grădina în cari era popul sunt ale gospodarului Vasile Cojocarul”.

astăzi în curtea bisericii de lemn, — adusă din altă parte, după mărturisirea preotului slujitor, — sub clopotniță, în satul cu acelaș nume: **Crucea de Piatră**, cătun ce ține de Târgul-Onesti¹, dar mai aproape fiind de Borzești cu biserica dela Ștefan cel Mare, și acesta, astăzi, atârând de comuna Bogdana.

Despre această cruce s'a scris că «a fost pusă de Ștefan cel Mare pe mormântul unui neam al lui»², sau numai că «ar fi așezată pe mormântul unei rude a lui Ștefan cel Mare»³. «Pe cruce se văd urme de scrisoare care pare să fie în slovonește»⁴.

De fapt, Crucea de piatră este cu mult mai nouă. Cineva a cetit pe ea: «Cu binecuvântarea Tatălui și harul Fiului și cu luminarea Sf. Duh, s'a ridicat această sfântă și dumnezească cruce, în zilele prea-înălțatului Domnitorului nostru Grigorie Ion Calimah Voevod (leat 7276 mesița 25 Decembrie) de robul lui Dumnezeu Spătarul Radu...»⁵

Inscripția aceasta însă este necorectă. In 1917 am văzut-o; într'adevăr, cu greu se poate ceti. Pe o față, se vede însă limpede: «I[isus] N[azarineanul], T[arul] I[udeilor]. Cu v[re]rea Tatălui⁶ și cu ajut[are]a Fielui și cu îndemnarea Duhului sfânt⁷... dumnezească cruce în zili pre înălțatului D[io]mn Grigorie Ion Calimah Voevod... de robul lui Dumnezău Stan Rad... Agache Rug[h]ia i.... morți.... M». In mijlocul acestei fețe: «Let 7276

1. Gh. Gh. Gheoldum, **Insemnătatea Sfintei Cruci în serviciul liturgic**, București 1910, p. 75, unde se află și fotografia: „această cruce de piatră a dat numirea satului, care nu e format decât din vechii Borzăști răzăși sau **Robeni**. Partea satului de la deal se chiamă și astăzi **Robu**“. Să se îndrepte, prin urmare, cuvântul **Bobu**, la Kirileanu, **op. cit.**, ed. I, p. 207 și ed. II, p. 179.

2. Kirileanu **op. cit.**, p. 207 (ed. I) și 179 (ed. II).

3. Gheoldum, **loc. cit.**

4. Kirileanu, **loc. cit.**

5. După **Cultura română**, II, p. 9, in Gheoldum, **loc. cit.** — O. Răcoviță, **Dicționarul geografic al jud. Bacău**, p. 168 arata că această cruce au ridicat-o sătenii la 1809.

6. Până aici, sub lespedea acoperitoare, numai pe brațul de sus, de-asupra soarelui; pe cele două brațe pare scris numele Domnitorului.

7. Aici se sfârșește inscripția unei fețe, de-asupra capului de mort cu oasele încrucișate, urmând apoi, necetef, pe cealaltă față.

mesta O[ctombrie] 25 dni». Sub brațul crucii, spre răsărit: «Vasile»; supt cel de catră apus: «Gosau Stann».

Fântâna Doamnei din Cârjoaia ¹

În partea de sud-est ² a satului [Cârjoaia, jud. Iași] este o fântână (acum, în 1888 ruinată), din care isvorăște apa ce dă în iazul numit La-grădina, și care fântână poartă numele de **Fântâna doamnei**, — despre care se zice că ar fi făcută de o Doamnă ³ a lui Ștefan cel Mare ⁴.

Limba bucovineană, limbă veche...

— În alté părți, — zice un bucovinean — aminterea grăește [lumea; dar] noi toți ținem limba veche dela Ștefan cel Mare.

Cum n'om fi mândri de el ¹?

1. Legenda o dă și Kirileanu, ed. I, p. 146 „după **Dicțion. geog. al jud. Iași**, de C. Chiriță f. 54; o reproduc de acolo spre a un rămâne cu greșeli.

2. Nu: „în partea despre asfințit și miază zi“ — cum arată Kirileanu.

3. Lipsește prin urmare ceea ce cetim la Kirileanu: „de Doamna Catelina“, despre care scrie la p. 4-a cuprinsului că „numai de data asta, (într'un cântec: **Catalina**) mai găsesc acest nume în literatura populară“.

4. Chiriță, **op. cit.**, p. 54 — 5.

1. I. Candrea, O. Densușianu și T. Speranță, **Graiul nostru**, II. Buc. 1906, p. 25.

I N D I C E

- Alexandrofeea-novă*, în Basarabia, p. 18.
amîn, la Turci, 47.
armă, de când este arma de foc, 75.
arc, întrebuintat pentru a afla locul unde să se zidească altarul, 43, 85.
Ardeal, 11, 31.
as, 67.
asiș, 67.
Arcam Huiban, 51.
avrameasă, 52.
Avrămești, ț. Tutovei, 52, 51.

Băc, apă în Basarabia, 18.
Badeuți, în Bucovina, 61.
Baiaxide, 19.
Baloș, „un boier“, 19.
Baltu, 75.
Bârlad, valea—, 48.
baș, 66.
Bășeu, apă, 55.
berbec, cf. boier, 72.
Bicaz, vale, 34.
Biserița, ț. Tulcea, 74.
Bistrița, oraș, 32; apă, 10, 11, 30, 61.
Bociulești, mănăstire, 8.
Bogdănești, ț. Bacău, 52, 96.
bogoslovi, a—, și *bogoslovenie*, 68.
Borolea, 91.
Borzești, ț. Bacău, 5, 6.
Brăila, 75.
Branitea, ț. Neamț, 83.
Broșteni, ț. Suceava, 8.
Bucovina, 20, 21.
Buqa, clopotul cel mare dela mănăstirea Putna, 82.
bulboană, 70.
Bulbuceni, ț. Tutova, 88.
Bulgari, 18.
burcă, 14.
Burdujeni, 84.
Buzdugani, 22, 26; *Manca*—, 27.

Căinari, în Basarabia, 18.
Căiul, ț. Bacău, 92.
cal, al lui Ștefan-Vodă, 93.
Călărași, ț. Orhei, 89, 90.
Calimah, Grigore-Voevod, 96.

Călin, 8—11.
Călinești, în Bucovina, 8, 9.
Câmpulung, în Bucovina, 11, 31.
capeâni, 67.
Căpriana, mănăstire în Basarabia, 85.
Cârjoaia, ț. Iași, 97.
Carpați, 8.
Casa Doamnei, 55, 69.
Cățirina, împărăteasa Muscalilor, 74.
Ceal-bătrân, Dumnezeu, 63.
ceiță, cheițe, găurele la cămeși, 9.
Celale, ț. Vaslui, 86; — *dela Patu*, ț. Vaslui, 49. — *dela Pociu*, ț. Vaslui, 48; — *mică*, 86. — *lui Ștefan*, 55; — *Neamțului*, 14, 62, 87, 88; — *Stăncuții*, ț. Bacău, 30.
Cetățuia, 48.
Chetrosu, ț. Vaslui, 48.
chimpoșă, a—, a migăli, 16.
Chiprieni, mănăstire, 85.
Chișinău, ț. 35.
cievăl, ceva, 18.
cireadă de vite folosită în bătălie, 62.
Ciril, în Bucovina, 9.
clid, clit, 16.
clopot pus pe malul mării ca să vestească, 91.
cocoș zidit în temelie de iaz, 90.
Cojoci, în Bucovina, 9.
comoară, 48, 95.
copil, „este mai mare în casă“, 17.
Corbu, părau în Bucovina, 38.
corniș, 51.
Corodești, ț. Vaslui, 48.
Cotnari, 92.
Cotoiu, de lângă Huși, 84.
Cozmin, 63.
Crăcana, ț. Tulcea, 74.
crap, cu cereel în ureche, 91.
Cristești, ț. Tutova, 52.
Crucea-de-piatră, ț. Bacău, 95—6.
Cruci, ț. Suceava, 30.
Crupenschi, „un boier“, 19.
cușitan, 65.

Daniil sahastrul, 37—40.
Dărmănești, ț. Bacău, 94.

- Dealul-crucii, 43;—*lui Vodă*, ț. Tulcea, 74;—*Taberii*, ț. Tutova, 50.
 diavol păzind comori, 48.
 dreptale, 68.
 Doamna lui Ștefan-Vodă, 54.
 Domnița lui Vodă, 55.
 Dracșani, iazul—, ț. Botoșani, 90.
 Dragolea, 54.
 Dragomirești, ț. Tutova, 50.
 Dragoș-Vodă, 39, 40.
 Drumul lui Ștefan-Vodă, ț. Tutova, 49.
 deorian, 34.
 Dumbrața roșie, 63.
 Dunărea, 75.
- Fălcu, ț. 33.
 Fântâni, ț. Tecuciu, 89.
 Fântâna-Doamnei, ț. Iași, 97.
 Făurel, deal, ț. Bacău, 24.
 Florești, ț. Tutova, 50, 85.
 Focșa, 44.
 Focșani, 44.
- Galați, 74.
 galioane, 78.
 Gănești, ț. Tutova, 52.
 Gangur, părcălabul, 18.
 Gangura în Basarabia, 18, 19.
 Gârbești, ț. Vaslui, 86.
 Gârboana, ț. Bacău, 92.
 giță, viță, neam, 64.
 Grajdurile domestice, 87.
 Grădeni, cetate și mănăstire, 47.
 Grindeiul-mocamului, 75.
 groapă, de bucate, 48.
 Gruia, 89.
- Haidamac, 73.
 haiduci, 8.
 harac, 64.
 haracur, 64.
 Hârlău, 13, 90.
 horpă, a—, 66.
 Huiban, 52.
 Husi, 84.
- Iartagan, 65.
 ingeri, 39.
 înălț, 68.
 Ionășești, 49.
 Izvorul lui Ștefan cel Mare în Bucovina, 43.
- Lână pusă la ieștură, 90, 91.
 Lățimea, 75.
 Leși, 46.
 Lipova, vale, 50.
 locniță, 19.
- Maftieștii, deal, ț. Tutova, 52.
 mășor, 73.
 Mănăstirea, ț. Botoșani, 56. — *Teodorini*, 84.
 Maria Terezia, 20.
 Mărișești, ț. Tutova, 52.
 Micești, ț. Tutova, 49.
 mintoșel, 65.
 Moldova, 31; apă, 61.
 Moruz, „un boer”, 19.
 musafirie, 65.
 musafirlăc, 65.
 Muscali, 20, 74.
- Neamț, ț. 8; Mănăstirea—, 83, 87.
 Negrilă paharnicul, 44.
 Negrilești, ț. Vaslui, 44.
 nemernic, 66.
 nenazarnic, 65.
 Nicorești, ț. Tecuciu, 89.
 nimăt, ocol, 9.
 Nistru, 35, 36.
 Novac, 89.
 Novaci, ț. Chișinău, 89.
- Oancea, copila lui Ștefan cel Mare, 49; vale, ț. Tutova, 49.
 Oboroceai, ț. Roman, 88.
 Odoabă, 83.
 Odobesti, ț. Bacău, 83.
 Oglinzi, ț. Neamț, 87, 88.
 Onești, ț. Bacău, 96.
 Orhei, 67.
 ostrov, temniță, 34.
- Pahar, întrecere din—, 44; o pomeniște și Dimitrie-Vodă Cantemir în „Descrierea Moldovii”.
 Paia, ț. Vaslui, 49.
 Palatul domnesc dela Ștefănești, 55.
 Paloș, „un boer”, 19.
 Pârâul lui Ștefan-Vodă, 93.
 părețar, 16.
 păsăruță, 70.
 Păun, ț. Botoșani, 91.
 Petru Rareș, 13, 94.
 peștetindena, 69.
 Piatra-Neamț, 85.
 Piatra-popii, 57.
 Piciorul-Dragoșii, ț. Neamț, 54.
 Plopu, ț. Bacău, 94.
 plopul lui Ștefan-Vodă, 94.
 Podoleni, ț. Neamț, 8.
 Podu, 75.
 Podul arapului, ț. Vaslui, 50;—*înalt*, 45;—*de piatră al lui Ștefan cel Mare*, 45, 93, — *lui Ștefan-Vodă*, ț. Botoșani, 91.
 podușcă, 68.

- Poeneghi*, ț. Vasluiu, 48, 49.
Poiana-Tatarilor, ț. Neamt, 35.
Porcărești, ț. Vasluiu, 44.
 post, poruncit de Ștefan cel Mare, 45; — *negru*, 67.
Prut, 54.
Pungești, ț. Vasluiu, 50, 51.
Putna, mănăstire, 37, 38, 43, 81; apă în Bucovina, 39.

Răchita-albă, în Basarabia, 32.
Rădeni, ț. Bacău, 52.
Radu Șendrea, 21, 28.
Rahova, vale, și bătălia dela — 48, 49, 50—1.
Râmnic, bătălia dela—, 61.
Râpa-bufții, ț. Tutova, 50.
Rarău, mănăstire, 31, munte, 10, 31, 94.
Rarița dela Hârlău, 113.
Răzeni, în Basarabia, 19.
român, 67.
Roșcoaia, ț. Vasluiu, 86.
Rotărașu, 51.
Ruși, 18.

Săgeata cu care se hotărăște locul unde trebuie să se așeze altarul unei biserică, 38, 43.
Săliște, în Basarabia, 19.
Sărata, pârâu în ț. Neamt, 87.
Sasi, 32.
Scântea, ț. Vasluiu, 87.
seula, a se — de dimineață, a se însura de tânăr, 78.
Șendrea, 21, 28, 29.
Șfântul Dumitru, ajutând oștilor lui Ștefan cel Mare, 63; — *Gheorghé*, arătându-se lui Ștefan cel Mare, 59, 60; — *Ion dela Suceava*, 21; — *Laurenție*, mănăstire în Bucovina, 37 — — *Munte*, 58, 60; — *Procopie*, ajutând oștilor lui Ștefan cel Mare, 37; — *Sion*, deal, 38.
sirciman, 71.
Siret, 21, 22, 49; oraș 37.
sloveni, a —, 65.
Soare, 33.
Sobieschi, Ion, — 39.
somn ce ține cheia unui castel, 67.
Soroca, 67.
sperți, a —, 69.
Ștălpul-Rotărașului, 51.
Ștânca Doamnei, 55.
Ștâncuța, 24; Cetatea —, 30.

Ștefănești, 54—5, 91.
Ștejarul lui Ștefan-Vodă, 94.
știucă ce are cercel în ureche, 91.
Suceava, 21, 84; poate că: Suceveni, ț. Tutova, 52.
Sullan-Pașa, 19, 20.

Tabăllor, numele unui haiduc, 74.
Tabăra, deal, ț. Tutovii, 50.
tâlă, 65.
tâng, 72.
Tăpu, ț. Tecuciu, 51.
Tara-ungurească, 39.
Târqu-Frumos, 13, 86; — Neamt, 88.
Tarigrad, 92.
Tata, Dumnezeu, 73.
Tutari, 6, 34, 35, 67, 86.
Tazlău, 8.
Teclist mitropolitul, 83.
Tețcani, ț. Bacău, 53.
Tihănești, ț. Vasluiu, 86.
Tigan, 31—3, zidit în temelia unui iaz, 90—1.
Tigheci, 67.
Trăian, movilele lui —, 18.
Trobuș, 21, 24, 26, 92.
Turețchi, Turci, 18—9.
Turci, 20—1, 45, 48—9, 52—5, 59, 61, 67.

Uezd, ținut., 89.
Unguri, 11, 21, 23, 25, 30, 31.

Vad, hotar, 18.
Vadul-lui-Vodă, sat pe Nistru, 35—6.
 — *Turcudui*, 49.
Valea-caselor, ț. Vasluiu 48, — *măratui*, ț. Tutova, 52.
Vamă, în Bucovina, 94.
Varnița, în Basarabia, 73.
Vasluiu, 44, 50, 78.
Vicovul de sus, în Bucovina, 37.
Viltol, 33.
Viltotești, ț. Fălciu, 33.
Vinderei, ț. Tutova, 50.
Vîșeu, pârâu în Bucovina, 37.
voevodă, 19.
Voinesti, ț. Tutova, 89.
Volovăț, 39, 42.
Voronei, pârâu în Bucovina, 38.

Zăgneată, 64.
zameă, 70.
Zograf, mănăstire, 58—60.

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA
CENTRALĂ

VERIFICAT
2007